

Det glömda kriget i Jemen

Samuel Bergenwall

Samuel Bergenwall

Det glömda kriget i Jemen

Titel	Det glömda kriget i Jemen
Title	The Forgotten War in Yemen
Rapportnr	FOI-R--4602--SE
Månad	Juni
Utgivningsår	2018
Antal sidor	98
ISSN	1650-1942
Kund	Försvarsdepartementet
Forskningsområde	8. Säkerhetspolitik
Projektnr	A18103
Godkänd av	Lars Höstbeck
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys

Omslagsbild: Huthirebell i Jemens huvudstad Sanaa, december 2017. / AFP PHOTO

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, vilket bl.a. innebär att citering är tillåten i enlighet med vad som anges i 22 § i nämnd lag. För att använda verket på ett sätt som inte medges direkt av svensk lag krävs särskild överenskommelse.

Sammanfattning

Denna rapport analyserar bakgrunden till kriget i Jemen, dess utveckling och konsekvenser. Vidare drar den policyrelevanta slutsatser.

Jemen har länge haft starka regionala, religiösa och stambaserade motsättningar såväl som rivaliteter mellan regimens olika maktcentra. Konflikterna i Jemen fördjupades under 00-talet, delvis på grund av växande ekonomiska problem. I norr utbröt ett krig mellan centralregeringen och Ansar-Allah, en rebellrörelse känd under namnet huthierna. I söder uppkom proteströrelsen al-Hirak som gradvis radikaliserades och kom att kräva självständighet för södra Jemen. Utöver detta växte al-Qaidas styrka i landet.

I samband med den arabiska våren 2011 tvingades president Ali Abdullah Saleh bort från makten. Men den efterföljande FN-ledda övergångsprocessen misslyckades med att få till stånd en kompromisslösning om Jemens framtid. Istället allierade sig de forna fienderna Saleh och huthierna med varandra, genomförde en statskupp mot den internationellt erkända presidenten och erövrade stora delar av Jemen med militära medel.

Saudiarabien och Förenade Arabemiraten kunde inte tolerera att en rebellrörelse med band till Iran kontrollerade större delen av Jemen, inklusive huvudstaden Sanaa, och bildade en koalition bestående av ca tio stater från Afrika och Mellanöstern. Den 26 mars 2015 intervenerade koalitionen i Jemen med amerikanskt, franskt och brittiskt stöd. Det uttalade målet var att besegra huthierna, men det underliggande motivet var att förhindra att Jemen graviterade in i Irans intressesfär. Efter vissa militära framgångar i södra Jemen under interventionens första år utvecklades konflikten till ett utnötningskrig där fronterna mer eller mindre cementerades. Sedan december 2017 har dock trupper ledda av Emiraten avancerat i riktning mot den strategiskt viktiga hamnstaden Hudaida, som sedan 2014 kontrolleras av huthierna. Den 13 juni 2018 inledde koalitionen en offensiv för att erövra Hudaida. Trots förändringarna på marken och upprepade diplomatiska initiativ finns mycket lite som talar för att kriget i Jemen kommer att ta slut inom kort.

Kriget har fått stora humanitära och säkerhetspolitiska konsekvenser. Enligt FN är den humanitära krisen i Jemen den största i världen. Den väpnade konflikten har dessutom bidragit till att stärka religiös extremism och terrororganisationer såsom al-Qaida och Islamiska staten (IS). Vidare har den jemenitiska staten kollapsat, ekonomin havererat, och den politiska och militära makten fragmenterats. Jemen har de facto delats upp i två enklaver, där i synnerhet områden i söder som kontrolleras av koalitionen är uppdelade mellan olika väpnade grupper och krigsherrar.

Kriget i Jemen har medfört stora konsekvenser för regional säkerhetspolitik. För Saudiarabien innebär kriget ett stort misslyckande, men också för USA utgör utvecklingen i Jemen ett bakslag. Huthierna kontrollerar stora delar av norra Jemen

och har förmåga att hota Saudiarabiens storstäder samt koalitionen fartyg i Röda havet. Irans fotavtryck i norra Jemen har samtidigt ökat medan Förenade Arabemiraten både har stärkt sin roll i södra Jemen och som en regional stormakt.

Policyrelevanta slutsatser

- **Kriget i Jemen har bidragit till att skapa världens största humanitära kris.** Över 22 miljoner jemeniter – ca 75 procent av befolkningen – är i behov av humanitärt bistånd eller skydd. En stor andel av dessa är barn. Över 8 miljoner jemeniter befinner sig på gränsen till svält och omkring 3 miljoner är på flykt från sina hem. Staten har brutit samman och ekonomin i Jemen, sedan länge Mellanösterns fattigaste stat, har kraschat. Utbildningssystemet, sjukvården och tillgången till rent vatten har kraftigt försämrats. Under 2017 insjuknade ca en miljon jemeniter i kolera.
- **Den väpnade konflikten i Jemen har bidragit till att förstärka den religiösa extremismen, att ge utrymme för terroristorganisationer och att stärka spänningar mellan sunniter och shiiter.** Extrema sunnitiska rörelser såsom al-Qaida, Islamiska staten och en rad militanta salafistiska rörelser har närvaro i landet. Men även huthierna, som i dag kontrollerar huvudstaden Sanaa, är en extrem islamistisk rörelse, i zaidisk-shiitisk tappning. Konflikten mellan sunni och shia är dock enbart en av många av krigets dimensioner – inte dess primära orsak.
- **Kriget i Jemen är multipolärt och utspelar sig på flera olika nivåer samtidigt.** Först och främst är det ett inbördeskrig mellan ett stort antal lokala aktörer om makt och ekonomiska resurser. För det andra är det en konflikt mellan de regionala stormakterna Saudiarabien, Förenade Arabemiraten och Iran. För det tredje inkluderar konflikten USA:s krig mot al-Qaida och Islamiska staten.
- **Mycket tyder på att kriget i Jemen kommer att fortsätta under en lång tid framöver.** Många inblandande regionala och nationella aktörer saknar incitament för att lägga ner vapnen. Statens kollaps, fragmenteringen av den militära makten och framväxten av en krigsekonomi försvårar dessutom steg mot fred.
- **Det internationella samfundet har allt sedan den arabiska våren misslyckats med att bidra till stabilitet och motverka eskalering.** Detta beror delvis på konfliktens komplexitet och regionala stormakters ovilja att kompromissa, men också på felaktig analys, önsketänkande och bristande opartiskhet. Det finns en stor diskrepans mellan målen i FN:s säkerhetsrådsresolution 2216 och verkligheten på marken. Konflikten har dessutom saknat en medlare med tillräcklig tillit bland krigets centrala aktörer, inklusive huthierna.

- **Den väpnade konflikten i Jemen är en central del av säkerhetsdynamiken i Mellanöstern, inte en perifer konflikt i regionens utkant.** Vad som sker i Jemen påverkar utvecklingen i andra länder i Mellanöstern, i synnerhet kampen mot terrorismen, rivaliteter mellan regionala stormakter, samt spänningen mellan sunni och shia.
- **Rivaliteten mellan Iran och Saudiarabien har bidragit till att förvärra konflikten i Jemen och göra den svårare att lösa.** Saudiarabiens flygkampanj i Jemen och blockader av landet har drabbat civilbefolkningen hårt. Samtidigt är Saudiarabien långt ifrån att besegra huthierna och att minska Irans inflytande i Jemen. Kriget har istället resulterat i att Irans roll stärkts och att Saudiarabiens storstäder nu hotas av ballistiska missiler. Varken Saudiarabien eller Iran tycks i nuläget vara benägna att kompromissa om Jemen. Saudiarabiens kronprins Muhammad bin Salman kan av inrikes- och säkerhetspolitiska skäl inte dra sig ur kriget som förlorare. Irans incitament att sluta stödja huthierna tycks i nuläget samtidigt vara små.
- **Förenade Arabemiraten är förmodligen den mest inflytelserika externa aktören i Jemen, men har samtidigt intressekonflikter med Saudiarabien.** Till skillnad från Saudiarabien har Förenade Arabemiraten uppnått betydande militära framgångar i Jemen. Stora delar av södra Jemen kontrolleras i dag av grupper allierade till Abu Dhabi. Förenade Arabemiraten stödjer separatiströrelsen al-Hirak som vill etablera en självständig stat i Sydjemen. Men Saudiarabien, dess allierade från norra Jemen och president Abd Rabu Mansur al-Hadi motsätter sig alla en tvåstatslösning. Friktionerna mellan koalitionen två ledande stater och dess respektive ombud kan mycket väl komma att bidra till ökat våld framöver.
- **Den internationellt erkände presidenten Hadi saknar såväl nationell legitimitet som förmåga att styra landet.** Huvudstaden Sanaa såväl som Aden, centralorten i södra Jemen, är bortom Hadis kontroll. Presidenten saknar en stark maktbas och befinner sig i exil i Saudiarabien. Ett enat Jemen med Hadi som president ter sig därför allt mindre sannolikt. Hadi skulle däremot kunna försvåra en fredsuppgörelse om han åsidosattes i en framtida process.
- **Risken finns att Jemen åter delas i två svaga och konfliktfyllda stater.** Huthierna kontrollerar sedan 2014 huvudstaden Sanaa och stora delar av det som tidigare utgjorde Nordjemen, där större delen av landets befolkning bor. I januari 2018 tog al-Hirak över Aden med militära medel och har börjat etablera institutioner för en framtida sydjemenitisk stat. Men ett de facto återskapande av Sydjemen skulle sannolikt åtföljas av ytterligare väpnad våld.

- **Centralt för utvecklingen av konflikten i Jemen är hur USA:s Iranstrategi implementeras och hur frågan om den huthi-kontrollerade hamnstaden Hudaida hanteras.** Trump-administrationen har ett starkt intresse av att begränsa Irans inflytande i Mellanöstern, inklusive i Jemen. Ökat amerikanskt stöd för koalitionen i kriget mot huthierna skulle kunna ha stor inverkan på utvecklingen i landet. Emiraten och Saudiarabien inledde i juni 2018 ett angrepp på den strategiskt viktiga staden Hudaida, som utgör den viktigaste livlinan för stora delar av befolkningen i norra Jemen. Angreppet på Hudaida kommer att eskalera konflikten och förvärra den humanitära krisen i landet avsevärt.
- **Behovet av bistånd och fredsbevarande insatser i Jemen kommer sannolikt att vara stort under lång tid framöver.** Om Jemen ska kunna stabiliseras och återhämta sig krävs sannolikt ett omfattande och långsiktigt engagemang från det internationella samfundets sida. De statliga institutionerna behöver återuppbyggas. Grunden för ekonomisk utveckling behöver läggas på nytt. Tilliten mellan olika grupper i samhället behöver öka. Om freden ska skapas och därefter bevaras på sikt behövs sannolikt även neutrala och utomstående truppers närvaro.

Nyckelord: Jemen, Saudiarabien, Iran, Förenade Arabemiraten, krig, väpnad konflikt, Saleh, huthierna, al-Hirak, Hadi, humanitär katastrof.

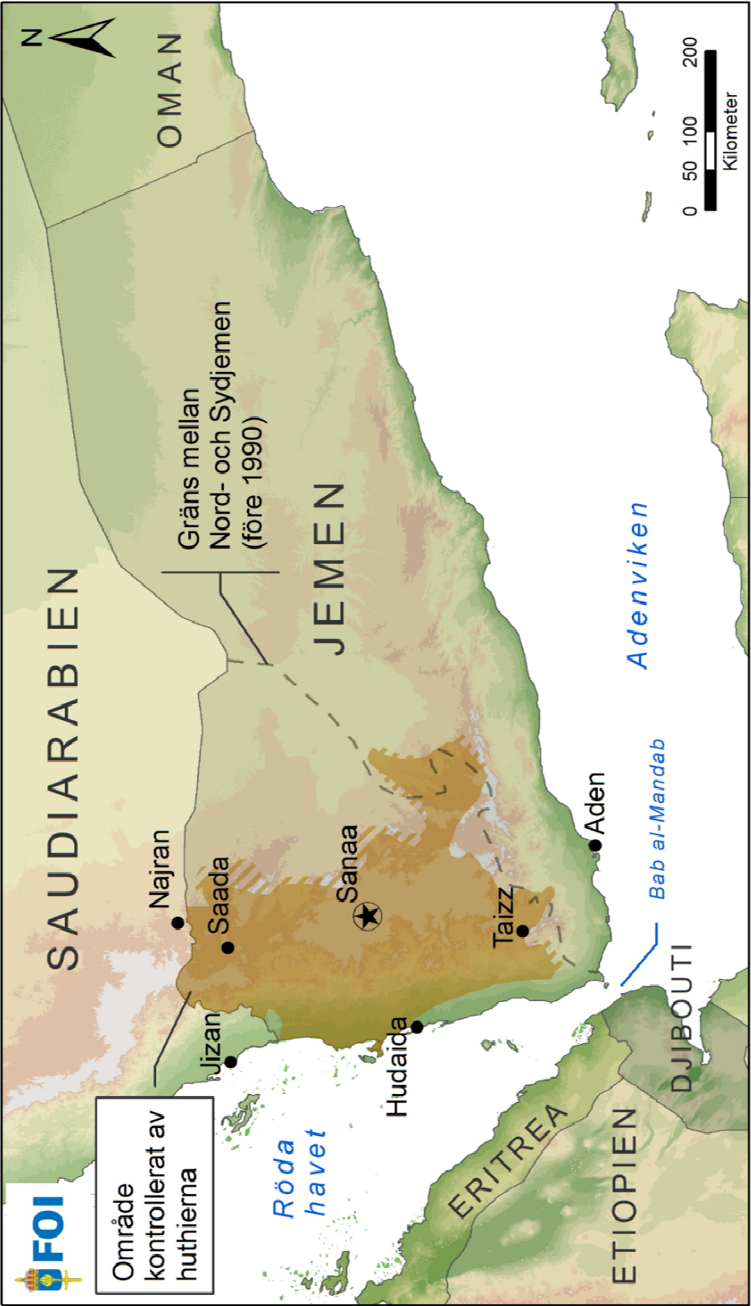
Summary

This report analyses the background, development and consequences of the war in Yemen. First it describes the structural context of and the path to the war. The report discusses how regional, tribal and religious tensions combined with authoritarian rule, external involvement and economic decline destabilized the Yemeni society. These political, societal and economics factors paved the way for uprisings against the central government in both the north and the south of the country, as well as in increasing tensions among elements of the regime. The Arab Spring in Yemen developed into a struggle among regime elites and was followed by a transitional phase that failed to lead to a political solution. Instead, the ex-President Ali Abdullah Saleh and his former enemies, the Houthis, an Iran-linked rebel movement, joined forces, seized power in the Yemeni capital Sanaa and conquered large parts of the country. This caused Saudi Arabia and the United Arab Emirates (the UAE) to build a coalition and to intervene in Yemen in March 2015. Since then, the civil war in Yemen has become a major regional conflict.

The report also analyses the composition of the coalition, the nature of the military intervention and the failure of diplomacy. The coalition is led by Saudi Arabia and the UAE, supported by the United States, France and The United Kingdom, and includes a large number of state- and non-state actors. The intervention has included air campaigns, ground operations and maritime- and air blockades. After three years of war, however, the Houthis still control large parts of the country and are able to conduct guerrilla operations against Saudi territory and missile attacks on ships in the Red Sea. The international community has so far failed to de-escalate the conflict, largely due to the complexities of Yemeni politics and interests of regional powers, as well as due to simplistic analysis, wishful thinking, and biased diplomacy.

The report also analyses consequences of the war and provides policy relevant conclusions. The war has resulted in the worst humanitarian crisis in the world, the collapse of the Yemeni state and economy, as well as increased tensions between regional powers in the Middle East. The intervention has so far been a failure for both Saudi Arabia and the United States, and has resulted in increased Iranian influence in the north of the country and a strengthened Emirati military presence in the south. As long as international diplomacy continues to prove ineffective, and the local actors and regional powers are unable to reach an understanding, peace will be out of reach.

Keywords: Yemen, Saudi Arabia, United Arab Emirates, Iran, war, armed conflict, Saleh, Houthi, al-Hirak, Hadi, humanitarian crisis

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	9
Förkortningar	12
Persongalleri	13
Kronologi.....	15
1 Inledning	17
1.1 Syfte och frågeställningar	19
1.2 Metod och material	19
1.3 Avgränsning	20
1.4 Läsanvisningar	20
2 Krigets bakgrund – strukturella faktorer	23
2.1 Historisk bakgrund.....	23
2.1.1 Arabia Felix – "det lyckliga Arabien"	23
2.1.2 Nordjemens utveckling	24
2.1.3 Sydjemens utveckling	25
2.1.4 Det enade Jemen – en konfliktfylld statsbildning	27
2.2 Samhälleliga konfliktlinjer	29
2.2.1 Region	29
2.2.2 Stam	34
2.2.3 Religion	35
2.3 En ung, svag och neopatrimonial stat	36
2.3.1 Maktutövningens natur	37
2.3.2 Jemens triumvirat – de traditionella makteliterna	38
2.4 Växande ekonomiska problem	39
2.5 Sammanfattning	43
3 Vägen till kriget	45
3.1 Växande motstånd mot regimen	45
3.1.1 Huthierna	45
3.1.2 Al-Hirak al-Janubi	48
3.1.3 Al-Qaida	49

3.2	Intensifierad maktkamp inom regimen	51
3.3	Den arabiska våren och Salehs fall	52
3.4	Misslyckad övergångsprocess och ohelig allians	54
3.5	Centrala externa aktörer	56
3.5.1	Saudiarabien	56
3.5.2	USA	57
3.5.3	Andra externa aktörer	57
3.6	Sammanfattning	58
4	Krigets utveckling och aktörer	59
4.1	Huthiernas statskupp och militäroffensiv	59
4.2	Koalitionens sammansättning	61
4.2.1	Saudiarabien och Emiraten	62
4.2.2	Övriga statliga koalitionsmedlemmar	63
4.2.3	Det västerländska stödet	65
4.2.4	Jemenitiska trupper	66
4.3	Den militära interventionen	67
4.3.1	Flygkampanjer	67
4.3.2	Sjö- och luftblockader	68
4.3.3	Markoperationer	69
4.4	Misslyckad internationell diplomati	71
4.5	Sammanfattning	72
5	Krigets konsekvenser	75
5.1	En humanitär katastrof	75
5.2	Två söndrade enklaver	77
5.2.1	Våld, anarki och separatism i södra Jemen	77
5.2.2	Huthierna och Saleh – från allierade till fiender	79
5.3	Stärkt våldsbejakande extremism	81
5.4	Säkerhetspolitiska konsekvenser för externa aktörer	82
5.4.1	Ett saudiskt misslyckande	82
5.4.2	Emiraten – en växande regional stormakt	83
5.4.3	Allt större iranska fotavtryck	84
5.4.4	Försvagad amerikansk roll	87

5.4.5	En tillfälligt stärkt rysk position?	88
5.5	Sammanfattning	90
6	Slutsatser	91
	Bibliografi	95
	Böcker och rapporter	95
	Övriga källor.....	97

Förkortningar

AQAP	Al-Qaida på den arabiska halvön (Al-Qaeda on the Arabian Peninsula)
EU	Europeiska unionen
FLOSY	Befrielsefronten för det ockuperade Sydjemen (Front for the Liberation of Occupied South Yemen)
GCC	Gulfstaternas samarbetsråd (Gulf Cooperation Council)
GPC	Allmänna folkkongressen (General People's Congress)
IRGC	Islamiska revolutionsgardet (Islamic Revolutionary Guards Corps)
IS	Islamiska staten (Islamic State)
NLP	Nationella befrielsefronten (National Liberation Front)
NDC	Nationella dialogkonferensen (National Dialogue Conference)
OCHA	FN:s kontor för humanitärt bistånd (United Nations Offices for the Coordination of Humanitarian Affairs)
PDRY	Demokratiska folkrepubliken Jemen (People's Democratic Republic of Yemen)
STC	Södra övergångsrådet (Southern Transitional Council)
UAE	Förenade Arabemiraten (United Arab Emirates)
UNVIM	FN:s verifikations- och inspektionsmekanism för Jemen (United Nations Verification and Inspection Mechanism for Yemen)
YSP	Jemens socialistiska parti (Yemen Socialist Party)

Persongalleri

Ahmar, Abdullah	Shejk för Hashidfederationen, grundare av Islah, död 2007
Ahmar, Ali Muhsin	Vice president och vice befälhavare för Jemens militär
Ahmar, Hamid	Affärsman, understödjare av partiet Islah, son till Abdullah
Ahmar, Sadiq	Shejk för Hashidfederationen, son till Abdullah
Baidh, Ali Salem	F d ledare för PDRY i Sydjemen, medlem av al-Hirak
Basindawa, Muhammad	Premiärminister i Jemen 2011-2014
Ben Omar, Jamal	FN:s sändebud i Jemen 2011-2015
Bin Daghr, Ahmed Obaid	Premiärminister i Jemen 2016-
Bin Habtour, Abdel Aziz	Premiärminister i huthiernas regering 2016-2017
Bin Ladin, Osama	F d ledare för al-Qaida, död 2011
Bin Salman, Muhammad	Saudiarabiens kronprins och försvarsminister
Bin Zayed, Muhammad	Abu Dhabis kronprins och Emiratens vice befälhavare
Fadhli, Tariq	Afghanistanveteran, medlem av al-Hirak
Ghashmi, Ahmed	Nordjemens president 1977-78
Hadi, Abd Rabu Mansur	Jemens president 2012-
Haftar, Khalifa	Fältmarskalk, chef för ”den nationella libyska armén”
Hamdi, Ibrahim	Nordjemens president 1974-77
Huthi, Abdul Malik	Ledare för huthierna, son till Badr al-Din
Huthi, Badr al-Din	Zaidisk rättslär, huthirörelsens andliga ledare, död
Huthi, Hussain	Ledare för huthierna, son till Badr al-Din, död 2004
Huthi, Muhammad	Chef för huthiernas revolutionskommitté
Ismail, Abdul Fattah	Marxistisk ideolog, f d politisk ledare i Sydjemen

Karman, Tawakul	Aktivist, medlem av Islah, mottagare av Nobels fredspris
Mattis, James	USA:s försvarsminister 2017-
Mohammad, Ali Nasir	Generalsekreterare för YSP 1980-86
Nasser, Gamal Abdel	Egyptens president 1956-1970
Ould Cheikh Ahmed, Ismail	FN:s sändebud 2015-2018
Obama, Barack	USA:s president 2009-2017
Saleh, Ali Abdullah	President i Nordjemen 1978-1990 och i Jemen 1990-2012
Saleh, Yahya	Chef för Saleh-klanens ”centrala säkerhetsstyrkor”
Saleh, Ammar	Chef för Saleh-klanens ”nationella säkerhetsbyrå”
Saleh, Ahmed Ali	Chef för republikanska gardet, son till Ali Abdullah
Saleh, Tareq	Framträdande militär ledare inom Saleh-klanen
Sammad, Saleh Ali	President för huthiernas politiska råd
Sisi, Abdul Fatah	Egyptens president 2013-
Trump, Donald	USA:s president 2017-
Zindani, Abdul Majid	Salafistisk förgrundsgestalt i Jemen, medlem av Islah
Zubaidi, Aidarus	Ledare för al-Hirak och ”det sydliga motståndet”
Qadaffi, Muammar	Libyens president 1969-2011

Kronologi

987	Imamatet i Nordjemen etableras
1839	Storbritannien ockuperar Aden
1869	Suezkanalen invigs
1918	Osmanska riket faller samman och Nordjemen blir självständigt
1962-67	Inbördeskrig i Nordjemen mellan republikaner och rojalister
1963	Väpnad kamp mot Storbritannien inleds i Sydjemen
1967	Sydjemen blir självständigt
1969	NLP tar makten i Sydjemen
1974	Överste al-Hamdi tar makten i Nordjemen i en militärkupp
1977	Al-Hamdi dödas
1978	President al-Ghamshi dödas Saleh blir president i Nordjemen
1980	Sydjemens Abdul Fattah Ismail tvingas till exil i Moskva
1986	Inbördeskrig i Sydjemen
1990	Jemen enas och Saleh blir president
1994	Inbördeskrig i Jemen mellan nord och syd
2000	Saudiarabien och Jemen skriver under gränsöverenskommelse Al-Qaida angriper jagaren USS Cole i Adens hamn
2001	Al-Qaida genomför 9/11-attentaten
2002	USA genomför sin första drönarattack i Jemen
2003	USA invaderar Irak
2004	Hussain al-Huthi dödas i strider med den jemenitiska armén
2004-10	De sex ”Saada-krigen” mellan huthierna och Saleh äger rum
2007	Al-Hirak bildas i södra Jemen Stamledaren och talmannen Abdullah al-Ahmar dör
2009-10	Saudiarabien intervenerar militärt mot huthierna
2011	Den arabiska våren sprids till Jemen och Saleh tvingas bort Al-Qaida etablerar ett emirat i Zinjibar
2012	Hadi väljs till president i ett val med enbart en kandidat

- 2012-14 En FN-ledd nationell dialog äger rum
- 2014 Huthierna och Saleh erövrar stora delar av norra Jemen och går in i Sanaa
IS etablerar sig i Jemen
- 2015 Huthierna och Saleh tar makten i Sanaa och genomför en offensiv söderut
Muhammad bin Salman blir försvarsminister i Saudiarabien
Saudiarabien och Emiraten bildar en koalition och intervenerar militärt
Koalitionen återtar Aden
Al-Qaida etablerar ett emirat i Mukalla
- 2017 Huthierna genomför ett missilangrepp mot Riyadh
USA och Saudiarabien beskyller Iran för missilangrepp
Huthierna besegrar Saleh-klanen i Sanaa och dödar den f d presidenten Saleh
Al-Hirak tar kontroll över stora delar av Aden
- 2018 Koalitionen dödar huthiernas president Saleh Ali al-Sammad
Koalitionen genomför en offensiv mot Hudaida

1 Inledning

Jemen har länge hemsökt av väpnade konflikter, terrorism, ekonomisk kräftgång och social underutveckling. Inbördeskrig har pågått av och till i landet de senaste tretton åren. Sedan slutet av 2014 har de väpnade konflikterna eskalerat, expanderat geografiskt och i ökad grad involverat externa aktörer. Det kraftigt försämrade säkerhetsläget i Jemen har drabbat landets befolkning hårt, men också haft en negativ påverkan på regional säkerhet. Kriget i Jemen har skärpt motsättningarna mellan flera av Mellanösterns stormakter, gett utrymme åt terrorrörelser som al-Qaida och Islamiska staten och resulterat i den största humanitära krisen i världen.

Det pågående kriget i Jemen beskrivs ofta som en religiös konflikt mellan sunniter och shiiter, alternativt som en geopolitisk kamp mellan Iran och Saudiarabien, eller som ett inbördeskrig mellan en centralregering och en rebellrörelse. Dessa är dock alldeles för förenklade beskrivningar. Kriget i Jemen är ytterst komplext; det är en multipolär konflikt som utspelar sig på flera nivåer samtidigt och involverar en mängd aktörer med motstridiga intressen.

För det första är kriget i Jemen ett inbördeskrig med inhemska drivkrafter. Kriget består i grund och botten av en rad interna konflikter. Ett stort antal lokala grupper – baserade på t ex stamtillhörighet, religiös ideologi eller regional hemvist – konkurrerar om politisk makt och ekonomiska resurser. De interna konflikterna har förstärkts i och med att staten i Jemen har kollapsat, militära maktvakuum uppstått och att ekonomin havererat. Politisk, ekonomisk och militär makt har därigenom fragmenterats och delats upp bland en rad väpnade grupper. Jemens president Abd Rabu Mansur Hadi har stöd av stora delar av det internationella samfundet men är bara en av många aktörer i kriget; han har svag nationell legitimitet, begränsad maktbas och är dessutom baserad i Saudiarabien.

För det andra är Jemen en arena för maktkampen i Mellanöstern mellan framför allt Iran och Saudiarabien, men också Förenade Arabemiraten (hädanefter benämnd som Emiraten). Iran har gett stöd till Ansar Allah, en rebellrörelse känd under namnet huthierna, som gick in i Jemens huvudstad Sanaa i september 2014 och tvingade bort president Hadi från makten några månader senare. Saudiarabien och Emiraten är de två ledande aktörerna i den koalition av omkring tio stater som intervenserade i Jemen i mars 2015. Målet med interventionen var att besegra huthierna och motverka iranskt inflytande i Jemen. Koalitionen har emellertid inte lyckats att nå fram till detta mål, vilket delvis beror på att Saudiarabien och Emiraten har motstridiga intressen i Jemen och har stött lokala väpnade grupperingar som står i konflikt med varandra. Emiraten har framför allt understött sydliga separatister som vill etablera ett självständigt Sydjemen medan Saudiarabien har bistått president Hadi samt nordliga islamistiska och stambaserade miliser. Saudiarabien, Emiraten och Iran har alla understött extrema islamistiska grupper.

För det tredje är Jemen skådeplats för det USA-ledda kriget mot terrorismen. Al-Qaida har betydande stöd i landet. Islamiska staten har etablerat ett fäste i Jemen under krigets gång. Under de senaste åren har al-Qaida vid två tillfällen och under kortare perioder etablerat emirat, d v s lokala politiska styren, i södra Jemen. Flera terrorattacker utomlands – såsom angreppet mot satirtidningen Charlie Hebdo i Paris – kan kopplas till sunnitiska extremistgrupper i Jemen. Under 2017 har Trump-administrationen trappat upp kampen mot jihadister i Jemen, med hjälp av drönare och specialförband och genom samarbeten med framför allt Emiraten.

Kriget i Jemen har länge befunnit sig i medieskugga och har inte prioriterats på den internationella dagordningen. FN har misslyckats med sin diplomati i landet. Vad som sker i Jemen är dock av vikt för omvärlden, eftersom utvecklingen i landet både påverkar den regionala och internationella säkerhetspolitiska dynamiken. Dessutom har konflikten i Jemen bidragit till en humanitär katastrof och har relevans för världssamfundets ansträngningar att bekämpa terrorismen.

Utvecklingen i och kring landet är central för säkerhetsutvecklingen i Mellanöstern generellt. Kriget i Jemen innebär en stor risk för att rivaliteterna mellan regionala stormakter i Mellanöstern spås på ytterligare. Huthiernas växande förmåga att angripa mål i Saudiarabien med nya ballistiska missiler tillverkade i Iran kan bidra till upptrappning och ökad internationalisering av konflikten.

Fortsatt krig och maktvakuum skulle dessutom kunna nyttjas av al-Qaida och Islamiska staten. En de facto delning av Jemen i två sviktande proto-stater i konflikt med varandra är ett troligt scenario. Vidare skulle ett fortsatt krig mycket väl kunna resultera i att den humanitära krisen i Jemen förvärras ytterligare. Kriget har hittills resulterat i åtminstone 10 000 dödsoffer, flera miljoner internflyktingar och en av de värsta koleraepidemierna i världen på decennier.¹ Över 22 miljoner jemeniter – eller ca 75 procent av befolkningen – är i dag i behov av humanitärt bistånd eller skydd.² Nästan 8,5 miljoner jemeniter befinner sig på svältgränsen.³

En rad diplomatiska initiativ har lanserats för att få ett slut på kriget, men alla har gått i stöpet. I februari 2018, efter nästan tre år av medlingsförsök, lämnade Ould Cheikh Ahmed sitt uppdrag som FN:s sändebud till Jemen.⁴ Men om inte det internationella samfundet kraftsamlar för att få parterna till förhandlingsbordet

¹ Kareem Shaheen, "Yemen death toll has reached 10,000, UN says", *The Guardian*, 16 januari 2017;

reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Humanitarian%20Bulletin_Issue%2028_September%202017_FINAL_ENG.pdf, 2018-01-12.

² United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), "2018 Humanitarian Needs Overview: Yemen at Glance", december 2016;

reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/hno_2018_snapshot_en.pdf, 2018-01-12.

³ Ibid.

⁴ Reuters, "U.N. chief appoints Britain's Martin Griffiths as Yemen envoy", 16 februari 2018.

riskerar kriget att fortsätta och i värsta fall eskalera ytterligare. Oavsett utfallet kommer Jemen sannolikt att vara instabilt under lång tid framöver.

För att det internationella samfundet, inklusive EU och Sverige, ska kunna formulera en effektiv policy gentemot Jemen är det avgörande att ha god förståelse både för vad som sker i landet och varför det sker. Genom att belysa den komplicerade konflikten i Jemen bidrar denna rapport just till sådan kunskap.

1.1 Syfte och frågeställningar

Rapporten belyser utvecklingen i Jemen genom att analysera konfliktens bakgrund, utveckling, aktörer och konsekvenser. Den drar dessutom policyrelevanta slutsatser. Studiens primära frågeställningar är som följer:

- Vilka strukturella förhållanden och händelseförlopp har direkt eller indirekt bidragit till kriget i Jemen?
- Hur har den väpnade konflikten utvecklats mellan september 2014 (då huthierna gick in i Sanaa) och januari 2018?
- Vilka är konfliktens primära aktörer och deras intressen i Jemen?
- Vilka politiska, militära och humanitära konsekvenser har kriget resulterat i?
- Vilka policyrelevanta och framåtblickande slutsatser kan dras från analysen?

1.2 Metod och material

Denna rapport ska ses som en svensk introduktion till kriget i Jemen, men inte uppfattas som en uttömmande eller slutgiltig analys av den väpnade konflikten. På grund av tidsmässiga begränsningar och till följd av säkerhetssituationen i Jemen har intervjuer tyvärr inte kunnat genomföras till landet. Rapporten har främst förlitat sig på sekundärlitteratur, såsom böcker, rapporter, akademiska artiklar samt på medierapportering.

Att få tag i tillförlitlig information om kriget i Jemen har varit en utmaning. Ett kritiskt förhållningssätt till information har således varit en förutsättning för studien. Men det är möjligt att analysen kan behöva revideras, om och när ny information blir tillgänglig i framtiden.

De böcker som har varit centrala för rapporten är *A History of Modern Yemen* av Paul Dresch, *Regionalism and Rebellion* av Stephen W. Day, *Regime and Periphery in Northern Yemen* av Barack A. Salmoni m fl, *Why Yemen Matters* redigerad av Helen Lackner, *Yemen: Dancing on the Heads of Snakes* av Victoria

Clark och *Yemen and the Politics of Permanent Crisis* av Sara Phillips.⁵ En lång rad rapporter från International Crisis Group, Chatham House och FN:s expertpanel för Jemen har också varit värdefulla källor.⁶ En fullständig bibliografi återfinns i slutet av rapporten.

1.3 Avgränsning

Artiklar i medier ger ofta bilden av att kriget i Jemen började med den militära interventionen i mars 2015. Faktum är emellertid att inbördeskrig har pågått i Jemen i över ett decennium. Denna studie fokuserar dock på åren efter att kriget eskalerade och utvidgades geografiskt, d v s efter att huthierna gick in i Sanaa (i september 2014) och att den saudiledda koalitionen intervenerade i Jemen (i mars 2015). När rapporten refererar till ”kriget i Jemen” avses således de väpnade konflikter som har pågått från september 2014 till och med januari 2018.

1.4 Läsanvisningar

I kapitel 2 – om krigets bakgrund – analyseras underliggande, strukturella förhållanden som skapat den miljö vilken gjort krig möjligt. Inom ramen för kapitlet presenteras först en mycket kort översikt över Jemens historia. Därefter analyseras regionala, stambaserade och religiösa motsättningar; statens svaga, auktoritära och ojämlika struktur; samt landets ekonomiska utmaningar.

I kapitel 3 ”analyseras händelseförlopp som bidragit direkt till krigets uppkomst: det växande politiska och väpnade motståndet mot Salehs styre; konflikter inom regimens innersta krets; president Salehs avgång under den arabiska våren och den

⁵ Paul Dresch, *A History of Modern Yemen*, Cambridge: Cambridge University Press, 2000; Stephen W. Day, *Regionalism and Rebellion in Yemen: A Troubled National Union*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012; Barak A. Salmoni et al, *Regime and Periphery in Northern Yemen: The Huthi Phenomenon*, RAND, National Defence Research Institute, 2010; Helen Lackner, ed., *Why Yemen Matters?: A Society in Transition*, London: SAQI Books, 2014; Victoria Clark, *Yemen: Dancing on the Heads of Snakes*, New Haven, London: Yale University Press, 2010; Sara Phillips, *Yemen and the Politics of Permanent Crisis*, London, The International Institute for Strategic Studies, Routledge, 2011.

⁶ International Crisis Group, ”The Huthis: From Saada to Sanaa”, Middle East Report No 154, 10 juni 2014; International Crisis Group, ”Yemen’s al-Qaeda: Expanding in the Base”, Middle East Report No 174, 2 februari 2017; International Crisis Groups, Yemen: Is Peace Possible?, Middle East Report No 167, 9 februari 2016; International Crisis Group, ”Discord in Yemen’s North Could Be a Chance for Peace”, Middle East Briefing, 11 oktober 2017; Peter Salisbury, ”Yemen. Stemming the Rise of a Chaos State”, Middle East and North Africa Programme, *Chatham House*, The Royal Institute of International Affairs, May 2016; Ginny Gill et al, ”Yemen: Corruption, Capital Flight and Global Drivers of Conflict”, *Chatham House*, The Royal Institute of International Affairs, september 2013; The United Nations, 2140 Sanctions Committee (Yemen), Reports, www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/2140/panel-of-experts/reports; hämtad 2018-02-05.

därpå misslyckade övergångsprocessen; alliansen mellan huthierna och Saleh; samt externa aktörers intressen i Jemen, med fokus på Saudiarabien och USA.

I kapitel 4 diskuteras krigets utveckling och aktörer: huthiernas maktövertagande och militära offensiv; koalitionen sammansättning; samt interventionens olika komponenter: blockader, luftkampanjer och markoperationer. Dessutom diskuteras de diplomatiska initiativen.

I kapitel 5 analyseras interventionens konsekvenser: den humanitära krisen samt uppdelningen av Jemen i två söndrade enklaver med interna konflikter. Kapitlet diskuterar också de säkerhetspolitiska konsekvenserna för viktiga externa aktörer: Saudiarabiens strategiska misslyckande, Emiratens centrala betydelse, Irans växande roll, USA:s engagemang samt Rysslands positioneringar.

Avslutningsvis – i kapitel 6 – dras policyrelevanta och framåtblickande slutsatser.

2 Krigets bakgrund – strukturella faktorer

Hur ska man förstå bakgrunden till kriget i Jemen? Detta kapitel analyserar underliggande strukturella faktorer rörande Jemens samhällsliga konfliktlinjer, regimstrukturer och ekonomiska utveckling. Dessa faktorer har bidragit till att skapa en säkerhetspolitisk miljö där väpnade konflikter inte bara blivit möjliga utan också sannolika. Men innan faktorerna diskuteras i detalj ges här en kortfattad översikt över Jemens historia.

2.1 Historisk bakgrund

Republiken Jemen⁷ är Mellanösterns yngsta och fattigaste stat, grundad 1990 genom enandet av Nord- och Sydjemen. Nedan tecknas en schematisk översikt med fokus på modern tid och med relevans för samtida händelseutveckling.

2.1.1 Arabia Felix – ”det lyckliga Arabien”

Romarna kallade Jemen för *Arabia Felix*, ”det lyckliga Arabien”. I kontrast till det karga, fattiga och isolerade centrala Arabien var Jemen, det vill säga den sydvästliga Arabiska halvön, ett relativt bördigt land.⁸ Jemens ca 190 mil långa kust mot Röda havet och Indiska Oceanen gjorde dessutom landet till en knutpunkt för handel mellan Afrika, Mellanöstern och Asien. I förislamisk tid var Jemen känt för handel med kryddor och rökelse.⁹ Från och med 1400-talet spelade kaffe en viktig roll i Jemens ekonomi; exporten skedde framför allt från hamnstaden Mocha, ”världens kaffehuvudstad”.¹⁰

De goda geografiska förutsättningarna för jordbruksproduktion och handel bidrog till att ett antal framstående riken under historiens gång kunde etableras i Jemen. Dessa var baserade i olika delar av landet och på skilda religiösa grunder. Den i dag mest kända härskaren i Jemens historia är den mytiska drottningen av Saba (Bilqis på arabiska) som på 900-talet före vår tideräkning sägs ha styrt ett omåttligt välbärgat rike.¹¹

⁷ الجمهورية اليمنية på arabiska.

⁸ Encyclopaedia Britannica, ”Arabia Felix”, www.britannica.com/place/Arabia-Felix; hämtad 2018-02-05.

⁹ Encyclopaedia Britannica, ”Spice trade”, www.britannica.com/topic/spice-trade; hämtad 2018-02-05.

¹⁰ Clark, 11.

¹¹ Encyclopaedia Britannica, ”Queen of Sheba”, www.britannica.com/biography/Queen-of-Sheba; hämtad 2018-02-05.

Jemens geografi med omfattande bergsområden och svårtillgängliga dalgångar har samtidigt försvårat politisk centralisering och utvecklingen av en gemensam jemenitisk identitet. Under de senaste 3000 åren har centralregeringar ytterst sällan lyckats styra hela Jemen.¹² Den politiska fragmenteringen är delvis ett resultat av geografiska förutsättningar som påverkar utvecklingen i Jemen än i dag.

2.1.2 Nordjemens utveckling

I över ett millennium (mellan 897 och 1962) styrdes nordvästra Jemen av ett imamat, ett teokratiskt politiskt styre baserat på zaidismen, en variant av shiaislam. Enligt zaidisk politisk teori ska den politiska makten i det islamiska samfundet¹³ innehas av en imam, en politisk ledare lärd i islam som härstammar från profeten Muhammad via dottern Fatima och svärsonen Ali.¹⁴ Imamatet kom framför allt att påverka utvecklingen i norra Jemen, men också längre söderut.¹⁵ Stora delar av befolkningen i norra Jemens högländer kom att anamma zaidisk islam medan befolkningen i södra Jemen till stor utsträckning vara sunniter.

Från 1500-talet till slutet av första världskriget försökte det Osmanska imperiet vid upprepade tillfällen att ta kontroll över det rika och strategiskt belägna landet. Men den Höga Porten, den politiska makten i Istanbul, lyckades enbart kontrollera Jemen under kortare perioder. De nordjemenitiska stammarna, kända för sina militära traditioner och hårdnackade motstånd mot främmande makter, tvingade vid ett flertal tillfällen den turkiska armén att retirera. Nominellt inlemmades dock norra Jemen i det Osmanska imperiet.¹⁶

I och med det Osmanska imperiets sönderfall efter första världskriget 1918 blev Nordjemen fritt från turkisk politisk överhöghet. Imamatet var dock primitivt och i otakt med den moderna tiden, samtidigt som arabvärlden genomgick djupgående politiska, ekonomiska och sociala förändringar.¹⁷ Nya radikala ideologier, framför allt pan-arabism och marxism, fick insteg bland arabvärldens intellektuella, så även i Jemen.

Under 1950- och 60-talen vann den egyptiske presidenten Gamal Abdel Nassers anti-koloniala, socialistiska och pan-arabiska retorik genklang i hela arabvärlden; Jemen utgjorde inget undantag. År 1962 genomförde jemenitiska officerare en kupp mot imamatet med stöd av Nassers Egypten och deklarerade därefter en republik.¹⁸ Revolutionen resulterade emellertid i ett blodigt inbördeskrig mellan republikaner och rojalister som samtidigt ställde regionala och globala stormakter

¹² Day, 2012, 21.

¹³ الأمة الإسلامية på arabiska.

¹⁴ *Sayyid* (plural: *sada*) är ett namn på ättlingar till profeten Muhammad.

¹⁵ Salmoni et al, 2009, 64-72.

¹⁶ Clark, 2010, 14-45.

¹⁷ Dresh, 2000, 28-57.

¹⁸ Ibid, 89.

mot varandra. Saudiarabien och andra västallierade stater i Mellanöstern gav stöd till de shiamuslimska rojalisterna medan det revolutionära Egypten skickade tiotusentals soldater till Jemen för att strida på republikanernas sida. Storbritannien och USA stödde imamatet medan Sovjetunionen tog republikanernas parti.

Trots att Egypten då hade arabvärldens starkaste armé lyckades den egyptiska militären inte att betvinga de jemenitiska stammarna i de nordvästliga högländerna. Efter stora förluster tvingades Egypten 1967 till slut att följa i det Osmanska rikets fotspår och dra sig tillbaka från Jemen. Efter tillbakadragandet ledde en nationell dialog till en fredsuppgörelse.

1960-talets krig i Jemen har vissa likheter med dagens konflikt: den var inte enbart ett inbördeskrig utan också en kraftmätning mellan regionala stormakter om Mellanösterns säkerhetsordning. Saudiarabien spelade då liksom nu en central roll för att motverka revolutionära krafter som erövrat statsmakten i Sanaa och för att återställa *status quo*. Till skillnad från 1960-talet motsätter sig Saudiarabien i dag politisk zaidism, intervenerar militärt (inte enbart via ombud) och agerar i Jemen mot en annan regional antagonist (Iran istället för Egypten). Egyptens intervention i Jemen likställs i dag ofta med USA:s misslyckande i Vietnam och används som en förklaring till att Egypten förlorade sexdagarskriget mot Israel.¹⁹ Alla misslyckade försök att ta kontroll över Jemen har i likhet med Afghanistan gett landet epitetet *a graveyard of empires*. Med detta åsyftas dess status som ett till synes ointagligt landområde.²⁰ Saudiarabien och Emiraterna hade sannolikt inte de egyptiska och osmanska erfarenheterna i åtanke när de i all hast intervenerade i Jemen i mars 2015.

Efter kriget på 1960-talet kom Nordjemen snart att kännetecknas av interna maktkamper, instabilitet och politiska mord. År 1974 tog överstelöjtnant Ibrahim al-Hamdi över makten i en militärkupp, men mördades tre år senare.²¹ Hans efterträdare Ahmad al-Ghashmi dödades åtta månader därefter.²² I detta läge var det få som aspirerade på republikens högsta position. Men en okänd överste vid namn Ali Abdullah Saleh erbjöds presidentposten och tackade ja.²³ Genom ett skickligt manövrerande lyckades Saleh därefter inte bara överleva och hålla sig kvar vid makten i Nordjemen utan även bli president i det enade Jemen. I över tre decennier – till och med början av 2010-talet – förblev Saleh Jemens ”starke man”.

2.1.3 Sydjemens utveckling

Södra Jemen kom att ta en helt annan utvecklingsväg än sin storebror i norr (befolkningen i söder är betydligt mindre än den i norr). Södra Jemen har en lång

¹⁹ Ishaan Tharoor, ”How Yemen was once Egypt’s Vietnam”, *The Washington Post*, 28 mars 2015.

²⁰ Day, 2012, 23.

²¹ Dresch, 2000, 130.

²² Clark, 2009, 110.

²³ Day, 2012, 89.

kust mot Indiska oceanen och har historiskt haft omfattande handel med omvärlden – inte minst med Afrika och Indien. Under de senaste 200 åren har Sydjemen påverkats av europeiska makter – framför allt av Storbritannien men också under 1900-talet av Sovjetunionen.

År 1839 tog det brittiska Ostindiska kompaniet över Aden i sydvästra Jemen, en strategiskt belägen hamn mellan Storbritannien och dess kolonier i Fjärran östern, i synnerhet imperiets ”kronjuvel” Indien. Storbritannien gjorde Aden till en kronkoloni, en central nod för maritim handel och en militärbas i sitt världsomspännande imperium på 1800- och 1900-talen.²⁴ Adens betydelse kom att växa efter att Suezkanalen öppnades 1867 varefter en stor del av sjöfarten mellan Europa och Asien gick via Medelhavet, Röda havet och Bab al-Mandab istället för Godahoppsudden och Afrika. En stor del av den sjöburna internationella handeln kom med andra ord att passera utanför Jemens kuster.

Hamnen i Aden blev efter hand en av de mest trafikerade i världen. Befolkningen växte snabbt och var etniskt heterogen (europeisk, arabisk, indisk och judisk).²⁵ Utöver Aden var Storbritanniens intressen i södra Jemen begränsade. London stärkte dock successivt sitt inflytande i södra och östra Jemen (d v s området som kom att bli Sydjemen) genom fördrag med ett stort antal lokala stamledare och genom att därefter etablera två protektorat. I utbyte mot lojalitet till drottningen fick stamledarna ekonomiskt och militärt bistånd samt förlänades titlar, såsom sultan eller emir. Medan det Osmanska riket åtminstone på pappret hade en sfär av inflytande i norra Jemen, etablerade således Storbritannien en motsvarande intressesfär i de södra och östra delarna av landet.²⁶

Det brittiska kolonialstyret i Jemen varade i över ett sekel. Efter det andra världskrigets slut och i synnerhet en misslyckad intervention i Egypten 1956 (Suezkrisen) var Storbritanniens roll som dominerande stormakt i Mellanöstern förbi. Eftersom Storbritanniens inflytande ”öster om Suez” minskade och en allt starkare nationalistisk rörelse växte fram i Jemen, blev styret i Aden ohållbart. 1963 kungjorde London att man tänkte låta södra Arabien bli självständigt. Parallellt bröt ett inbördeskrig ut inom den jemenitiska antikoloniala rörelsens två ledande partier: *the National Liberation Front* (NLF)²⁷ och *the Front for the Liberation of Occupied South Yemen* (FLOSY)²⁸. NLF lyckades konsolidera makten och kom att överta styret i Folkrepubliken Sydjemen, som den självständiga staten kom att kallas när den bildades 1967.²⁹

²⁴ Clark 2009, 32.

²⁵ Dresch, 2000, 71,

²⁶ Ibid.

²⁷ الجبهة القومية på arabiska.

²⁸ جبهة التحرير på arabiska.

²⁹ Dresch, 2000, 96-114.

Två år senare tog en radikal marxistisk falang inom NLF över makten och ändrade namn på staten till Demokratiska Folkrepubliken Jemen (internationellt känd som PDRY³⁰). Sydjemen kom därefter att genomdriva en radikal ekonomisk politik baserad på ”vetenskaplig marxism”. Vidare lierade sig den nya sydjemenitiska ledningen med Sovjetunionen och förde en revolutionär utrikespolitik, som bland annat innebar understöd till väpnade motståndsrörelser globalt och stöd till marxistiska rebeller i grannländerna Nordjemen och Oman. Den ekonomiska utvecklingen under PDRY var dock svag, bland annat till följd av att Adens betydelse för internationell handel minskade kraftigt. Sydjemen fick vända sig till Östblocket generellt och Moskva i synnerhet för ekonomiskt och militärt bistånd.³¹ Politiskt och socialt var dock syd mer utvecklat än norra Jemen.³²

De interna spänningarna inom PDRY var betydande redan vid grundandet och eskalerade under 1980-talet. Abdul Fattah Ismail, PDRY:s radikale ideolog och de facto ledare, tvingades bort från makten 1980 och lämnade landet för exil i Moskva.³³ Ali Nasir Muhammad tog därefter över ledarskapet för Sydjemens enda godkända parti (Yemen Socialist Party, YSP³⁴) och indirekt makten i landet. De interna konflikterna inom regimen resulterade i ett blodigt inbördeskrig 1986 då allierade till Ismail återtog makten.³⁵ Nasir Muhammad flydde därefter till Nordjemen med sina förtrogna. Bland dessa fanns generalmajoren Abd Rabu Mansur al-Hadi, som kom att integreras bland de nordjemenitiska eliterna och som i dag är Jemens president.

I slutet av 1980-talet var Sydjemen ett stukat land efter inbördeskrig, ekonomisk nedgång och till följd av att dess allierade, Sovjetunionen, hade försvagats.³⁶ Det var i denna kontext som Nord- och Sydjemen till synes oförhappandes började diskutera ett enande.

2.1.4 Det enade Jemen – en konfliktfylld statsbildning

Sydjemens ekonomiska problem bidrog till att dess nye ledare Ali Salem al-Baidh sträckte ut en försonande hand till Nordjemens president Ali Abdullah Saleh. På 1980-talet hade Nordjemen börjat exploatera olja på gränsen till Sydjemen. Den sydjemenitiska ledningen hoppades att gemensam exploatering av energi och en politisk sammanslagning skulle vara fördelaktig för båda landhalvorna.³⁷ Mot

³⁰ People's Democratic Republic of Yemen (PDRY). På arabiska: جمهورية اليمن الديمقراطية الشعبية.

³¹ Office of Political Analysis, National Foreign Assessment Center, The USSR and the Yemens: Moscow's Foothold on the Arabian Peninsula, juli 1981; www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0000496723.pdf; hämtad 2018-05-02.

³² Clark, 2010, 116.

³³ Dresch, 2012, 168.

³⁴ الحزب الاشتراكي اليمني på arabiska.

³⁵ Day, 2012, 73-74.

³⁶ Clark, 2010, 120-121.

³⁷ Day, 2012, 113-114.

bakgrund av den ekonomiska potentialen och Sovjetunionens sammanbrott 1989 förhandlade al-Baidh och Saleh i all hast om sammangående. I maj 1990 slogs de två staterna samman till Republiken Jemen. Idén om ett enat Jemen var dock inte ny, utan hade spridits av den nationalistiska rörelsen under 1900-talet; en nationell myt om en jemenitisk identitet grundad i en gemensam stamfader vid namn Qahtan (barnbarnsbarn till profeten Noa) hade odlats både i Nord- och Sydjemen.³⁸

Det dröjde dock inte länge förrän sydjemeniterna började ana oråd. Det sydjemenitiska ledarskapet menade att Saleh och hans nordjemenitiska allierade manipulerade den nya statens institutioner för att tjäna sina egna ekonomiska och politiska intressen. Spänningarna mellan nord och syd – mellan president Saleh och vice-president al-Baidh – ökade successivt under början av 1990-talet.³⁹ I maj 1994 utbröt till slut ett inbördeskrig där nordsidan förhållandevis enkelt besegrade PDRY:s armé. Nordjemens eliter fick hjälp av såväl jihadisterna som sydliga dissidenter, t ex Hadi, som var försvarsminister på nordsidan under kriget. Efter inbördeskriget tog regimeliterna i norra Jemen i praktiken kontroll över Sydjemens säkerhet och ekonomi.⁴⁰

Under decenniet som följde på inbördeskriget var Jemen relativt stabilt. Oljeinkomsterna var förhållandevis höga och Saleh satt säker i sitt palats i Sanaa. Från och med millennieskiftet fick regimen omfattande ekonomiskt bistånd från Saudiarabien och militärt stöd från USA, som en del av kriget mot terrorismen.

Men från och med mitten av 00-talet började Jemen återigen att krackelera. I det gamla imamatets kärnområde uppstod en militant zaidisk rörelse ledd av den religiöst lärda familjen al-Huthi. I söder växte det samtidigt fram en motståndsrörelse med rötter i PDRY:s armé och med stöd från representanter för Sydjemens tidigare politiska ledning. Den kom att kallas al-Hirak al-Janubi (den sydliga rörelsen). Samtidigt började oljeinkomsterna i Jemen att minska och friktionerna bland regimeliterna i Sanaa att öka.

Sammantaget kom dessa faktorer att generera en process som efter många turer fram och tillbaka ledde till att Saleh tvingades bort från makten och att regimen rämnade, att huthierna erövrade norra delarna av landet och att al-Hirak tog kontroll över delar av södra Jemen. Historien tycks således ha tagit revansch: politisk zaidism och sydlig separatism har återinträtt som starka krafter på den politiska arenan.

Vi ska dock inte gå händelserna i förväg. För att på djupet förstå bakgrunden till kriget i Jemen är det viktigt att känna till konfliktlinjer i samhället, statens strukturer, samt landets ekonomi och demografi.

³⁸ Ibid, 37-38.

³⁹ Day, 2012, 126.

⁴⁰ Ibid, 126-134, 134-147.

2.2 Samhälleliga konfliktlinjer

I det jemenitiska samhället finns starka motsättningar baserade på region, stam och religion. Skiljelinjerna är relaterade till landets geografi och historia. Jemens varierande terräng med stora bergsområden, avskilda dalar och milsvida öknar, har försvårat politisk centralisering och statsbyggnation. Med undantag för kortare perioder har centralmakten aldrig kontrollerat hela Jemens territorium.⁴¹ Landets geografi och svaga stat har gynnat utvecklingen av starka subnationella identiteter baserade på framför allt på region och stam, men även på religiös tillhörighet. Konfliktmönster avseende region, stam och religion utgör en viktig bakgrund till kriget.

2.2.1 Region

Motsättningar mellan Jemens regioner, i synnerhet mellan högländerna och övriga delar av landet, utgör en central dimension av kriget och är ett viktigt skäl till att det är så svårt att uppnå fred. Enligt Stephen Days klassificering består Jemen av sju regioner som skiljer sig åt vad gäller terräng, dialekter, ekonomiska strukturer, kulturella uttryckssätt och religiösa traditioner.⁴²

⁴¹ Ibid, 21.

⁴² Ibid, 44-55.

Nordvästra högländerna

I de bergiga nordvästra högländerna⁴³, där huvudstaden Sanaa utgör medelpunkt, är stamstrukturerna och de militära traditionerna som allra starkast.⁴⁴ Jemens två mäktigaste stamfederationer Bakil och Hashid har sina fästen här. Majoriteten av befolkningen i regionen bekänner sig till zaidismen, det vill säga ”fem-sekten” inom shiaislam. Samtidigt tillhör vissa högländare – oklart hur många – sunnitiska inriktningar. En del räknas till shafi’ism, en förhållandevis moderat rättsskola medan andra räknas till wahhabismen/salafismen, en konservativ tolkning som har sin grund i hanbalitisk uttolkning av *sharia* (islamisk rätt). Inom högländerna är utkomstmöjligheterna begränsade eftersom regionen saknar betydande naturtillgångar och industrier. Möjligheterna till jordbruk är begränsade. Drogen Qat kan dock odlas och används av många jemeniter.⁴⁵

Trots regionens svaga resursbas har högländerna utgjort ett politiskt maktcentrum i Jemen under många sekler. Såväl det zaidiska imamater (897-1962) som den nordjemenitiska republiken (1962-1990) leddes av högländare. Dessa stater fick delvis sina inkomster genom att exploatera de mer produktiva regionerna i centrala, västra och södra Jemen. Högländska eliter har dessutom dominerat politiken, näringslivet och de väpnade styrkorna i det enade Jemen (1990-). Eliter från norra Jemen spelar i dag centrala roller i kriget, både på rebell- och regeringssidan. Familjen Saleh är liksom huthierna från högländerna. Även framträdande företrädare för regeringssidan, såsom general Ali Muhsin al-Ahmar och Ahmar-familjen, härstammar från området. Kriget i Jemen är således till del baserat på konflikter mellan olika högländska grupper och motsättningar mellan nordvästra Jemen och andra regioner.

Större delarna av de folkrika högländerna kontrolleras i dag av huthierna. Rebellerna använder högländerna för angrepp på städer och samhällen i södra Jemen. Styrkor stödda av Saudiarabien kontrollerar å sin sida mindre enklaver i de norra delarna av högländerna.⁴⁶

Högländerna har varit särdeles hårt drabbat av kriget, framför allt av koalitionen flygbombningar och blockader. Värst drabbad har huthiernas hemprovins Saada varit.

⁴³ De nordvästra högländerna innefattar stora delarna av provinserna Hajja, Saada, al-Mahwit, Dhamar, Amran samt norra delar av Ibb.

⁴⁴ Day, 47.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Peter Salisbury, ”National Chaos, Local Order”, Research Paper, Middle East and North Africa Programme, *Chatham House*, december 2017, 22.

Centrala och västra Jemen

Jemens övriga sex regioner har historiskt haft spända relationer till de nordvästra högländerna, i synnerhet när det gäller provinser som tidigare var del av statsbildningen Sydjemen (1967-1990).

Västkusten eller Tihama⁴⁷ innefattar större delen av kustområdet vid Röda havet. Området utgörs till större delen av provinsen al-Hudaida. Regionen är relativt folkrik och känd för sin handelsorienterade ekonomi, som är centrerad kring hamnstaden Hudaida. Regionen är influerad av afrikanska traditioner och har varit ett centrum för shafi'itisk sunniislam.⁴⁸ Genom historien har regionen ofta exploaterats av högländska grupper. Det finns således gamla konflikter mellan kustområdet och högländerna.

Vid sidan om Aden är Hudaida landets viktigaste hamnstad och kontrolleras sedan 2014 av huthierna. Hamnen är central för Jemens handel med omvärlden, för import av bränsle och mat samt humanitärt bistånd till norra Jemen. Hudaida har sedan interventionens början varit under blockad av koalitionen. En av frontlinjerna i kriget finns i de södra delarna av regionen. Under 2017 och 2018 har fronten flyttats norrut, då grupper understödda av Emiraten erövrade territorium, bland annat hamnstaden Mocka.⁴⁹ Emiratiska trupper har således närmat sig staden Hudaida söderifrån. Saudistödda förband kontrollerar å sin sida hamnstaden Midi i norr.⁵⁰ Koalitionen påbörjade ett storskaligt angrepp på Hudaida den 13 juni 2018.

Nedre mellanvästern⁵¹ är en bördig och folkrik region tillika ett ekonomiskt nav i Jemen. Regionens centralort är Taiz, Jemens tredje största stad och ett kulturellt centrum. Många av Jemens statstjänstemän och teknokrater har sitt ursprung i Taiz.⁵² Staden har ett förhållandevis starkt näringsliv som emellertid förlorat inflytande till högländska eliter under de senaste decennierna. Befolkningen i nedre mellanvästern är främst sunnitisk (shafi'itisk).⁵³ Precis som Tihama har nedre mellanvästern historiskt exploaterats av högländska religiösa, politiska och

⁴⁷ Tihama utgör kuststräckan från Aqabaviken till Bab al-Mandab, och inkluderar stora områden i Saudiarabien såväl som i Jemen. När Tihama nämns i denna rapport refererar den till det jemenitiska kustområdet, inte det saudiska.

⁴⁸ Dresch, 15.

⁴⁹ Asharq alawsat, "Legitimacy Forces Liberate Khokha Town of Hodeidah, Yemen", 7 december 2017; The National, "Arab Coalition-backed Yemeni resistance take control of Al Mokha", 7 februari 2017.

⁵⁰ Peter Salisbury, "Yemen: National Chaos, Local Order", Research Paper, Middle East and North Africa Programme, december 2017.

⁵¹ Regionen innefattar bland annat städerna Taiz, Ibb, Jibla och al-Janad.

⁵² Day, 49.

⁵³ Ibid.

militära grupper. Det pågående kriget har också drabbat regionen hårt. Sedan 2015 har Taiz varit belägrat av huthierna.

Det inre Jemen är en resursrik region som inkluderar provinserna Marib och al-Jawf. Båda provinserna har starka stamstrukturer. Marib har också betydande oljetillgångar. Sedan enandet 1990 har Marib utgjort en bas för den jemenitiska ekonomin och stått för en stor andel av landets BNP. Motståndet mot centralregeringen i Sanaa har länge varit betydande bland stammarna i regionen som menar att intäkter från olja och gas inte borde omfördelas federalt.⁵⁴

Krigets fronter går genom al-Jawf såväl som Marib.⁵⁵ Trots det har stora delar av Marib varit förskonat från krig. I dessa områden styr lokala grupper sedan interventionen 2015 med hjälp av energiintäkter som till följd av kriget inte längre behöver omfördelas i Sanaa. Den sociala och ekonomiska utvecklingen i provinsen har därför paradoxalt nog blivit bättre sedan kriget började.⁵⁶

Södra och östra Jemen

I de tre regioner som utgjorde grunden för södra Jemen – sydvästra lågländerna, centrala södern och östra regionen – finns det en stark aversion mot högländare och krav på självständighet. Samtidigt är de interna spänningarna stora mellan grupper inom och mellan de sydliga regionerna.

De sydvästra lågländernas centralort Aden var tidigare nod i det brittiska handelsimperiet och huvudstad för Sydjemen. Fram till 1960-talet var Aden en av världens viktigaste hamnstäder, känd för sin blandade befolkning. Adens inland, som inkluderar provinserna Lahij och al-Dali, har starka stamstrukturer och socialt konservativa värderingar samt anammar sunnitisk (shafi'itisk) trosutövning.⁵⁷

Under 2015 drev koalitionen ledd av Emiraten med stöd från bland andra al-Hirak (den sydliga rörelsen), stammiliser och salafistiska grupper ut huthierna ur större delen av regionen. Trots att regionen har "befriats" är säkerhetsläget dåligt. I Aden, centralregeringens "temporära huvudstad", har lag och ordning inte kunnat upprättas.

Synen på högländerna är mycket negativ i de sydvästra lågländerna. Regionen utgör ett fäste för al-Hirak som kräver självständighet för Sydjemen. Rörelsens väpnade gren, al-Muqawamma al-Janubi (det sydliga motståndet) står på koalitionens sida i kriget mot huthierna och får stöd från Emiraten. Under 2017 och 2018 har al-Hirak tagit steg mot att etablera en självständig stat i södra Jemen.⁵⁸

⁵⁴ Day, 52.

⁵⁵ Salisbury, 2017, 22.

⁵⁶ Ibid, 19.

⁵⁷ Day, 49-50.

⁵⁸ BBC, "Yemen war: Deadly infighting rages in Aden", 29 januari 2018.

Centrala södern är en primärt sunnitisk region som innefattar delar av provinserna al-Bayda, Shabwa och Abyan.⁵⁹ Lokala stammar och jihadistiska organisationer har haft stort inflytande i regionen. Under den arabiska våren 2011 lyckades exempelvis al-Qaida etablera ett emirat i Zinjibar, provinsen Abyans huvudstad. Al-Qaida har fortsatt sin jemenitiska bas i centrala södern.

Vidare finns konflikter mellan politiska eliter i Abyan och grannregionens huvudstad Aden som har sina rötter i historiska rivaliteter, inklusive inbördeskriget i Sydjemen 1986. President Hadi och Aidarus al-Zubaidi, al-Hiraks ledare, får idag båda stöd av koalitionen men representerar olika regioner och intressegrupper i södra Jemen. Hadi tillhör en fraktion från Abyan som förlorade inbördeskriget i Sydjemen 1986, deserterade till Nordjemen och sedan assisterade de högländska eliterna med att ta kontroll av södra Jemen under inbördeskriget 1994. Al-Hirak har i sin tur sina rötter i den sydliga armé som besegrades 1994. De regionala motsättningarna i södra Jemen lever således kvar och får direkt inverkan på kriget.

Den östra regionen är glest befolkad och inkluderar provinserna Hadramaut och al-Mahra. Regionen gränsar mot Saudiarabien i norr, Oman i öster och den Indiska oceanen i söder. Stora delar av regionen utgörs av Hadramaut, en provins med en unik kultur och religionsutövning (en egen variant av sunnitisk sufism).⁶⁰ Med jämna mellanrum har det framförts krav på ökad autonomi och självständighet för provinsen. Hadramaut är också känd för sin stora diaspora, inklusive många framgångsrika handelsfamiljer i Asien, Afrika och Mellanöstern som har sina rötter i provinsen.⁶¹ Flera av de rikaste familjerna i Saudiarabien, såsom bin Ladin och al-Amoudi, är exempelvis *hadramis*. Regionens ekonomi är baserad på handel och har fyndigheter av olja och gas.⁶²

Den östra regionen var länge relativt förskonad från kriget. Al-Qaida har dock under perioder etablerat kontroll i regionen. År 2015 etablerade terrororganisationen ett emirat, ett lokalt styre, i Hadramauts provinshuvudstad Mukalla. Emiraten och USA drev dock bort al-Qaida 2016 med hjälp av lokala stammar.

På senare tid har ökad rivalitet om handelsleder och hamnar bidragit till att förstärka spänningarna i provinsen al-Mahra.⁶³ Sedan 2017 har Saudiarabien och Emiraten ökat sin militära närvaro i provinsen, delvis för att förhindra att iranska vapen når Jemen via gränsövergångarna mellan Oman och al-Mahra.⁶⁴

⁵⁹ Day, 50-51.

⁶⁰ Ibid, 53.

⁶¹ Dresch, 15.

⁶² Day, 53.

⁶³ Al Jazeera, "Yemen war: Al-Qaeda fighters leave Mukalla", 25 april 2016.

⁶⁴ Giorgio Cafiero, "Saudi, UAE involvement in eastern Yemen unsettles Oman", al-Monitor; www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/01/saudi-uae-involvement-eastern-yemen-oman-border.html#ixzz56FOLL6PI; hämtad 2018-02-01.

2.2.2 Stam

Stamstrukturerna i Jemen är överlag mycket starka, i synnerhet i de nordvästliga högländerna. Gruppsolidaritet och motsättningar baserade på stam och klan spelar en viktig roll för konfliktmönstret i landet.

Norra Jemens stamfederationer, stammar och klaner har haft betydande politiskt inflytande och militär styrka ända sedan imamatets tid. Under Salehs presidentskap i Nordjemen 1978-1990 och sedermera i det enade Jemen kom stammarna fortsatt spela en central politik roll. Saleh styrde Jemen genom en ”söndra och härska”-strategi, som till stor del innebar att han spelade ut olika stammar och klaner mot varandra.

Makten i Nordjemen och det enade Jemen kom dessutom att centreras kring Hashid, en stamfederation med ca 2 miljoner medlemmar. Federationen leds av Ahmar-familjen, som är ett viktigt maktcentrum i landet. Saleh-familjen och regeringssidans ”starke man” Ali Muhsin tillhör stammen Sanhan inom Hashid-federationen.⁶⁵

De högländska stam- och klanintressena är fortsatt mycket starka på både regerings- och rebellsidan i kriget. Kriget kan delvis förstås som en maktkamp inom Hashid-federationen och inom Sanhan-stammen. Huthiernas framväxt kan i sin tur förstås som en allians mellan *sayyid*-klassen och stammar/klaner från högländerna.⁶⁶

I områden som tidigare var del av Sydjemen är stamstrukturerna inte lika starka som i norr. Under PDRY i Sydjemen gjordes försök att minska stammarnas betydelse. Men spänningar mellan stammarna levde kvar och var en bidragande orsak till inbördeskriget i Sydjemen 1986.⁶⁷ Under Salehs styre i Jemen från och med 1990 verkar stammarnas betydelse i södra Jemen dessutom ha ökat.⁶⁸ Vidare tycks stamstrukturerna i södern ha stärkts ytterligare under det pågående kriget. Al-Qaida har lyckats etablera sig i Jemen genom allianser med stammar. Emiraten och USA använde sig av lokala stammar i Hadramaut för att återta staden Mukalla från al-Qaida. Vid krigets frontlinjer, såsom i Taiz, al-Jawf och Marib, spelar stammiliser dessutom viktiga roller.⁶⁹

Sammanfattningsvis är det svårt att överskatta stammarnas betydelse för konfliktodynamiken i Jemen.

⁶⁵ Day, 89.

⁶⁶ Salmoni, 2010, 45-75.

⁶⁷ International Crisis Group, ”Yemen’s Military-Security Reform: Seeds of New Conflict?” Middle East Report No 139, 4 april 2013: 4.

⁶⁸ Ibid, 5.

⁶⁹ Salisbury, 2017, 22.

2.2.3 Religion

Under Jemens historia har identiteter baserade på region och stam varit viktigare konfliktmarkörer än religion. Men under de senaste decennierna har den religiösa faktorn ökat i betydelse för konfliktmönstret i Jemen.

De två dominerande inriktningarna av islam i Jemen – zaidismen och shafi'ismen – har samexisterat länge i landet. Zaidismen står ifråga om praxis nära sunnitisk islam.⁷⁰ Shafi'ismen anses samtidigt vara den mest moderata av sunniislams fyra rättsskolor (*madhahib*). Giftermål mellan sunniter och shiiter har varit vanligt i det jemenitiska samhället; det har också varit möjligt att be i respektive samfunds moskéer. Samtidigt är det värt att notera att konflikter baserade på region och stam ofta har följt religiösa skiljelinjer. De politiska eliterna i högländerna – från imamerna till Saleh och huthierna – har varit zaidiska shiiter medan befolkningen i centrala, södra och östra Jemen framför allt har varit sunnitiska shafi'iter.

I takt med politisk islams ökande inflytande i Mellanöstern sedan 1970-talet har de religiösa motsättningarna i Jemen ökat. Åtminstone fyra strömningar inom politisk islam har under de senaste decennierna alla påverkat det politiska landskapet i Jemen och bidragit till ökad sektarism: ”khomeinisk” shiaislam, islamism i Muslimska brödraskapets tappning, saudisk wahhabism/salafism, samt jihadism.

Shiitisk-zaidisk islamism

Huthierna är en zaidisk rörelse ledd av familjen al-Huthi. Familjen är *hashemiter*⁷¹ (d v s härstammar från profeten Muhammad i rakt nedstigande led) och är känd för sitt kunnande om religiösa frågor. Rörelsen uppstod delvis som ett uttryck för stärkt zaidisk identitet och som en reaktion på wahhabismens insteg i Jemen.⁷² Huthierna är inspirerade av den islamiska republiken i Iran och Hizbollah i Libanon.⁷³

Muslimska brödraskapet

Sunnitisk islamism har också stärkt sin roll i Jemen. Det politiska partiet Islah, vars miliser spelar en viktig roll på koalitionen sida i kriget, har starka islamistiska inslag. Muslimska brödraskapet utgör en framträdande fraktion inom Islah, men finns inte som ett formellt parti i Jemen.⁷⁴ Bland brödraskapets anhängare återfinns både konservativt orienterade och mer liberalt sinnade krafter. Tawakul Karman, som tilldelades Nobels fredspris 2011 för sin kamp för kvinnors rättigheter, var fram till februari 2018 medlem av Islahs ledning (då hon uteslöts efter att ha

⁷⁰ Salmoni et al, 66.

⁷¹ En synonym till *sayyid* (pl. *saada*)

⁷² Salmoni et al, 81-109.

⁷³ Salmoni, 121.

⁷⁴ Stacey Philbrick Yadav, ”Yemen’s Muslim Brotherhood and the perils of powersharing”, *Brookings*, 2015.

kritiserat Saudiarabien).⁷⁵ Islahs väpnade grenar är kopplade till stammiliser och partiet har nära band till högländska makteliter, såsom Ali Muhsin och Ahmar-familjen.⁷⁶ Trots att Saudiarabien kategoriserar Muslimska brödrskapet som en terrororganisation ger Riyadh samtidigt understöd till Islah. Emiraten förhåller sig mer kritiskt till det Muslimska brödrskapet och har därför undvikit att ge stöd till Islah.

Salafism

Salafismen/wahhabismen, med sina ultrakonservativa värderingar och mycket negativa syn på shiiter, har gradvis fått ett allt starkare fäste i Jemen. Wahhabismens framväxt har gynnats av att flera miljoner jemeniter varit gästarbetare i Saudiarabien och därigenom anammat en mer konservativ tolkning av islam. Wahhabitiskt missionsarbete har dessutom tillåtits, om inte direkt gynnats, av Saleh-regimen. Salafisterna i Jemen var länge apolitiska och inte kända för att ta till väpnat våld. Istället fokuserade salafisterna på att sprida och implementera en strikt tolkning av islam. Till följd av huthiernas framväxt och den internationella interventionen har dock salafistiska grupper radikaliserats och militariserats. Förband med salafistisk ideologi spelar i dag centrala roller på flera fronter i kriget, ofta med understöd av Emiraten eller Saudiarabien.⁷⁷

Jihadism

Jihadismen i Jemen växte fram under 1980- och 90-talen, till en början med stöd från Saleh-regimen. De högländska politiska eliterna uppfattade jihadistiska miliser som användbara säkerhetspolitiska instrument, inrikes- såväl som utrikespolitiskt.⁷⁸ Al-Qaidas inflytande i landet kom att växa under 2000-talet, trots att Saleh samarbetade med USA i kriget mot terrorismen. Sedan 2014 har dessutom Islamiska staten etablerat en närvaro i landet.

Jihadismen har i likhet med salafismen en ytterst negativ syn på shiaislam, inklusive huthiernas zaidism. Konflikten mellan sunniter och shiiter, som tidigare inte var framträdande i Jemen, har stärkts genom salafismens och jihadismens allt större inflytande samt av huthiernas framväxt.

2.3 En ung, svag och neopatrimonial stat

Jemen är Mellanösterns yngsta statsbildning, grundad 1990 genom enandet av Nord- och Sydjemen. Jemen har dessutom varit en av regionens svagaste stater

⁷⁵ Reuters, "Yemen Islamist party suspends membership of Nobel laureate Karman", 4 februari 2018.

⁷⁶ Phillips, 106.

⁷⁷ Salisbury, 2017: 23.

⁷⁸ Se t ex Gregory D. Johnsen, *The Last Refuge: Yemen, al-Qaeda and America's war in Arabia*, New York, London: W. W. Norton & Company, New York: 2014.

och under lång tid saknat våldsmonopol. Stammar, politiska partier och religiösa grupperingar har sina egna väpnade miliser. I Jemen är dessutom tillgången på vapen mycket stor. Trots ett på papperet demokratiskt och republikanskt styrelseskick har den jemenitiska staten i praktiken varit auktoritär, eller mer specifikt neopatrimonial.⁷⁹ På ytan är Jemen en modern och representativ republik med parlament, politiska partier och allmänna val. I realiteten har landets ekonomiska, militära och politiska makt innehafts av en snäv elit, *a military-commercial-tribal nexus*.⁸⁰ *Asabiyya*, gruppsolidaritet baserad på familj-, klan- och stam-relationer, har spelat en avgörande roll för maktutövningen.

2.3.1 Maktutövningens natur

I Jemens neopatrimoniala system har maktutövningen länge skett genom informella nätverk, patron-klient-relationer och söndra-och-härska-strategier. Regimen i Jemen har administrerat ett system där statliga resurser och förmåner – såsom importlicenser, bistånd, land, affärskontrakt, jobbtillfällen, intäkter från exploatering av råvaror – förlänas till inflytelserika individer.⁸¹ Dessa individer har exempelvis varit shejker (d v s ledare för stammar), chefer för företag, ledare för miliser eller partibossar. I utbyte mot statligt stöd förväntas dessa individer och grupperna de representerar att vara lojala mot systemet och dess styrande eliter.

Jemenitiska regimer har vid sidan av ekonomiska morötter även använt piskor i form av hot om indragna förmåner eller stöd till rivaliserande intressegrupper. Syftet har varit att behålla regimstabilitet och säkerställa en för eliterna fördelaktig samhällsordning. I flera decennier excellerade Saleh i strategin att spela ut Jemens aktörer mot varandra genom att nyttja statens ekonomiska resurser och dess våldsmedel. I det neopatrimoniala systemet är institutionaliserad korruption inte enbart ett sätt för regimeliter att berika sig själva utan även en mekanism för dem att utöva och bibehålla makt. Regimens maktutövning innebär att fördelningen av statens resurser oundvikligen blir mycket ojämlig mellan olika samhällsgrupper. Detta utgör samtidigt det auktoritära systemets akilleshäla.

⁷⁹ Neopatrimonialism är ett begrepp som härleds till Max Webers definition av politisk auktoritet. Enligt Michael Bratton och Nicolas Van de Welle har neopatrimonialism tre kännetecken: koncentration av makten i händerna på en president; systematiskt användande av klientelism; och selektiv omfördelning av statliga resurser i utbyte mot politisk lojalitet (se Bratton och Van de Welle, *Democratic Experiments in Africa*, Cambridge: 1997, 63-66).

⁸⁰ Adam C. Seitz, "The Tribal-Military-Commercial Complex and Challenges to Security Sector Reform in Yemen", i Marie-Christine Heinze, ed., "Addressing Security Sector Reform in Yemen Challenges and Opportunities for Intervention During and Post-Conflict", *Center for Applied Research in Partnership with the Orient*, 20 december 2017.

⁸¹ Ginny Hill et al, "Yemen: Corruption, Capital Flight and Global Drivers of Conflict", *Chatham House*, september 2013, 17-27.

Under drygt ett decennium har det neopatrimoniala systemets inneboende svagheter blivit allt tydligare. Systemets förmåga att tillgodose samhällsliga aktörers intressen och behov har minskat genom att statens intäkter avtagit (se 2.4). Spänningar har därigenom vuxit, både inom regimen och mellan centralmakten och regionalt baserade rörelser som har uppfattat sig missgynnade (se kapitel 3).

2.3.2 Jemens triumvirat – de traditionella makteliterna

I över 35 år spelade Ali Abdullah Saleh en framträdande roll i Jemens politik. Många trodde att Salehs styre skulle förbli kortvarigt eftersom han hade en svag maktbas; på 1970-talet var Salehs stam, Sanhan, en obetydlig gren av den mäktiga Hashid-federationen.⁸² Orsaken till att Saleh lyckades förbli president i decennier berodde delvis på de allianser han bildade med högländska stamelter, i synnerhet med två individer och deras respektive nätverk.

Den ene av de allierade var general Ali Muhsin al-Ahmar, som likt Saleh också var *sanhani* men kom från en annan klan (Qadhi). Saleh tillhörde den mindre betydelsefulla klanen Afaash inom stammen Sanhan.⁸³ I samband med att Saleh kom till makten etablerades det så kallade ”förbundet” (*al-ahd*), som fastställde stammen Sanhans stöd för Saleh som president men också att Ali Muhsin var ”näste man på tur” i republikens informella ”successionsordning”.⁸⁴

Den andre individen som Saleh allierade sig med var Abdullah al-Ahmar, överordnad shejk för Hashid-federationen. Shejk Abdullah hade spelat en framträdande roll i de konflikter som ägt rum i Nordjemen under 1960- och 70-talen.

Det högländska triumviratet – president Saleh, general Muhsin och shejk Abdullah – kom att utgöra regimkärnan i Nordjemen fram till 1990 och därefter även i det enade Jemen. Segern för nordsidan i inbördeskriget 1994 innebar att triumviratet utökade sin ekonomiska och militära makt även till Sydjemen.⁸⁵

Dessa tre patriarker byggde sina egna separata maktbaser – inom näringslivet, politiken, och militären – i synnerhet genom att gynna sina egna släktingar och bygga egna patron-klient-nätverk, framför allt bland norra Jemens stammar.⁸⁶

Saleh hade förutom presidentämbetet inflytande i kraft av sitt ordförandeskap för Den allmänna folkkongressen (känd under akronymen GPC⁸⁷), landets största partiorgan. Presidenten använde dock GPC främst som ett instrument för att

⁸² Day, 88.

⁸³ Phillips, 96.

⁸⁴ Knight, ”The Military Role in Yemen’s Protests: Civil-Military Relations in the Tribal Republic”, *Journal of Strategic Studies*, 36:2, 2013, 265.

⁸⁵ Day, 154-161.

⁸⁶ Phillips, 87-104.

⁸⁷ General People’s Congress.

distribuera förmåner till lojala grupper och skapa en chimär av folklig legitimitet. Saleh hade också inflytande inom landets väpnade styrkor och bland vissa stammar. Därutöver byggde presidenten successivt upp nya paramilitära strukturer och säkerhetstjänster ledda av sina farbröder och bröder, och småningom även av svågrar och söner.⁸⁸

General Ali Muhsins makt grundades framför allt på hans inflytande inom armén i kraft av positionen som chef för den mäktiga första pansardivisionen, känd som al-Firqa (divisionen)⁸⁹ samt som befälhavare för det strategiskt viktiga nordvästliga militärdistriktet nära Sanaa.⁹⁰ Ali Muhsin har vidare haft en framträdande roll i de flesta av de väpnade konflikterna som pågått i Jemen de senaste decennierna, från inbördeskriget 1994 till kriget med huthierna sedan 2004. Alltsedan 2016 är han vice president och befälhavare för regeringsstyrkorna.⁹¹ På grund av sina nätverk är han sannolikt en betydligt viktigare aktör på regeringssidan än president Hadi själv. General Muhsin har även betydande ekonomiska intressen, historiskt nära band till salafistiska såväl som jihadistiska grupper, samt står det islamistiska partiet Islah nära.⁹²

Sheikh Abdullah var drivande i grundandet av Islah i början av 1990-talet i syfte att balansera Salehs maktbas inom GPC. Islah är ett paraplyparti bestående av bland annat det Muslimska brödrskapet, salafister samt stam- och näringslivsintressen från norra och centrala Jemen. Fram till sin död 2007 var Abdullah Islahs partiordförande och det jemenitiska parlamentets talman. Efter shejk Abdullahs död 2007 övertog hans söner – framför allt Hamid och Sadiq al-Ahmar – sin faders roller och nätverk.

Konkurrens mellan landets maktcentra – å den ena sidan Saleh och GPC och å den andra sidan Ahmar-familjen, Ali Muhsin och Islah – är en viktig drivkraft bakom den negativa utvecklingen i Jemen. Alla tre maktcentra spelar i dag, på olika sätt, viktiga roller i kriget.

2.4 Växande ekonomiska problem

Jemen var länge bland de rikaste områdena i Mellanöstern. Men i takt med modernitetens inträde i Mellanöstern hamnade Jemen på efterkälken. Det gamla imamatet i norra Jemen var ekonomiskt underutvecklat och isolerat medan dess ledare saknade något större intresse för att implementera reformer. Efter den

⁸⁸ Knight, 2013: 265.

⁸⁹ International Crisis Group, "Yemen's Military-Security Reform: Seeds of New Conflict?", Middle East Report N°139, 4 april 2013: 4.

⁹⁰ Peter Salisbury, "Yemen: Stemming the Rise of a Chaos State", *Chatham House*, maj 2016: 8.

⁹¹ Al-Araby, "Yemen president appoints Ali Mohsin as deputy supreme commander", 23 februari 2016; Reuters, "Yemeni president sacks prime minister, appoints new senior team: state media", 3 april 2016.

⁹² Hill et al, 13, 21.

republikanska revolutionen 1962 och inbördeskriget 1962-67 fortsatte Nordjemen att vara ekonomiskt eftersatt. Utvecklingen i norr gynnades dock av en oljeboom i gulfstaterna från och med 1970-talet vilken ledde till stor arbetskraftutvandring, i synnerhet till Saudiarabien. Nordjemens främsta inkomstkälla blev förmodligen inflöde av kapital från jemenitiska migrant-arbetare i Saudiarabien.

Efter Sydjemens självständighet från Storbritannien 1967 fick den sydliga republiken stora ekonomiska bekymmer. Adens roll i den internationella sjöfarten minskade medan regeringens ekonomiska politik misslyckades. Sydjemen blev istället starkt beroende av bistånd, framför allt från Sovjetunionen.

I slutet av 1980-talet började Nordjemen exploatera olja i provinsen Marib nära gränsen mot Sydjemen. År 1990 enades Nord- och Sydjemen just mot bakgrund av ett gemensamt intresse av energiutvinning samt på grund av Sovjetunionens försvagning och föreställningar om en nationell jemenitisk identitet. Några månader efter Jemens bildande kom dock ett stort ekonomiskt bakslag, då Saudiarabien skickade hem uppåt en miljon jemenitiska migrantarbetare. Beslutet var en vedergällning för att Jemen, som då var medlem i FN:s säkerhetsråd, vägrade att fördöma Saddam Hussains invasion av Kuwait.

Samtidigt som kapitalinflödena från migrantarbetare avtog under 1990-talet ökade inkomsterna från export av olja. Detta gynnade de högländska regimeliternas kontroll och dominans över ekonomin. Nordjemens seger över Sydjemen i inbördeskriget 1994 stärkte dessutom den högländska dominansen i syd. Genom förläningar av land till regimtrogna och privatiseringar av statliga företag tog nordliga eliter kontroll över ekonomin även i syd.⁹³

Jemens oljetillgångar var till skillnad från grannländerna små och började snart sina. Sedan 2001 har intäkterna från utvinning av olja – Jemens viktigaste inkomstkälla – minskat drastiskt (se fig. 1).⁹⁴ Samtidigt har en befolkningsexplosion ägt rum på grund av höga födelsetal. Mellan 1995 och 2017 ökade Jemens befolkning från 15 till 28 miljoner människor (se fig. 2).⁹⁵ Omkring 65 procent av Jemens befolkning var under 25 år 2015.⁹⁶ Svårigheten för staten att tillgodose välfärd och skapa sysselsättning har varit enorma. Jemen har därför allt mer kommit att kännetecknas av social underutveckling och höga fattigdomsnivåer. Under 2000-talet var Jemen Mellanösterns fattigaste stat, mätt i BNP per capita (se fig. 3).⁹⁷

⁹³ Day, 154-161.

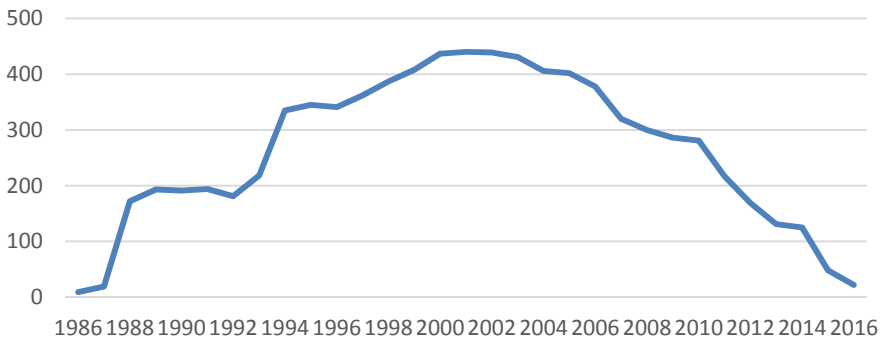
⁹⁴ U.S. Energy Information Administration, Yemen, 25 september; 2015; www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/countries_long/Yemen/yemen.pdf; hämtad 2018-05-06.

⁹⁵ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, World Population Prospects, 2017.

⁹⁶ Ibid.

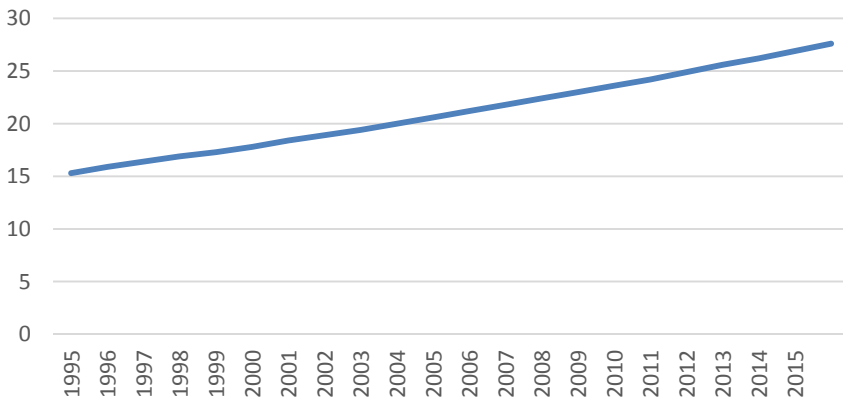
⁹⁷ Världsbankens databas, GDP per capita (current US\$).

Fig 1. Oljeproduktion i Jemen, 1996-2016
(tusen fat per dag)

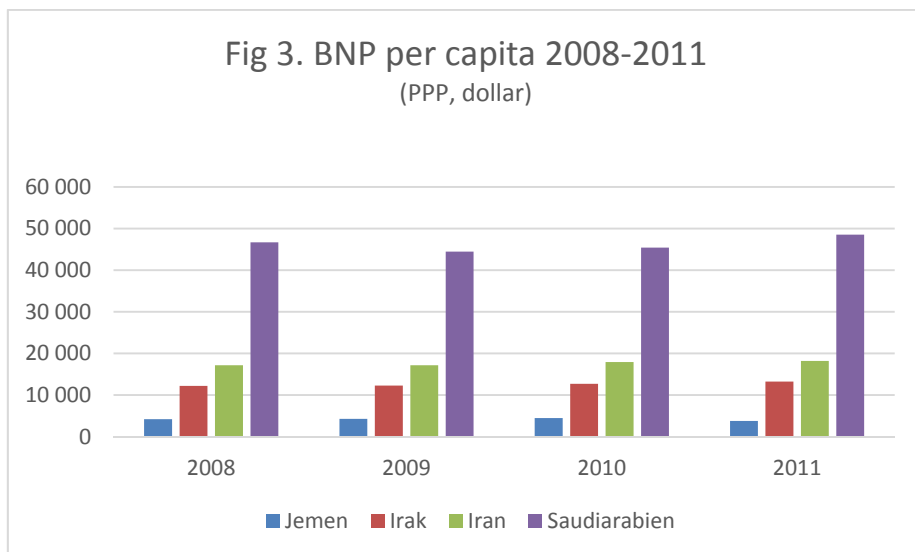

Källa: EIA, 2018.

Fig 2. Befolkningsutvecklingen i Jemen
1996-2015 (i miljoner)

Källa: Världsbanken, mars 2018

Källa: Världsbanken, mars 2018

Utöver den generella ekonomiska nedgången har fördelningen mellan regioner, stammar och religiösa grupper varit ojämlig. Grupper inom Hashid-federationen och från högländerna, i synnerhet familjer associerade med Saleh, Ali Muhsin och Ahmar-familjen, har gynnats ekonomiskt medan mer perifera regioner, i synnerhet i söder, har missgynnats. De förhållandevis rika högländerna har t ex betalat betydligt lägre skatt än de centrala och sydliga regionerna.⁹⁸ Enligt en studie av Chatham House kontrollerade tio familjer eller näringslivsgrupper som alla hade nära kopplingar till regimens kärna ”mer än 80 procent av import, tillverkning, bankväsende, telekommunikation, och transport av varor” i Jemen.⁹⁹ En rad privatiseringar av statliga företag har sedan 1990-talet bidragit till att centralisera den ekonomiska makten i händerna på högländska eliter, snarare än att resultera i decentralisering.¹⁰⁰

Korruptionen i Jemen är sedan en lång tid tillbaka utbredd. Transparency International rankar Jemen som en av de fem mest korrupta staterna i världen.¹⁰¹ En stor del av det jemenitiska kapitalet har dessutom lämnat landet. Kapitalflykten från Jemen bedöms vara den femte största bland de minst utvecklade länderna åren

⁹⁸ Day, 160.

⁹⁹ Ginny Hill et al, ”Yemen: Corruption, Capital Flight and Global Drivers of Conflict”, Chatham House, September 2013.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Transparency International, ”Corruption Perceptions Index 2015”, www.transparency.org/cpi2015#downloads; hämtad 2017-11-01; Transparency International, ”Corruption Perceptions Index 2016”; hämtad 2017-11-01.

1990-2008.¹⁰² För varje dollar som anlände till Jemen i form av bistånd under denna tid lämnade 2,7 dollar landet (sammantaget ca 12 miljarder dollar).¹⁰³ Samtidigt var den jemenitiska staten dålig på att utnyttja internationellt bistånd, delvis på grund av dess bristande kapacitet och delvis på grund av regimens ovilja att följa krav på transparens.¹⁰⁴

Under 2000-talet har en kombination av minskande oljeinkomster, snabbt ökande befolkning, skev fördelning av resurser samt korruption i stor skala bidragit till att destabilisera landet. Den ekonomiska utvecklingen försvårade för makteliterna att upprätthålla sina patron-klient-nätverk och stärkte motsättningar baserade på region, stam och religion samt rivaliteterna i regimens innersta krets. Detta ökade i sin tur risken för väpnad konflikt.

2.5 Sammanfattning

Kriget i Jemen måste förstås mot bakgrund av landets historia. Motsättningar baserade på region, stam och religion har under lång tid varit ett inslag i landet. Det har länge funnits spänningar mellan t ex högländerna och södra Jemen samt mellan stamfederationen Hashid och andra stamkollektiv. Motsättningar baserade på olika tolkningar av politisk islam har också ökat.

Den jemenitiska statens auktoritära natur och ojämlika fördelning av landets resurser har också bidragit till att öka motsättningar och orsaka social oro i Jemen. De samhälleliga friktionerna växte ytterligare under 00-talet på grund av minskad oljeproduktion, korruption och kapitalflykt samt snabb befolkningstillväxt. Detta ledde till att nya motståndsrörelser växte fram, att maktkamp uppstod inom regimen och att väpnade konflikter bröt ut.

¹⁰² Ginny Hill et al. "Yemen: Corruption, Capital Flight and Global Drivers of Conflict", *Chatham House*, september 2013, p. viii.

¹⁰³ Hill et al, xi.

¹⁰⁴ Phillips, 2011: 37-73.

3 Vägen till kriget

Vad var det för intressen och händelser som ledde fram till att huthierna tog över makten i Sanaa i januari 2015 och till att den saudiledda koalitionen intervenerade militärt i mars samma år?

I detta kapitel diskuteras framväxten av väpnade uppror och politisk opposition mot president Salehs styre under 00-talet, med fokus på huthierna. Därefter analyseras den växande maktkampen inom regimen, jemenitiska eliters nyttjande av den arabiska våren för att avsätta Saleh samt den därpå misslyckade övergångsprocessen. Avslutningsvis avhandlas staters inblandning i Jemen före kriget, med fokus på de då viktigaste externa aktörerna Saudiarabien och USA.

3.1 Växande motstånd mot regimen

I mitten av 00-talet ökade både de fredliga protesterna och de väpnade upproren mot Salehs regim, framför allt i regioner som uppfattade sig missgynnade av centralregeringen. I Saada i norr gick huthierna från att vara en lokal väckelserörelse till att bli ett existentiellt hot mot regimen. I söder utvecklades al-Hirak under denna period från att vara en fredlig proteströrelse som krävde ekonomisk rättvisa och autonomi till att i allt större utsträckning använda våld och kräva självständighet för Sydjemen. Vidare grundades al-Qaida på den arabiska halvön (AQAP) som ett resultat av sammanslagningen mellan terrororganisationens saudiska och jemenitiska grenar.

På den politiska arenan blev dessutom Islah successivt allt mer konfrontativt gentemot GPC och Salehs styre.¹⁰⁵ Tillsammans med andra såväl islamistiska som sekulära partier organiserade Islah demonstrationer mot presidentens styre. När den arabiska våren anlände i Mellanöstern 2011 hade protester mot regimen i Sanaa och andra städer runtom i landet redan pågått i flera år.

Nedan diskuteras kortfattat framväxten av huthierna, al-Hirak och al-Qaida, som alla tre är viktiga aktörer i det pågående kriget. Den politiska oppositionen från Islah – som också är involverat i kriget – diskuteras i avsnittet om de växande rivaliteterna inom regimen (se 3.2).

3.1.1 Huthierna

Huthiernas militära expansion i Jemen är uppseendeväckande. I början av 2000-talet existerande huthierna inte som en väpnad grupp, utan var en zaidisk

¹⁰⁵ Peter Salisbury, "Yemen: Stemming the Rise of a Chaos State", Chatham House, maj 2016, 10.

väckelserörelse bland ungdomar i den nordvästliga, befolkningsfattiga och bergiga provinsen Saada på gränsen till Saudiarabien.

Huthiernas uppkomst och framgångar kan delvis förstås mot bakgrund av Saadas historiska status och utvecklingen i provinsen under de senaste decennierna. Saada har spelat en viktig roll i Jemens historia som zaidismens centrum. Zaidismen var statsreligion i det teokratiska imamat som styrde i norra Jemen under ca tusen år. Enligt traditionell zaidisk politisk teori är det nödvändigt att det muslimska samfundet (*al-umma*) leds av en så kallad imam, en ledare som är välbevandrad i islamisk rätt men som också kan göra anspråk på att vara *sayyid* (pl. *sada*), det vill säga härstamma från profeten Muhammad i direkt nedstigande led (via dottern Fatima och svärsonen Ali). Hashemiterna, dvs de som kunde härleda sin härkomst till profeten Muhammad, utgjorde en social grupp med hög status i imamatet.¹⁰⁶

Zaidismens politiska ideologi legitimerade imamatet och bidrog till att skapa en religiös och politisk aristokrati av hashemiter. Dessa stod över och bortom stamstrukturen och hade ofta centrala administrativa roller i den shiitiska teokratiska statsbildningen. Men efter att imamatet störtades i revolutionen 1962 kom inflytande från den zaidiska religiösa-politiska eliten att minska kraftigt. Den nordjemenitiska republiken bröt med det religiösa zaidiska arvet och gick istället i en panarabisk, nationalistisk och sekulär riktning. Under den nordjemenitiska republiken blev provinsen Saada allt mindre betydelsefull.¹⁰⁷ Dessutom kom den nya regimen i Sanaa att acceptera, om inte direkt välkomna, spridningen av wahhabismen i landet. De nya makteliterna i Nordjemen hade ofta zaidisk bakgrund, men var inte hashemiter utan medlemmar av stammar. Regimen i Nordjemen ville av ekonomiska skäl stå på god fot med Saudiarabien och såg dessutom den konservativa salafismen/wahhabismen som ett motgift mot radikala marxistiska rörelser understödda av Sydjemen och Sovjetunionen. Moskées och skolor som förkunnade wahhabismens evangelium uppstod i landet, till och med i zaidismens centrum Saada.¹⁰⁸

Det växande wahhabitiska inflytandet i Jemen och den relativa marginaliseringen av Saada som provins ledde till en religiös och politisk motreaktion i zaidismens kärnland.¹⁰⁹ Ökade kontakter mellan Saada och omvärlden tillsammans med politisk islams framväxt bidrog till ett zaidiskt uppvaknande bland unga i Saada; revolutionen i Iran 1979 och Hizbollahs framgångar i Libanon från och med 1980-talet tycks ha bidragit till en religiös väckelse.¹¹⁰

¹⁰⁶ Salmoni et al, 285-295.

¹⁰⁷ Christopher Boucek, "Yemen - on the Brink: From Local Insurrection to National Challenge", *Carnegie Endowment for International Peace*, Middle East Program, Number 110, april 2010: 4.

¹⁰⁸ Salmoni et al, 88-91.

¹⁰⁹ Noel Brehony, "Yemen and the Huthis: Genesis of the 2015 crisis", *Asian Affairs*, Vol. XLVI, no II, 2015: 237.

¹¹⁰ Salmoni et al, 96-81.

Den zaidiska väckelserörelsen i Saada kom att ledas av en välrenommerad hashemitisk familj vid namn al-Huthi.¹¹¹ Familjens patriark Badr al-Din al-Huthi, som hade fått utbildning av imamatets mest framstående religiösa tänkare, var en av de mest inflytelserika zaidiska teologerna i Jemen.¹¹² Flera av Badr al-Dins söner kom att ha centrala roller i den sociala och religiösa rörelse som under 1990-talet initialt sökte uttrycka en återvunnen zaidisk idenitet. Rörelsen, som till en början gick under namnet Den troende ungdomen (*al-shabab al-mumin*), etablerade skolor och anordnade ungdomsläger som förmedlade den zaidiska tolkningen av islam till en ny generation.¹¹³ Samtidigt bidrog rörelsen till att överbrygga sociala klyftor mellan hashemiter och stambefolkning.¹¹⁴

Hussain al-Huthi, en karismatisk son till Badr al-Din, spelade en huvudroll i rörelsen. I början av 1990-talet blev han även vald till Jemens parlament för al-Haqq, ett mindre zaidiskt parti. Under flera år på 1990-talet befann sig Hussain al-Huthi utomlands, enligt vissa uppgifter i Sudan, enligt andra i Iran.¹¹⁵ Efter att ha återvänt till Jemen i början av 2000-talet återupplivade han Den troende ungdomen, och förde in rörelsen i en mer radikal och politisk riktning. Al-Huthi använde en allt mer hätsk anti-amerikansk, anti-israelisk och anti-saudisk retorik. Detta skedde mot bakgrund av USA:s ockupation av Irak, den andra intifadan och det allt djupare samarbetet mellan Washington och Sanaa inom ramen för kriget mot terrorismen. Al-Huthi började lovorda Hizbollah och Iran som den sanna motståndsrörelsen och samtidigt implicit kritisera Salehs styre. Rörelsen antog under samma tid en ny slogan: ”Gud är större/död åt USA/död åt Israel/förbannad vare judarna/seger åt Islam”.¹¹⁶ Devisen påminde om iranska slagord och väckte uppmärksamhet i Sanaa såväl som i Washington i början av 00-talet.

Saleh hade tidigare gett Den troende ungdomen statsbidrag i syfte att balansera salafistiska krafter i landet. I början av 00-talet såg presidenten allt allvarigare på den nya zaidiska rörelsen. I september 2004 dödades Hussain al-Huthi i en sammandrabbning med Jemens säkerhetsstyrkor. Enligt regimens narrativ dog Hussain i en eldstrid efter att ha avvikit från en arresteringsorder. Enligt huthiernas version dödades Saleh-regimen Hussain avsiktligt i syfte att kväsa det legitima zaidiska uppvaknandet. Al-Huthis död kom att uppfattas som ett martyrskap och utgjorde starten för en militär konflikt som utkämpades i sex faser mellan 2004 och 2010, de så kallade ”Saada-krigen”.¹¹⁷

¹¹¹ Ibid, 101-107.

¹¹² Ibid, 103-104.

¹¹³ Jack Freeman, ”The al Houthi Insurgency in the North of Yemen: An Analysis of Shabab al Moumineen”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 2009: 1008.

¹¹⁴ Salmoni *et al*, 98-101.

¹¹⁵ Ibid, 114.

¹¹⁶ Salmoni *et al*, 113-115, 119, 120-121.

¹¹⁷ Ibid, 131-156.

Hussains yngre bror Abdul Malik al-Huthi övertog snart ledarskapet för rörelsen, som bytte namn till Ansar Allah, ”Guds understödjare”. Huthierna utvecklades under Abdul Maliks ledning till en mycket effektiv gerillarörelse. Inledningsvis fokuserade huthierna på att angripa regimföreträdare. Regeringstrupperna kom gradvis att använda allt brutalare taktik som drabbade civila, vilket bidrog till att stammar och klaner i norra Jemen tog huthiernas parti. Eftersom skydd av hashemiter ingår i högländska stammars uppförandekod gav de huthierna stöd.¹¹⁸ Huthiernas gerillakrigföring underlättades dessutom av att rörelsen var baserad i bergiga och svårtillgängliga trakter.¹¹⁹

Saleh undvek samtidigt att skicka sina främsta trupper till kriget mot huthierna. Istället lät han rivalen Ali Muhsins trupper stå i skottgluggen.¹²⁰ Saleh-klanens egna styrkor, som var de bäst rustade och tränade i landet, användes mycket sparsamt. Detta bidrog sannolikt också till att Saada-krigen inte blev framgångsrika. Istället för att kuva huthierna spreds upproret även utanför Saada. Huthiernas styrka växte till den grad att de 2009 – efter fem år av krig – inte stod långt utanför Sanaas portar.¹²¹

Saleh skyllde huthiernas framgångar på Iran, vilket sannolikt främst var ett sätt att få stöd från Saudiarabien. Det allierade kungahuset i norr instämde i bedömningen att Irans ”dolda hand” låg bakom huthiernas framväxt. Utomstående bedömare menade dock att den iranska inblandningen vid denna tid var liten eller obefintlig.¹²²

Saudiarabien intervenerade militärt i Jemen 2009-10 för att försvaga huthierna. De saudiska insatserna bidrog till att huthierna hölls borta från Sanaa, men samtidigt till att de angrep södra Saudiarabien. En uppgörelse om eldupphör kom till stånd 2010 efter medling av Qatar och varade fram till dess att den arabiska våren hade ritat om den politiska kartan i Jemen.

3.1.2 Al-Hirak al-Janubi

Al-Hirak al-Janubi (den södra rörelsen) uppstod 2007 som en proteströrelse bland militärer som hade avskedats från den tidigare sydjemenitiska armén. Rörelsens medlemmar krävde högre pensioner alternativt att få tillbaka tjänster i armén som de blivit av med efter att nordsidan vunnit inbördeskriget 1994.¹²³ Al-Hirak

¹¹⁸ Ibid, 56-60.

¹¹⁹ Freeman, 113.

¹²⁰ Ginny Hill, *Yemen Endures: Civil War, Saudi Adventurism and the Future of Arabia*, Oxford University Press, 2017: 189

¹²¹ Boucek, 8.

¹²² Se t ex Abigail Hauslohner, ”Yemen’s Hidden War: Is Iran Causing Trouble?”, *Time*, 18 december 2009; content.time.com/time/world/article/0,8599,1947623,00.html; hämtad 2018-03-26.

¹²³ Stephen Day, ”Yemen - on the Brink: The Political Challenge of Yemen’s Southern Movement”, Middle East Program, Number 108, *Carnegie Endowment for International Peace*, mars 2010.

utvecklades snart till en rörelse med brett folkligt stöd och samlade stora folkskaror till demonstrationer. Rörelsen krävde att regimen ojämliga fördelning av landets resurser, som i synnerhet innebar diskriminering av sydjemeniter, skulle upphöra. Rörelsen närdes av sydländska antipatier mot högländska regimeliter och stammar – och motsatte sig således både Saleh, Ali Muhsin, Islah och huthierna.

Al-Hirak var en heterogen rörelse bestående av uppskattningsvis nio olika fraktioner.¹²⁴ De olika grenarna av al-Hirak skiljde sig åt vad gäller ledarskap, strategi, ideologi samt regional tillhörighet och stamidentitet.¹²⁵ Vissa fraktioner i och kring Aden hade sin bakgrund i socialistiska rörelser, medan andra grupper var kopplade till stambaserade eller religiösa grupperingar.

I slutet av 00-talet spreds rörelsen bland de yngre befolkningslagren i söder och demonstrationerna blev fler och våldsammare. Regimen valde dock att använda militärt våld för att försöka kväsa rörelsen.¹²⁶ Detta resulterade i att delar av al-Hirak radikaliserades och krävde självständighet. Tariq al-Fadhli, en f d jihadist från kriget i Afghanistan på 1980-talet, kom att bli en ledande gestalt i rörelsen.¹²⁷ Från och med 2009 skedde många och blodiga sammandrabbningar mellan demonstranter och säkerhetsstyrkor.¹²⁸

3.1.3 Al-Qaida

Sunnitiska jihadist-rörelser i Jemen är ett relativt nytt fenomen. Spridning av salafismen i Jemen sedan 1970-talet har berett vägen för mer radikala och våldsbejakande ideologier. Abdul Majid al-Zindani, en av de ledande företrädarna för salafismen i Jemen tillika en framträdande medlem av Islah, har anklagats för extremism; han har bland annat beskrivits som en mentor till Osama bin Ladin och har klassats som en terrorist av USA.¹²⁹

Vidare har jihadismen stärkts av att regimen använt extrema sunnitiska våldsbejakande grupper som säkerhetspolitiska instrument, både inrikes- och utrikespolitiskt.¹³⁰ Regimen i Sanaa verkar ha uppfattat jihadisterna som motmedel mot spridningen av marxistiska rörelser och idéer. På 1980-talet skickade

¹²⁴ Khalil Dewan, "Yemen's Al-Hirak Movement", Middle East Monitor, 22 juli 2017.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Human Rights Watch, "In the Name of Unity: The Yemeni Government's Brutal Response to Southern Movement Protests", 15 december 2009.

¹²⁷ Day, 2010, 9.

¹²⁸ Day, 2012, 241-248

¹²⁹ U.S. Department of the Treasury, "United States Designates bin Laden Loyalist", 24 februari 2004; www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/js1190.aspx; hämtad 2018-05-06; Phillips, 2009: 102-103.

¹³⁰ Daniel Byman, "The Yemeni government opposes al-Qaida jihadists, except when it's using them for its own ends" Slate; www.slate.com/articles/news_and_politics/foreigners/2010/01/our_twofaced_friends_in_sanaa.html; hämtad 2018-02-06.

Nordjemen jihadisterna till kriget mot Sovjetunionen. Flera av dessa hemvändare kom att stå regimen nära. Den inflytelserike generalen Ali Muhsin (som i dag är Jemens vicepresident) gifte sig med systemen till Fadhl, en av de ledande jihadisterna, och kom att nyttja extremistgrupper i inbördeskriget 1994 mot PDRY:s armé.¹³¹

Under 2000-talet vände jemenitiska jihadisterna blicken mot västerländska mål. I oktober 2000 attackerade al-Qaida i Jemen den amerikanska jagaren USS Cole i Adens hamn och 17 marinkårssoldater miste livet.¹³² Efter denna händelse och attackerna den 11 september 2001, kom USA att ha ett strålkastarljus på jihadistgrupper i Jemen. Washington och Sanaa etablerade ett nära samarbete inom kontraterrorism. USA tilläts exempelvis att använda jemenitiska baser och genomföra drönarattacker i landet.¹³³ Samtidigt bidrog USA:s ockupation av Irak från 2003 till att fler jemeniter radikaliserades. År 2009 flyttade ledarskapet för al-Qaidas gren i Saudiarabien till Jemen och förenade sig med sin systerorganisation där.¹³⁴ Den fusionerade organisationen som tog namnet al-Qaida på den arabiska halvön (AQAP) kom på kort tid att utvecklas till den mest kraftfulla av terroristorganisationens grenar.¹³⁵ Terroristattacker kopplade till organisationen har sedan dess ägt rum i såväl Jemen och Saudiarabien som i USA och Europa.¹³⁶

Till följd av Sanaas kontraterrrorsamarbete med Washington vände al-Qaida också blicken mot den jemenitiska regeringen. Analytiker har dock argumenterat för att Saleh-administrationen inte varit helhjärtad i kampen mot terrorismen utan exempelvis låtit jihadisterna rymma från fängelser och försökt bibehålla ett kontrollerbart hot från jihadisterna i syfte att få militärt och ekonomiskt bistånd från väst.¹³⁷ I vilket fall som helst har hotet från al-Qaida aldrig varit i paritet med de utmaningar som huthierna eller al-Hirak utgjort för regimen.

¹³¹ International Crisis Group, "Yemen's al-Qaeda: Expanding the Base", Middle East Report No 174, 2 februari 2017, 3.

¹³² CBS News, "A Claim For The Cole", 20 juni 2001.

¹³³ Mark Mazzetti, *The Way of the Knife: The CIA, A Secret Army, and a War at the Ends of the Earth*, New York: The Penguin Press, 2013: 86-87; Robert Booth and Ian Black, "WikiLeaks cables: Yemen offered US 'open door' to attack al-Qaida on its soil", *The Guardian*, 3 december 2010.

¹³⁴ International Crisis Group, "Yemen's al-Qaeda: Expanding the Base", Middle East Report No 174, 2 februari 2017: 3.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Holly Watt, "Terrorists shouted they were from al-Qaeda in the Yemen before Charlie Hebdo attack", *The Telegraph*, 7 juni 2015; Asma Alsharif, "Saudi royal survives attack claimed by Qaeda", *Reuters*, 28 augusti 2009; David Johnston och Scott Shanenov, "U.S. Knew of Suspect's Tie to Radical Cleric", *The New York Times*, 9 november 2009; Catherine E. Shoichet och Josh Levs, "Al Qaeda branch claims Charlie Hebdo attack was years in the making", *CNN*, 21 januari 2015.

¹³⁷ Evan Hill och Laura Kasinof, "Playing a Double Game in the Fight Against AQAP", *Foreign Policy*, 21 januari 2015.

3.2 Intensifierad maktkamp inom regimen

I mitten av 00-talet började konkurrensen mellan de olika falangerna inom regimen att öka och kom att hota dess fortlevnad. Den skärpta rivaliteten hade flera skäl: ekonomisk nedgång, växande folkligt missnöje, generationsskifte bland regimeliterna, samt Salehs manövrerande för att stärka sin egen maktbas och bereda vägen för sin son, Ahmed Ali Saleh, som landets näste president.

I takt med att oljeintäkterna minskade blev det svårare att upprätthålla systemets informella nätverk. Rivaliteterna om statens tillgångar ökade mellan Saleh, Ali Muhsin och Ahmar-familjen. Presidentens fraktion uppfattades sko sig på de övriga falangernas bekostnad. Ahmed Ali Saleh drev exempelvis en kampanj för att liberalisera ekonomin, vilket rivaliserande eliter uppfattade som försök från Saleh-familjen att stärka sin fraktion.¹³⁸

Salehs oförmåga att stabilisera landet, bl a genom att bekämpa huthierna och de sydliga separatisterna, var samtidigt en belastning för de övriga makteliterna. Salehs växande impopularitet var inte bara ett hot mot honom själv utan mot regimen i stort. Dessutom tycktes Saudiarabien, alla tre maktcentras välgörare, ha börjat tröttna på Salehs oförmåga eller ovilja att ta hoten från al-Qaida och huthierna på allvar.

Parallellt försökte Saleh stärka sin klans inflytande och kratta manegen för sin son Ahmed. Presidenten hade förlitat sig på farbröder och bröder som chefer för olika militära enheter och säkerhetstjänster sedan han tog makten på 1970-talet. I början av 00-talet ersattes de i många fall av en ny generation av släktingar till presidenten, i synnerhet svågrar och söner.¹³⁹ Presidentens svåger Yahya Saleh tog över de s k centrala säkerhetsstyrkorna (*al-quat al-amn al-markazi*), som utvecklades till en av landets mäktigaste paramilitära styrkor.¹⁴⁰ En annan svåger, Ammar Saleh, fick ansvara för en nybildad "nationell säkerhetsbyrå" som skulle balansera en äldre säkerhetstjänst associerad med Ali Muhsin.¹⁴¹ En tredje svåger, Tareq Saleh, utnämndes till befälhavare för presidentgardet.¹⁴² Den viktigaste förändringen var dock att presidentens son, Ahmed Ali Saleh, övertog rollen som befälhavare för det republikanska gardet, som gradvis blev Jemens bäst utrustade och tränade säkerhetsstyrka.¹⁴³ Det tycktes allt mer uppenbart att Saleh förberedde ett överlämnande av presidentmakten till sin son. Detta kunde uppfattas som ett

¹³⁸ Hill et al, 2013, 17-29.

¹³⁹ Knight, 2013, 273-274.

¹⁴⁰ International Crisis Group, "Military-Security Reform: Seeds of New Conflict?", Middle East Report, nr 139, 4 april 2013, 8.

¹⁴¹ Knight, 2013, 274.

¹⁴² AP, "Yemen's new president purges army of old-regime loyalists", *The Guardian*, 7 april.

¹⁴³ Knight, 2013, 274; International Crisis Group, "Military-Security Reform: Seeds of New Conflict?", Middle East Report, nr 139, 4 april 2013, 7.

brott mot ”förbundets stadgar” från 1978 enligt vilka Ali Muhsin skulle överta presidentämbetet efter Saleh.¹⁴⁴

Saleh nyttjade dessutom alliansen med USA i kriget mot terrorismen för att stärka de militära organisationer som stod hans egen familj närmast. Ahmed Ali Salehs republikanska garde utvecklades till en elitstyrka, tack vare militärt bistånd och träning från USA och Jordanien. Ammar, Tareq och Yahya Salehs säkerhetsstyrkor gynnades likaså. Samtidigt negligerade Saleh de konventionella styrkorna och Ali Muhsins al-Firqa. Ali Muhsin ålades att bekämpa huthierna medan styrkor associerade med Salehs klan på det stora hela hölls borta från kriget.¹⁴⁵

Saleh-trogna misstänks också ha försökt få Saudiarabien att döda Ali Muhsin. Under Saudiarabiens militära intervention 2009-10 fick Riyadh målkoordinater till ”rebeller”, som visade sig leda direkt till Ali Muhsins högkvarter.¹⁴⁶

Generationsskiftet inom Ahmar-familjen bidrog också till att eskalera spänningarna inom regimen. Shejk Abdullah gick bort 2007 efter att i över ett halvt sekel varit Jemens ”grå eminens” och stått på förhållandevis god fot med Saleh. Hans äldste son Sadiq al-Ahmar blev ny överordnad shejk för Hashid-federationen.¹⁴⁷ En annan son, Hamid al-Ahmar, tog samtidigt större plats på den offentliga arenan och förde en aggressiv kampanj mot Saleh.¹⁴⁸ Hamid al-Ahmar var Islahs viktigaste uppbackare samtidigt som partiet blev allt mer kritiskt mot Saleh och GPC. Åren före den arabiska våren organiserade Islah demonstrationer mot presidenten tillsammans med mindre partier som tillsammans utgjorde The Joint Meeting Parties (JMP). Detta var sannolikt ett uttryck för folklig frustration med Saleh, men reflekterade även Ali Muhsins och al-Ahmars-familjens växande antipati mot presidentens försök att centralisera makten. När den arabiska våren bröt ut i Mellanöstern i början av 2011 var relationerna mellan regimeliterna i Jemen mycket spända.

3.3 Den arabiska våren och Salehs fall

Den arabiska våren i Jemen började spontant i januari 2011 bland unga och universitetsstudenter som hade inspirerats av revolutionerna i Tunisien och

¹⁴⁴ Phillips, 96.

¹⁴⁵ International Crisis Group, ”Military-Security Reform: Seeds of New Conflict?”, 8-11.

¹⁴⁶ James B Smith, ”Saudi Arabia: Renewed Assurances On Satellite Imagery”, *US State Department*, 7 februari 2010; wikileaks.org/plusd/cables/10RIYADH159_a.html; hämtad 2018-05-06.

¹⁴⁷ Phillips, 2011, 101

¹⁴⁸ Ibid, 106.

Egypten. Protesterna centrerades kring Förändringstorget (*midan al-taghir*) vid Sanaas universitet och utgick från krav på regimförändring.¹⁴⁹

Saleh försökte inledningsvis stävja protesterna med löften om förändring, såsom att genomföra ekonomiska reformer, att varken han själv eller sonen Ahmed skulle ställa upp i nästa presidentval, och att en kontroversiell förändring av konstitutionen för att stärka presidentens makt inte skulle bli av.¹⁵⁰ När protesterna trots detta fortsatte valde Saleh istället att bruka våld mot demonstranterna. Under protester den 18 mars 2011 började civilklädda prickskyttar skjuta rakt in i en folkmassa och dödade ett femtiotal personer.¹⁵¹

Regimens våld bidrog till att protesternas intensitet växte. I detta läge såg Salehs rivaler en möjlighet att bli av med honom och samtidigt tillgodose sina intressen i ett nytt framtida Jemen. General Ali Muhsin ställde sig därför på demonstranternas sida, krävde presidentens avgång och använde sina trupper för att försvara demonstrationerna.¹⁵² Ahmar-familjen agerade också till stöd för proteströrelsen och såg till att medlemmar från olika nordliga stammar strömmade in till Sanaa för att demonstrera mot Saleh. Islah tog efter hand över ledarrollen bland de oppositionella, med Hamid al-Ahmars stöd.¹⁵³ Samtidigt lade huthierna tillfälligt ned sina vapen för att med fredliga medel kräva regimförändring. Representanter för al-Hirak deltog också på Förändringstorget.

I takt med att presidentens position försvagades deserterade några Saleh-trogna inom GPC och armén till oppositionen. I april lade medlemmarna i Gulfstaternas samarbetsråd (GCC)¹⁵⁴, med stöd av USA, EU och FN, fram ett förslag på politisk lösning där Saleh erbjöds immunitet och fortsatt ordförandeskap för GPC i utbyte mot att han avgick som president.¹⁵⁵ Saleh signalerade att han var villig att skriva under överenskommelsen, men gjorde samtidigt allt för att förhåla processen.

Splittringen inom regimen ledde till sammandrabbningar kring Sanaa mellan Saleh-trogna säkerhetsstyrkor och stammiliser kopplade till Ahmar-familjen.¹⁵⁶ Ahmar-familjens residens i Sanaa angreps, men utan att någon av dess ledare kom till skada. Under ett besök i palatsmoskén av Saleh kort därefter exploderade en bomb. Presidenten blev mycket allvarligt skadad, transporterades till Saudiarabien

¹⁴⁹ Sheila Carapico i Lackner, 2014, 30-37.

¹⁵⁰ Sudarsan Raghavan, "Yemen's president moves to head off unrest, vows to leave office in 2013", *The Washington Post*, 2 februari 2011.

¹⁵¹ Carapico, 34.

¹⁵² Al Jazeera, "Top army commanders defect in Yemen", 21 mars 2011.

¹⁵³ Phillips, 2011, 124-125.

¹⁵⁴ Gulf Cooperation Council, GCC (Gulfstaternas samarbetsråd), مجلس التعاون لدول الخليج på arabiska.

¹⁵⁵ Phillips, 2001, 126.

¹⁵⁶ Laurent Bonnefoy i Lackner, 2014, 99.

för vård och anklagade Hamid al-Ahmar för att ligga bakom attacken.¹⁵⁷ Väl i Riyadh lovade Saleh återigen att ställa sig bakom en övergångsprocess. Men efter fyra månader på sjukhus i Riyadh återvände Saleh till Jemen till synes utan vilja att ge upp sin makt.¹⁵⁸ Under konvalescensen hade landets två starkaste militära styrkor, Ahmed Ali Salehs Revolutionsgarde och Ali Muhsins al-Firqa, drabbat samman. Det fanns en uppenbar risk för ett storskaligt inbördeskrig mellan å den ena sidan Saleh-allierade säkerhetsstyrkor och å den andra sidan arméförband länkade till Ali Muhsin och stammiliser kopplade till Ahmar-familjen.

Tack vare ett FN-lätt initiativ kunde man dock undvika inbördeskrig. Den 22 november 2011, efter nästan tio månader av protester och våld, skrev Saleh till slut under GCC-överenskommelsen i Riyadh.¹⁵⁹ Saleh avgick som president i början av 2012, vilket sannolikt berodde på att han insåg att han saknade militär förmåga att besegra sina rivaler, samt risken att internationella sanktioner skulle riktas mot klanens tillgångar. Förhoppningen fanns sannolikt bland Salehs familj att klanens intressen kunde skyddas även efter att presidenten hade avgått.

3.4 Misslyckad övergångsprocess och ohelig allians

Den politiska process som sannolikt förhindrade ett inbördeskrig 2011 lade samtidigt grunden för den väpnade konflikt som nu pågår i landet. I enlighet med överenskommelsen mellan parterna skulle presidentval hållas i februari 2014 med vicepresident Hadi som enda kandidat. I enlighet med en FN-medlad mekanism skulle övergångsprocessen pågå under två år och leda fram till nyval i februari 2016. Därutöver skulle landets väpnade styrkor omstruktureras genom säkerhetssektorreformer. En lång rad frågor, såsom förhållandet mellan centralmakt och regioner, skulle därefter lösas inom ramen för en *National Dialogue Conference* (NDC) och leda fram till konstitutionella reformer. Men den nationella dialogen misslyckades. Någon ny konstitution kom inte till stånd och nyval genomfördes inte. Säkerhetssektorreformen, den viktigaste delen av övergångsprocessen, misslyckades och bidrog till en ohelig allians mellan Saleh och huthierna.

GCC-överenskommelsen och den FN-ledda processen tjänade framför allt Saudiarabiens intressen i Jemen. Riyadh kunde med det internationella samfundets assistans balansera om makten i Jemen från en saudierallierad elit (Saleh/GPC) till en annan gruppering som stod kungariket nära (d v s Ali Muhsin/Ahmar-familjen/Israh). Då GCC-överenskommelsen 2011 i praktiken innebar en

¹⁵⁷ Hakim Almasari, "Yemen claims opposition figures behind assassination attempt", *CNN*, 19 augusti 2011.

¹⁵⁸ BBC, "Yemen President Ali Abdullah Saleh returns to Sanaa", 23 September 2011.

¹⁵⁹ Marwa Rashad, "Yemen's Saleh signs deal to give up power", *Reuters*, 23 november 2011.

ommöblering av regimen snarare än faktiska politiska reformer i demokratisk riktning blev många unga aktivister som hade hoppats på reell förändring besvikna. Representanter för al-Hirak var också missnöjda med processen då Jemens makt fortsatt centrerades kring de högländska stameliterna. Även Huthierna var missbelåtna med utfallet då deras främsta fiender, Ali Muhsin/Ahmar-familjen/Isilah, stärktes medan de själva inte fick någon betydelsefull roll i ”det nya Jemen” som var på väg att skapas. Men de största förlorarna på GCC-initiativet och NDC var Saleh och hans nätverk inom GPC, som förlorade politiskt inflytande i regeringen och formell militär makt i och med säkerhetssektorreformerna.

Övergångsprocessen försvårades dessutom av att den leddes av en mycket svag president. Sydjemeniten Hadi saknade en egen maktbas och hade nått vicepresidentspositionen tack vare Salehs behov att framställa regimen som legitim och inkluderande. Övergångsprocessen ägde dessutom rum i en tid då säkerhetsläget i både högländerna och i södern fortsatt var spänt. Al-Qaida hade nyttjat säkerhetsvakuemet under den arabiska våren 2011 för att etablera ett emirat i Zinjibar i södra Jemen.¹⁶⁰ I norr påbörjade huthierna samtidigt en ny militär offensiv – trots att deras politiska representanter deltog i dialog med andra parter – som bland annat resulterade i att Ahmar-familjens kärnområden erövrades. Men till skillnad från i söder använde Hadi inte armén för att förhindra huthiernas framfart, vilket kan tolkas som ett försök från presidentens sida att minska Ahmar-familjens inflytande och stärka sin egen maktbas.

Under 2012 började Hadi genomföra säkerhetssektorreformer i syfte att centralisera landets väpnade styrkor och försvaga den tidigare presidentens makt. Ett tjugotal personer på ledande befattningar inom säkerhetssektorn, varav de flesta var Salehs förtrogna och släktingar, avsattes eller flyttades. Hadi började omstrukturera det republikanska gardet och flyttade enheter därifrån till ett nytt presidentgarde under sin egen son Nassers befäl. Hadis reformer omfattade även en omstrukturering av Ali Muhsins al-Firqa.¹⁶¹ Till skillnad från Salehs släktingar fick Ali Muhsin en inflytelserik post som presidentens militära rådgivare. I praktiken innebar säkerhetssektorreformerna att president Hadi lärer sig med Ali Muhsin för att försvaga Saleh.

Den nya regeringen och det internationella samfundet bortsåg dock från att delar av de väpnade styrkorna och GPC fortfarande var lojala mot Saleh. Hadi och hans internationella understödjare (USA, EU, Storbritannien, Saudiarabien, Jordanien m fl) missbedömde även huthiernas militära förmåga samt benägenheten hos de två forna fienderna att alliera sig med varandra. Huthierna, som var en gerillarörelse på frammarsch, kunde tillsammans med Saleh-trogna militära

¹⁶⁰ Adrian Blomfield, ”Al-Qaeda fighters take control of Yemen town”, *The Telegraph*, 29 maj 2011.

¹⁶¹ International Crisis Group, ”Military-Security Reform: Seeds of New Conflict?”, 17-25.

enheter – de bäst rustade i Jemen – utgöra en formidabel allians mot regeringens trupper, Ali Muhsin-trogna arméförband och al-Ahmar-familjens stammiliser. Både huthierna och Saleh uppfattade sig som förlorare på övergångsprocessen. Viss koordinering mellan Saleh och huthierna tycks ha skett redan 2013. Under 2014 utvecklades samarbetet till en faktisk allians, trots deras ideologiska motsättningar och att de legat i väpnad konflikt i ett decennium.

Den politiska processen som förhindrade ett inbördeskrig efter den arabiska våren lade således grunden för en annan väpnad konflikt i Jemen ett par år senare.

3.5 Centrala externa aktörer

Saudiarabien och USA var de mest inflytelserika externa aktörerna i Jemen före huthiernas statskupp 2015. Jemen befann sig inom Saudiarabiens inflytandesfär och var en arena i USA:s krig mot terrorismen. Emiraten och Iran, som i dag har viktiga roller i Jemen, var vid tiden före koalitionen intervention 2015 marginella aktörer. Även Ryssland hade en undanskymd roll.

3.5.1 Saudiarabien

Saudiarabien har länge uppfattat Jemen som en problematisk stat. Inte minst har man oroats av Jemen som källa till ”samhällsfarliga ideologier”, terrorism och flyktningströmmar. Riyadh har länge fruktat att de interna problemen i Jemen skulle spridas till kungadömet över den 180 mil långa gränsen. De bilaterala relationerna tyngdes dessutom länge av en gränstvist. På 1920-talet erövrade Ibn Saud, Saudiarabiens grundare, delar av Jemen. År 2000 kom till slut Jemen och Saudiarabien överens om gränserna

Saudiarabien har länge använt finansiella, religiösa och militära medel för att påverka utvecklingen i Jemen. Riyadh utvecklade nära relationer till en lång rad maktspelare, i synnerhet Ahmar-familjen, Ali Muhsin och Islah. Relationerna mellan Riyadh och Saleh har varit mer problematiska, bland annat till följd av Salehs stöd till Saddam Hussain under Gulf-kriget. Saudiarabien kom på grund av Salehs ”svek” att ge stöd till sydsidan i inbördeskriget 1994. Relationerna återupprättades emellertid i slutet av 1990-talet. Under kriget mot terrorismen och de sex Saada-krigen mot huthierna (2004-2010) var relationerna förhållandevis goda och Saudiarabien understödde den jemenitiska staten finansiellt.

Utöver de traditionella regimeliterna i högländerna har Saudiarabien också haft nära band till sunnitiska stammar, salafistiska rörelser och grupper i Hadramaut med kopplingar till jemenitiska handelsfamiljer i Riyadh.¹⁶²

¹⁶² Phillips, 75-83.

För Saudiarabien var huthiernas framväxt en säkerhetspolitisk utmaning. För det första har gränsfrågan återigen aktualiserats eftersom huthierna inte erkänner gränsöverenskommelsen från 2000. Huthierna har dessutom stöd bland stammar på båda sidorna av den saudijemenitiska gränsen, som inte accepterar den nuvarande gränsdragningen. För det andra har Saudiarabien länge varit övertygat om att huthierna understöds av Iran. Ett framtida Jemen där Iran ökar sitt inflytande på bekostnad av Saudiarabien vore en strategisk mardröm för kungariket. Saudiarabien fruktar att Teheran skulle använda Jemen som ett brohuvud för att skapa instabilitet i kungariket, etablera militärbaser på dess bakgård och omringa Saudiarabien (i och med att Iran redan har stort inflytande i det södra Irak).

3.5.2 USA

Al-Qaidas attacker i Aden 2000 och i New York 2011 gjorde att USA:s intresse för Jemen ökade. Det amerikanska engagemanget i Jemen var därefter länge strikt begränsat till frågor som rörde kontraterrorism. USA etablerade ett nära militärt samarbete med Jemen, som bland annat erhöll militärt bistånd och träning. Washington fick i sin tur tillåtelse att agera mot al-Qaida i Jemen, framför allt genom drönarattacker.

USA:s krig mot terrorismen kom att ha direkt effekt på landets säkerhetsutveckling. Istället för att försvaga extremiströrelser kom USA:s Mellanösternpolitik under "kriget mot terrorismen" att bidra till att anti-amerikanska rörelser som al-Qaida och huthierna fick vind i seglen. USA:s ockupation av Irak 2003, stöd till Israel under den andra intifadan och upptrappningen av drönarattackerna i Jemen från och med 2009 (som ofta drabbade civila) stärkte anti-amerikanismen i Jemen och gjorde det enklare för terrorgrupper att rekrytera.

USA:s militära bistånd till Jemen under "kriget mot terrorismen" bidrog vidare till att stärka rivaliteterna inom regimen. Biståndet gynnade främst förband associerade med Salehs klan, på bekostnad av andra maktcentra.

Under Barack Obamas presidentskap breddades USA:s bistånd till Jemen från att vara snävt fokuserat på kontraterrorism till att i ökad grad omfatta främjande av social och ekonomisk utveckling. Det visade sig dock att den bredare satsningen på Jemen var för liten och kom för sent för att kunna hejda den negativa utvecklingen i landet. Upptrappningen av drönarattackerna under Obamaadministrationen bidrog inte heller till att försvaga al-Qaida.

3.5.3 Andra externa aktörer

Sedan det kalla krigets slut har Saudiarabien och USA varit de i särklass viktigaste externa aktörerna i Jemen. Rysslands inflytande i Jemen, som tidigare hade varit

betydande, avtog efter Sovjetunionens sammanbrott. Engagemanget från gulfstater såsom Emiraten, Qatar och Oman var länge begränsat till bistånd, investeringar och diplomati.

Iran spelade en begränsad roll i Jemen före kriget, men hade goda relationer till Sydjemen under 1980-talet, och gav stöd till sydjemenitiska grupper i inbördeskriget 1994. Sedan dess tycks Teheran ha bibehållit goda relationer till individer från Sydjemen, såsom Ali Salem al-Baidh.¹⁶³ Iran har också haft goda kontakter med huthierna. Vilken roll Iran spelade i rörelsens tidiga expansiva fas – om någon – är dock svårt att bedöma.

3.6 Sammanfattning

Detta kapitel beskriver vägen fram till kriget i Jemen genom att analysera interna och externa aktörers agerande och intressen. Under mitten av 00-talet inledde huthierna i norr ett väpnat uppror mot centralregeringen medan al-Hirak i söder började protestera mot Saleh. Både huthierna och al-Hirak fick näring av att provinser i norra och södra Jemen missgynnades av centralregeringen. Samtidigt som Jemen blev allt instabilare växte al-Qaida fram som en allt starkare aktör i landet. Vidare ökade spänningarna inom regimen, mellan å den ena sidan Salehs klan och å den andra Ali Muhsin och Ahmar-familjen. Det politiska partiet Islahs opposition mot Saleh ökade likaså, till följd av maktkampen inom regimen och ett växande folkligt motstånd mot presidentens styre.

Den arabiska våren nådde Jemen 2011 och ledde till en proteströrelse ledd av unga jemeniter av olika schatteringar. Salehs rivaler inom regimen innersta krets nyttjade dock den arabiska våren för att få bort presidenten. Genom den s k GCC-överenskommelsen undveks ett storskaligt inbördeskrig 2011. Den FN-ledda övergångsprocessen som följde på den arabiska våren blev emellertid ett misslyckande. Processen ledde till att Saleh och huthierna, som båda såg sig som förlorare på den politiska utvecklingen, bildade en ohelig allians som kullkastade det nya styret, genomförde statskupp och erövrade stora delar av Jemen.

Saudiarabien kunde av säkerhetspolitiska skäl inte låta en Iranstödd rörelse få kontroll över Sanaa och norra Jemen. USA tyckte sig inte ha råd att gå emot Saudiarabien som hade blivit allt mer kritiskt till Obamaadministrationens Mellanösternpolitik. Därmed var ett regionalt storkrig oundvikligt.

¹⁶³ Reuters, "U.S. envoy says Iran working to destabilize Yemen: report", 13 januari 2013.

4 Krigets utveckling och aktörer

Hur har den väpnade konflikten i Jemen utvecklats sedan huthierna tog kontrollen över Sanaa 2015? Vilka aktörer ingår i koalitionen och vilka är den militära insatsens delkomponenter? Och varför har den internationella diplomatin misslyckats?

Detta kapitel analyserar huthiernas statskupp och offensiv söderut, koalitionen sammansättning, samt interventionens olika komponenter: luftkampanj, sjö- och luftblockad och markoperationer. Kapitlet belyser också orsaker till att de diplomatiska initiativen har runnit ut i sanden.

4.1 Huthiernas statskupp och militäroffensiv

I slutet av januari 2014 avslutades den tio månader långa nationella dialogen (NDC) med en överenskommelse, men utan att nyckelfrågorna avseende Jemens konstitution, maktindelning och regioners gränser hade lösts.¹⁶⁴ Trots detta prisade FN:s särskilda sändebud Jamal Benomar uppgörelsen som ett framgångsrikt exempel på hur förändring kan nås på fredlig väg.¹⁶⁵ Han hävdade att dialogen hade resulterat i ett nytt socialt kontrakt som beredde vägen för demokrati och mänskliga rättigheter i Jemen, trots att huthierna fortsatte sin militära kampanj i norra Jemen och att stort missnöje fanns i Salehs läger.¹⁶⁶

Några dagar efter överenskommelsen eskalerade konflikten mellan huthierna och Ahmar-trogna stammiliser i provinsen Amran, Hashid-federationen och Ahmar-familjens kärnområde strax nordväst om Sanaa.¹⁶⁷ Stridigheter i Amran fortsatte därefter i flera månader. I juli stod huthierna till slut som segrare, vilket öppnade vägen för att ta kontroll även över Sanaa.¹⁶⁸

I Sanaa fanns samtidigt ett stort folkligt missnöje med den sittande regeringen, till följd av landets ekonomiska kris och nyligen höjda bränslepriser.¹⁶⁹ Huthierna framställde sig som försvarare av ”folkets intressen”, anordnade stora protester i Sanaa med stöd från Saleh-lierade krafter, och krävde att ett regeringsbeslut om

¹⁶⁴ Stephen W. Day, ”Yemen’s National Dialogue”, *Foreign Policy*, 27 januari 2014.

¹⁶⁵ BBC, ”Yemen’s national dialogue conference concludes with agreement”, 21 januari 2014.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ OCHA, ”Yemen: Conflict and new displacement in Amran Situation Report No. 1 as of 6 February 2014”; reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/2014_02_06%20Amran%20Conflict-Situation%20Report%2001.pdf; hämtad 2017-10-25.

¹⁶⁸ Charles Schmitz, ”The Fall of Amran and the Future of the Islah Party in Yemen”, *The Middle East Institute*, 25 augusti 2014.

¹⁶⁹ Al-Jazeera, ”Yemen protests erupt after fuel price doubled”, 30 juli 2014.

att ta bort subventioner skulle utebli och att den sittande regeringens skulle avgå.¹⁷⁰ Huthierna nyttjade därefter det spända läget i Sanaa för att motivera övertagandet av Sanaa med militära medel.¹⁷¹

Konflikten mellan huthierna och regimtrogna grupper urartade i våld i Sanaa i september 2014.¹⁷² Huthierna mötte motstånd från väpnade grupper länkade till Ahmar-familjen och general Ali Muhsin.¹⁷³ Men Saleh-lierade element, såsom det republikanska gardet och försvarsministeriet, understödde huthiernas militära övertagande av huvudstaden. ”Slaget om Sanaa” i september 2014 resulterade i över 340 dödsoffer och att huthierna tog kontrollen över strategiska institutioner i huvudstaden, såsom statlig tv och olika ministerier.¹⁷⁴ Rebellerna genomförde också räder mot Ali Muhsins och Hamid al-Ahmars residens.¹⁷⁵ Därefter tvingade huthierna fram en så kallad ”fredsuppgörelse” med president Hadi och fick premiärminister Mohammed Basindawa att avgå.¹⁷⁶

Med vind i ryggen efter de militära framgångarna i Amran och Sanaa fortsatte huthierna sin expansion västerut och söderut. I oktober 2014 tog rebellerna över den viktiga hamnstaden Hudaida i den västra provinsen Tahima och den strategiskt belägna staden Radmah i den centrala provinsen Ibb.¹⁷⁷

Huthiernas makt demonstration i Sanaa kringar president Hadis handlingsutrymme. I januari 2015 försökte Hadi driva igenom ett konstitutionellt tillägg som bland annat innebar en uppdelning av Yemen i sex större regioner.¹⁷⁸ Huthierna motsatte sig uppdelningen och använde förslaget om konstitutionsförändringar som ett skäl till att omringa både presidentpalatset och andra statliga institutioner.¹⁷⁹ Rebellerna tvingade Hadi att avgå och satte honom

¹⁷⁰ Mohammed Ghobari, ”Tens of thousands of Yemeni Houthis protest against fuel reform, government”, *Reuters*, 18 augusti 2014.

¹⁷¹ Tom Finn, ”Out of the ashes: is Yemen's Saleh trying to make a comeback?”, *Middle East Eye*, 19 september 2014.

¹⁷² Hakim Almasari, ”Protesters killed in Yemen in raid attempt on ministerial cabinet”, *CNN*, 9 september 2014.

¹⁷³ Oren Adaki, ”Houthi rebels sweep Yemeni capital”, *Long War Journal*, 23 september 2014.

¹⁷⁴ Ahram Online, ”Yemeni official: 340 killed in week-long fighting”, 22 september 2014.

¹⁷⁵ Adaki, 2014.

¹⁷⁶ Middle East Eye, ”Yemen PM resigns, Houthis seize government headquarters”, 21 september 2014.

¹⁷⁷ Al-Jazeera, ”Houthi rebels seize parts of Yemeni port city”; 15 oktober, 2014. Al-Jazeera, ”Yemen's Houthis capture strategic city”, 29 oktober 2014.

¹⁷⁸ Marie-Christine Heinze ,

”The primacy of stability over real change”, *Qantara*, 30 januari 2015; International Crisis Group, ”Yemen: Is Peace Possible?”, Middle East Report, nr. 167, februari 2016, 3.

¹⁷⁹ International Crisis Group, ”Yemen: Is Peace Possible?”, Middle East Report, nr. 167, februari 2016, 3.

i husarrest.¹⁸⁰ Huthierna etablerade vidare en skuggregering under namnet ”revolutionskommittén”.¹⁸¹

I slutet av februari lyckades Hadi fly från sin husarrest i Sanaa till Aden i södra Jemen. Väl i Aden återupptog Hadi sitt anspråk på att vara Jemens legitime president.¹⁸² Huthierna och Saleh-trogna grupper svarade i mars 2014 med att genomföra en militär offensiv söderut. Resultatet blev att huthierna intog Aden och belägrade Taiz.¹⁸³ Hadi tvingades därmed åter att fly, denna gång till Saudiarabien. Jemens största flygbas al-Anad i provinsen Lahij togs över av huthierna.¹⁸⁴ Cirka 100 amerikanska soldater som var baserade i al-Anad behövde evakueras.¹⁸⁵ Huthiernas blixtoffensiv i mars 2015 innebar att de började få kontroll över stora delar av Jemens viktigaste och folkrikaste regioner.

Hadi bad omvärlden att intervensera militärt för att återställa regeringen i Sanaa och återta Jemen från huthierna.¹⁸⁶ Saudiarabien och Emiraten som alltsedan huthiernas inmarsch i Sanaa hade planerat för en militär intervention var redo att agera.¹⁸⁷ På kort tid bildade de en koalition och påbörjade en intervention den 26 mars 2015.

4.2 Koalitionens sammansättning

Den internationella koalitionen i Jemen domineras och leds i praktiken av två stater: Saudiarabien och Emiraten. De två har dock tagit hjälp från allierade stater i Mellanöstern och Afrika: Jordanien, Marocko, Egypten, Kuwait, Bahrain, Sudan, Eritrea, Senegal och Qatar, samt från legosoldater, bland annat från Latinamerika och Australien. Men det har dock skett förändringar i koalitionen sammansättning över tid, t ex vad gäller bidragen från Egypten och Qatar.

Lokala jemenitiska trupper har samtidigt spelat centrala roller i kriget på koalitionen sida. Saudiarabien har framför allt understött väpnade styrkor kopplade till president Hadi, Ali Muhsin och Ahmar-familjen såväl som oberoende stammiliser. Emiraten har delvis förlitat sig på miliser länkade till al-Hirak, men också på olika salafistiska och stambaserade väpnade grupper.

¹⁸⁰ Al-Arabiya, ”Yemeni President Hadi resigns from office”, 22 januari 2015.

¹⁸¹ Al-Jazeera, ”Yemen's Houthis form own government in Sanaa”, 7 februari 2015.

¹⁸² The Guardian, ”Yemen president appeals for UN intervention as US troops leave”, 22 mars 2015.

¹⁸³ BBC, ”Yemeni city Taiz ‘seized by Shia rebels’”, 22 mars 2015; Al-Jazeera, ”Yemen's president on the run as Houthis enter Aden”, 25 mars 2015.

¹⁸⁴ BBC, ”Yemen crisis: US troops withdraw from air base”, 22 mars 2015.

¹⁸⁵ Greg Botelho och Hakim Almasmari, ”Sources: U.S. pulling last of its Special Operations forces out of Yemen”, *CNN*, 21 mars 2015.

¹⁸⁶ BBC, ”Yemen's President Hadi asks UN to back intervention”, 25 mars 2015.

¹⁸⁷ Emile Hokayem och David B. Roberts, ”The War in Yemen”, *Survival*, 58:6, 2016: 165.

Saudiarabien och Emiraten har fått politiskt och militärt stöd från USA, Storbritannien och Frankrike för interventionen.

4.2.1 Saudiarabien och Emiraten

Saudiarabien är drivande för interventionen då utvecklingen i Jemen är av stor säkerhetspolitisk betydelse i Riyadh. Emiraten har dock spelat en minst lika central roll för krigets utveckling. Båda staterna, men främst Saudiarabien, ser med oro på Irans växande inflytande i regionen och stöd till huthierna.

Interventionen kan ses som en del i Saudiarabiens och Emiratens ökande benägenhet att använda militära maktmedel för att lösa konflikter. Ett drygt decennium av höga oljepriser (2004-2014) möjliggjorde för både Riyadh och Abu Dhabi att anskaffa högteknologiska västerländska vapensystem, såsom nya stridsflyg, missilförsvar och stridsvagnar.¹⁸⁸ År 2017 var Saudiarabiens försvarsbudget den tredje största i världen, efter USA och Kina, medan Emiratens militärutgifter var bland de högsta i Mellanöstern.¹⁸⁹

Saudiarabien och Emiraten har inte bara fått ökad militär förmåga genom anskaffning av försvarsmateriel utan också genom striderfarenhet från insatser utomlands. Emiraten har större erfarenhet från krig än Saudiarabien; Abu Dhabi har alltsedan 1990-talet deltagit i FN-ledda insatser, till exempel i Kosovo, Somalia och Afghanistan.¹⁹⁰ Emiraten har ett starkt flygvapen och vältränade specialförband med bland annat utländska soldater. Abu Dhabi deltog i den internationella insatsen i Libyen 2012 som resulterade i Muammar Qaddafis fall. I det åtföljande libyska inbördeskriget har Emiraten stött ”den nationella libyska armén” som leds av Khalifa Haftar.¹⁹¹

Saudiarabien började engagera sig militärt utomlands från och med det första Jemenkriget 2009-2010. Både Saudiarabien och Emiraten deltog i den militära interventionen i Bahrain i 2011, i syfte att kväsa folkliga protester inspirerade av den arabiska våren i Tunisien och Egypten.¹⁹² Saudiarabien och Emiraten är dessutom medlemmar av *Operation Inherent Resolve*, den USA-ledda militära

¹⁸⁸ Samuel Bergenwall, ”The Assertive Kingdom: Saudi Arabia’s Threat Perception, Capabilities and Strategies”, *Totalförsvarets forskningsinstitut* (FOI), december 2016: 18-23; Pierre Bienaimé och Armin Rosen, ”The Most Powerful Army You’ve Never Heard Of”, *Business Insider*, 6 november 2014.

¹⁸⁹ Nan Tian, *et al*, ”Trends in World Military Expenditure 2017”, *Stockholm International Peace Research Institute*, maj 2018.

¹⁹⁰ Alex Mello och Michael Knights, ”West of Suez for the United Arab Emirates”, *War on the Rocks*, 2 september 2016.

¹⁹¹ Anne Gearan, ”Egypt and UAE strike Islamist militias in Libya”, *The Washington Post*, 25 augusti 2014; Aidan Lewis, ”Covert Emirati support gave East Libyan air power key boost: U.N. report”, *Reuters*, 9 juni 2017.

¹⁹² BBC, ”Gulf states send forces to Bahrain following protests”, 14 mars 2011.

koalitionen mot Islamiska staten i Irak och Syrien, och har bland annat bidragit med stridsflyg, om än i begränsad omfattning.¹⁹³

Saudiarabiens kronprins, försvarsminister och starke man, Muhammad bin Salman, har spelat en central roll för kriget. Planerna för interventionen i Jemen utarbetades emellertid under kung Abdullahs styre innan Muhammad bin Salman blev försvarsminister.¹⁹⁴ Saudiarabiens beslut att intervensera i Jemen var sannolikt en strukturell reaktion på ett upplevt militärt hot snarare än ett resultat av en ung prins våghalsighet och bristande erfarenhet, vilket ofta har hävdats i media. På emiratisk sida har Mohammed bin Zayed al-Nahyan, kronprinsen av Abu Dhabi tillika de emiratiska väpnade styrkornas vice befälhavare, haft en framträdande roll.

Saudiarabien och Emiraten verkar ha upprättat en arbetsdelning. Saudiarabien, som har ett större flygvapen än Emiraten och en lång gräns mot Jemen i söder, kom att leda flygkampanjen mot huthierna i norra Jemen.¹⁹⁵ Emiraten drev istället kampanjen att återta södra Jemen.

Intressekonflikter finns dock mellan Saudiarabien och Emiraten. Saudiarabien har ett starkare fokus än Emiraten på att besegra huthierna och att begränsa Irans roll i norra Jemen. Emiraten tycks ha ett intresse av att stärka sin egen roll som regional stormakt genom att etablera en intressesfär i södra Jemen och att skaffa militärbaser i och kring sjöfartslederna i Röda havet, Bab al-Mandab och Adenviken. De två aktörerna har dessutom stött jemenitiska grupper som är i konflikt med varandra och som har vitt skilda synsätt på Jemens framtid (se 4.2.4). Konkurrenten och den bristande koordineringen mellan Saudiarabien och Emiraten har försvårat för koalitionen att uppnå sina militära mål.

4.2.2 Övriga statliga koalitionsmedlemmar

Alla sex GCC-stater, förutom Oman, valde inledningsvis att delta i den militära interventionen.¹⁹⁶ Oman har länge försökt att ha en oberoende roll och har undvikit att ta parti i den regionala maktkampen mellan Saudiarabien och Iran – och har dessutom agerat medlare i konflikten i Jemen. Qatar var under den arabiska våren i konflikt med Saudiarabien och Emiraten, men beslutade sig ändå för att delta i interventionen. Detta skedde efter ett temporärt närmande mellan å den ena sidan

¹⁹³ Operation Inherent Resolve, "Coalition"; www.inherentresolve.mil/About-Us/Coalition; hämtad 2017-10-25.

¹⁹⁴ Hokayem och Roberts, 2016, 165.

¹⁹⁵ Ibid, 171.

¹⁹⁶ Giorgio Cafiero, "Oman breaks from GCC on Yemen conflict", *al-Monitor*, 7 maj 2015.

Qatar och den andra sidan Saudiarabien och Emiraten.¹⁹⁷ I och med eskaleringen av krisen mellan staterna under 2017 tvingades Qatar att lämna koalitionen.¹⁹⁸

Kuwait och Bahrain, som länge stått Saudiarabien nära, har bidragit med stridsflyg och trupper till koalitionen. Jordanien och Marocko, som är nära allierade till Saudiarabien, gick också med i koalitionen. Deras bidrag har förmodligen varit begränsat. Egypten, som i och med President Abdul Fatah al-Sisis militärkupp 2013 blev nära allierat till både Emiraten och Saudiarabien, gav också stöd till interventionen.¹⁹⁹

Emiraten och Saudiarabien, som har små arméer, hoppades sannolikt att Egypten med sin stora armé skulle skicka marktrupper till Jemen. Men Egypten, där minnet av sin misslyckade intervention i Jemen på 1960-talet lever kvar, har undvikit att bli för djupt indraget i konflikten. Egypten har dock bland annat bidragit till att upprätthålla den marina blockaden mot huthierna i Röda havet.²⁰⁰

Saudiarabien och Emiraten vände sig också till Pakistan, som också har en stor armé. Trots att de militära relationerna mellan Saudiarabien och Pakistan är mycket goda valde Islamabad inledningsvis att inte gå med i koalitionen.²⁰¹ Pakistan kom dock under 2017 att besluta att skicka soldater till Saudiarabien, men inte för att delta i kriget på den jemenitiska sidan av gränsen.²⁰²

Koalitionen vände sig i ett tidigt skede till afrikanska stater – såsom Sudan, Eritrea och Senegal – för rekrytering av fotsoldater. Tusentals sudanesiska soldater ska ha stridit i södra delarna av Jemen, bland annat för att säkra Aden.²⁰³ Vidare uppges Senegal också ha bidragit med soldater till koalitionen, baserat på en utfästelse om 2 100 man.²⁰⁴ Runt 400 eritreanska militärer uppges dessutom ha skickats till Jemen, vilket Eritrea förnekar.²⁰⁵ Eritrea har emellertid upplåtit sitt territorium, inklusive den internationella flygplatsen i Asmara, för koalitionens stridsflyg.²⁰⁶

¹⁹⁷ Al-Jazeera, "Qatar deploys 1,000 ground troops to fight in Yemen", 7 september 2015.

¹⁹⁸ Reuters, "Qatari forces in Saudi-led coalition return home", 7 juni 2017.

¹⁹⁹ Hokayem och Roberts, 2016, 172.

²⁰⁰ Reuters, "Egypt extends participation in Yemen conflict", 22 januari 2017.

²⁰¹ Jon Boone och Saeed Kamali Dehghan, "Pakistan's parliament votes against entering Yemen conflict", *The Guardian*, 10 april 2015.

²⁰² David Hearst, "Pakistan sends combat troops to southern Saudi border", *Middle East Eye*, 13 mars 2017.

²⁰³ Hokayem och Roberts, 2016, 171.

²⁰⁴ Macky Sall, "Senegal joined Saudi-led coalition 'to protect Islam'", *The New Arab*, 8 maj 2016.

²⁰⁵ The United Nations, "Report of the Monitoring Group on Somalia and Eritrea pursuant to Security Council resolution 2182 (2014): Eritrea", S/2015/802, 19 oktober 2015; untribune.com/wp-content/uploads/2015/11/Somalia-Eritrea-UN-Sanctions-Monitoring-Group-Report-Oct-2015.pdf; hämtad 2018-01-17; Emily B. Hager och Mark Mazzettin, "Emirates Secretly Sends Colombian Mercenaries to Yemen Fight", *The New York Times*, 25 november 2015; Samuel Gebre, "Eritrea Denies It Sent Troops for Saudi Arabia's War in Yemen", *Bloomberg*, 23 februari 2016.

²⁰⁶ Alexandre Mello och Michael Knights, "Gulf Coalition Operations in Yemen (Part 1):

Emiraten och Eritrea skrev dessutom under ett avtal om uthyrning av en militärbas i Assab vid Röda havet i trettio år.²⁰⁷ Vidare har Emiraten hyrt en militärbas i Berbera i Somaliland, där Abu Dhabi bygger en marinbas.²⁰⁸ Saudiarabien har i sin tur en överenskommelse med Djibouti om att eventuellt etablera en militärbas i landet.²⁰⁹

Emiraten har under flera års tid med hjälp av Eric Prince, grundaren av Blackwater, byggt upp specialförband med utländska soldater som har använts i kriget i Jemen.²¹⁰ Abu Dhabi uppges bland annat använt sig av hundratals soldater från Colombia, men också från bland annat Chile, El Salvador och Panama.²¹¹

4.2.3 Det västerländska stödet

USA, Storbritannien och Frankrike valde att stödja interventionen i Jemen. Det västerländska stödet för koalitionen kan mycket väl uppfattas som en eftergift till Saudiarabien och Emiraten i ljuset av kärnenergiöverenskommelsen JCPOA²¹² med Iran, som båda stater motsatte sig.²¹³

I april 2015 röstade USA, Storbritannien och Frankrike dessutom för FN:s säkerhetsråds resolution 2216, som tydligt tog koalitionen parti i konflikten.²¹⁴ De tre västerländska makterna har också gett militärt stöd till koalitionen i form av underrättelser, logistik, lufttankning samt påskyndade leveranser av ammunition och vapen.²¹⁵ USA och Storbritannien har dessutom haft rådgivare i koalitionens *war room* i södra Saudiarabien.²¹⁶

The Ground War”, PolicyWatch 2594, *The Washington Institute for Near East Policy*, 25 mars 2016.

²⁰⁷ Alex Mello och Michael Knights, ”West of Suez for the United Arab Emirates”, *War on the Rocks*, 2 september 2016.

²⁰⁸ Nizar Manek, ”Divers Group Says It's Building U.A.E. Naval Base in Somaliland”, *Bloomberg*, 22 november 2017.

²⁰⁹ John Aglionby och Simeon Kerr, ”Djibouti finalising deal for Saudi Arabian military base”, *The Financial Times*, 17 januari 2017.

²¹⁰ Mark Mazzetti och Emily B. Hagermay, ”Secret Desert Force Set Up by Blackwater’s Founder”, *The New York Times*, 14 maj 2014; The New Arab, ”The UAE is ‘employing’ Blackwater to run its army”, 8 jul 2017; Rori Donaghy, ”Revealed: The mercenaries commanding UAE forces in Yemen”, *Middle East Eye*, 23 december 2015.

²¹¹ Emily B. Hager and Mark Mazzettiniov, ”Emirates Secretly Sends Colombian Mercenaries to Yemen Fight”, *The New York Times*, 25 november 2015.

²¹² Joint Comprehensive Plan of Action

²¹³ De fem permanenta medlemmarna av FN:s säkerhetsråd och Tyskland.

²¹⁴ United Nations Security Council, 7426th Meeting, ”Security Council Demands End to Yemen Violence, Adopting Resolution 2216 (2015), with Russian Federation Abstaining”, 14 april 2015; www.un.org/press/en/2015/sc11859.doc.htm; hämtad 2017-10-25.

²¹⁵ Emile Hokayem och David B. Roberts, ”The War in Yemen”, *Survival*, 58:6, 165.

²¹⁶ Richard Spencer, ”UK military ‘working alongside’ Saudi bomb targeters in Yemen war”, *The Telegraph*, 15 januari 2016; Emma Graham-Harrison, ”British and US military ‘in command room’ for Saudi strikes on Yemen”, *The Guardian*, 15 januari 2016.

USA har fått mycket hård kritik för stödet till koalitionen, vars flygbombningar och blockader sannolikt har krävt tusentals civila dödsoffer. Till följd av koalitionen brutala krigsföring kom Obamaadministrationen bland annat att stoppa leveransen av precisionstyrda bomber till Saudiarabien.²¹⁷ President Donald Trump, som prioriterar goda relationer till Saudiarabien och kampen för att begränsa Irans roll i Mellanöstern, har dock åter tillåtit saudiska köp av precisionstyrda bomber.²¹⁸ Sedan slutet av 2017 uppges USA ha skickat specialförband för att träna koalitionen trupper vid gränsen mellan Saudiarabien och Jemen, samt för att eliminera huthiernas robotbaser.²¹⁹

4.2.4 Jemenitiska trupper

Saudiarabien och Emiraten har framför allt förlitat sig på lokala jemenitiska väpnade grupper i kriget. Grupperna är många och heterogena, t ex Hadi-trogna förband inom den jemenitiska armén, väpnade miliser från al-Hirak (som går under namnet ”det sydliga motståndet”), stammiliser, salafister och grupper med nära band till Ahmar-familjen, Ali Muhsin och Islah.²²⁰ Emiraten har lierat sig med salafistiska grupper i kriget i södra och centrala Jemen. Saudiarabien har bidragit med stöd till stammiliser i Marib och al-Jawf medan Emiraten hjälpt stammar i f d Sydjemen, t ex i Hadramaut.²²¹ Al-Qaida har dessutom stått på samma sida som koalitionen i striderna mot huthierna.²²²

Saudiarabien och Emiraten tycks inte ha koordinerat stödet till de lokala jemenitiska grupperna. Riyadh har till Abu Dhabis förtret lierat sig med Islah i norra och centrala Jemen. Samtidigt har Emiraten till Saudiarabiens förargelse understött separatister inom al-Hirak i söder.

Emiraten förhåller sig kritiskt till Islah på grund av partiets koppling till Muslimska brödraskapet. Av inrikespolitiska skäl driver Emiraten en regional kampanj mot Muslimska brödraskapet, som Abu Dhabi definierar som en terrororganisation. Saudiarabien, som också har terrorklassificerat Muslimska brödraskapet, är villig att se mellan fingrarna vad gäller Islah; Riyadh har länge haft nära band till Ali Muhsin och Ahmar-familjen, Islahs främsta understödjare, liksom till partiets salafistiska gren.²²³ Emiraten har framför allt opererat i södra

²¹⁷ Phil Stewart och Warren Strobel, ”U.S. to halt some arms sales to Saudi, citing civilian deaths in Yemen campaign”, *Reuters*, 13 december 2016.

²¹⁸ John Cassidy, ”Trump’s Big Saudi Arms Deal Will Cause More Misery for Yemen”, *The New Yorker*, 23 maj 2017.

²¹⁹ Helene Cooper et al, ”Army Special Forces Secretly Help Saudis Combat Threat From Yemen Rebels”, *The New York Times*, 9 juni 2018.

²²⁰ Emile Hokayem och David B. Roberts. ”The War in Yemen”, *Survival*, 58:6, 173.

²²¹ Salisbury, 2017: 17.

²²² The International Crisis Group, ”Yemen’s al-Qaeda: Expanding the Base”, Middle East Report nr 174, 2 februari 2017, 15-16.

²²³ Emile Hokayem och David B. Roberts. ”The War in Yemen”, *Survival*, 58:6, 171.

Jemen och understött krafter inom al-Hirak snarare än president Hadi och hans högländska allierade. Saudiarabien är kritisk till Emiratens stöd till de sydliga separatisterna då Riyadh starkt motsätter sig ett delat Jemen.²²⁴

De koalitionsstödda grupperna är således på intet sätt enhetliga utan skiljer sig åt vad gäller intressen, målsättningar och ideologier. Al-Hirak är historisk fiende till Hadi, Ali Muhsin, Islah och Ahmar-familjen, och har diametralt motsatt syn på Jemens framtid.

4.3 Den militära interventionen

Interventionen i Jemen är den mest komplicerade operation som GCC-stater någonsin har initierat och lett. Den inkluderar land-, sjö-, och luft-styrkor, deltagande av ett tiotal länder samt ett stort antal lokala ombud. Interventionen har tre huvudsakliga komponenter: flygkampanjer, sjö- och luftblockader samt markoperationer.

Varken flygkampanjen eller blockaden har gett det militära och politiska utfall som koalitionen hade hoppats på; däremot har de resulterat i stora humanitära kostnader och negativ internationell publicitet. Vad som initialt tycktes vara en blixinsats för att snabbt krossa huthierna urartade till ett utnötningskrig mellan en militärtekniskt överlägsen koalition och en förvånansvärt effektiv rebellrörelse. Koalitionens markoperationer, som inledningsvis var framgångsrika, har således gått i stå.

4.3.1 Flygkampanjer

Den militära interventionen påbörjades i mars 2015 genom ”operation kraftfull storm”.²²⁵ Koalitionen hade inledningsvis ca 170 stridsflyg till sitt förfogande, varav ca 100 saudiska plan.²²⁶ Emiraten och Bahrain bidrog enligt uppgifter till en början med 30 respektive 15 flygplan medan Jordanien och Marocko tillförde sex vardera.²²⁷ Under krigets första månad prioriterade koalitionen flygbaser, försvarsanläggningar, träningsläger och utskjutningsfordon för ballistiska missiler.²²⁸ Koalitionen angrep också civil infrastruktur som broar och vägar i syfte att förhindra förflyttningar av rebellförband.²²⁹

²²⁴ Omair Anas, ”The Saudis and Emiratis are on a Yemeni collision course”, *Middle East Eye*, 19 maj 2017.

²²⁵ عملية عاصفة الحزم på arabiska eller Operation Decisive Storm på engelska.

²²⁶ Hokayem och Roberts, 171.

²²⁷ Ibid, 172.

²²⁸ Michael Knights, ”Gulf Coalition Operations in Yemen (Part 2): The Air War”, Policy Watch 2595, *The Washington Institute for Near East Policy*, 25 mars 2016.

²²⁹ Human Rights Watch, ”Bombing Business: Saudi Coalition Airstrikes on Yemen’s Civilian Economic Structures”, 11 juli 2015; Michael Knights and Alexandre Mello, ”The Saudi-UAE War

En månad efter luftangreppet hade inletts kungjorde koalitionen att operationen uppnått sitt mål, d v s att huthierna inte längre utgjorde något hot och att Jemen nu skulle återuppbyggas.²³⁰ Det visade sig inte stämma. Flygangreppen kom att fortsätta samtidigt som huthierna genomförde angrepp med missiler och gerillaoperationer på saudiskt territorium.²³¹ Koalitionen svarade med att försöka slå ut ramper för missiler, angripa rebellernas ledarskap samt genomföra hämndattacker mot rebellerna.²³² Provinsen Saada, huthiernas kärnområde, blev mycket hårt åtgånget av flygkampanjen; civil infrastruktur och bostadsområden förstördes i stor skala.²³³ Någon större åtskillnad mellan civila och kombattanter tycks inte ha gjorts; kollektiv bestraffning verkar ha varit utbrett.²³⁴ Human Rights Watch gör gällande att tusentals civila har dött till följd av flygkampanjerna och att koalitionen har använt klusterbomber.²³⁵ Den internationella kritiken mot krigföringen ökade – även från Obama-administrationen.²³⁶

Flygkampanjen har bidragit till att ge koalitionen luftherravälde och därmed en stor fördel i kriget mot rebellerna. Men trots att koalitionen kan ge sina markförband luftunderstöd har de inte måttat med några större territoriella framsteg sedan sommaren 2015. Luftkampanjen har inte lyckats slå ut rebellernas förmåga att angripa saudiskt territorium eller koalitionens fartyg i Röda havet. Istället har rebellernas förmåga att avfyra missiler med allt längre räckvidd ökat över tid. Från en saudisk horisont, måste interventionen därför uppfattas som ett militärt och politiskt misslyckande.

4.3.2 Sjö- och luftblockader

Ett tydligt mål för koalitionen var att strypa tillförsel av vapen till huthierna från Iran. Den 14 april 2015 antog dessutom FN:s säkerhetsråd resolution 2216 som innebär ett vapenembargo mot huthierna och Saleh.²³⁷ Övervakningsinsatsen United Nations Verification and Inspection Mechanism (UNVIM) upprättades därefter 2016.²³⁸

Effort in Yemen (Part 2): The Air Campaign”, Policy Watch 2465, The Washington Institute for Near East Policy, 11 augusti 2015.

²³⁰ The Guardian, ”Saudi Arabia declares end to Yemen air strikes after four weeks of bombing”, 22 april 2015.

²³¹ Al-Jazeera, ”Deaths as Houthi rebels in Yemen attack Saudi border”, 12 april 2015.

²³² Knights och Mello, ”The Saudi-UAE War Effort in Yemen (Part 2): The Air Campaign”, Policy Watch 2465, *The Washington Institute for Near East Policy*, 11 augusti 2015.

²³³ Ibid.

²³⁴ Ibid.

²³⁵ Human Rights Watch, ”Yemen: Coalition Drops Cluster Bombs in Capital”, 7 januari 2016.

²³⁶ Lawler och Ben Farmer, ”US halts arms sale to Saudi Arabia over civilian casualties in Yemen”, *The Telegraph*, 13 december 2016.

²³⁷ United Nations Security Council, Resolution 2216, S/RES/2216 (2015), 15 April 2015.

²³⁸ UNVIM, ”Standard Operating Procedures V2.0”, www.vimye.org/docs/UNVIM%20SOPs%20English.pdf; hämtad 2017-10-27.

Koalitionen har också upprätthållit en luftblockad mot rebellerna. Luftherraväldet över Jemen gör att koalitionen kontrollerar flygtrafiken till och från Sanaa. Koalitionen har exempelvis hindrat flyg från Iran och Ryssland att landa i staden.²³⁹ Blockaden gör det svårt för huthierna att hålla kontakt med likasinnade stater och rörelser i omvärlden, d v s Iran, Assad-regimen i Syrien och Hizbollah i Libanon.

Saudiarabien, Emiraten och Egypten har varit ledande aktörer vad gäller att upprätthålla vapenembargot. Inledningsvis låg interventionens fokus på att återta Aden som därför hamnade under en sjöblockad. Efter att Aden återerövrades i juli 2015 kom blockaden att förskjutas norrut, till hamnarna i Mocka och Hudaida vid Röda havet.²⁴⁰

Blockaden verkar ha haft begränsad militärstrategisk effekt. Trots blockaden har huthierna under krigets gång fått tillgång till allt mer högteknologiska vapensystem, som drönare och missiler med allt längre räckvidd. Rebellernas attacker mot fartyg i Röda havet och mot mål i Saudiarabien har fortsatt. Koalitionen anklagar Iran för att bryta mot vapenembargot genom att smuggla vapen till rebellerna. Vidare finns etablerade smuggelvägar via Jemens gräns mot Oman i öst, som uppges ha använts under kriget.²⁴¹ Att kontrollera Jemens nästan 200 mil långa kust är en stor utmaning för koalitionen.²⁴²

Att ge Iran all skuld för rebellernas vapenarsenal är dock felaktigt. Jemen är känt för sin stora svarta marknad för vapenhandel.²⁴³ I interventionens tidiga skede hade Saleh-klanen dessutom Jemens bäst rustade och utbildade förband. Vidare har huthierna i kraft av erövringar av viktiga militärbaser sannolikt utökat sina depåer av vapen.

Blockaden har haft stora ekonomiska och humanitära konsekvenser för befolkningen i norra Jemen, som bland annat är beroende av import av livsmedel och bränsle. Vidare har möjligheterna till handel med omvärlden och tillförsel av bistånd försämrats till följd av blockaden.

4.3.3 Markoperationer

Genom sin offensiv i centrala och södra Jemen i mars 2015 tog huthierna kontroll över viktiga städer såsom Aden, Mocka och Hudaida, delar av Taiz, samt militärbaser såsom al-Anad. I delar av Aden fortsatte styrkor från al-Hirak och

²³⁹ Nadav Pollak och Michael Knights, "Gulf Coalition in Yemen (part 3): Maritime and Aerial Blockade", Policy Watch 2596, 25 mars 2016.

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ Conflict Armament Research, "Maritime Interdictions of Weapon Supplies to Somalia and Yemen: Deciphering a Link to Iran", November, 2016: 15.

²⁴² Ibid, 14.

²⁴³ Michael Horton, "Yemen: A Dangerous Regional Arms Bazaar", Terrorism Monitor, 15:12, *The Jamestown Foundation*, 16 juni 2017.

grupper lierade med Hadi att kontrollera vissa områden. Koalitionen gav dem uppbackning genom luftunderstöd och beskjutning från ytstridsfartyg.²⁴⁴

I början av 2015 förberedde Emiraten en avancerad amfibieoperation benämnd ”den gyllene bågen” i syfte att återta Aden.²⁴⁵ I maj och juni 2015 lyckades koalitionen ilandsätta specialförband, nyutbildade jemenitiska styrkor, stridsvagnar och reguljära emiratiska förband i staden. Två motoffensiver från rebellerna hejdades därefter framgångsrikt. I juli hade koalitionen styrkor, under ledning av specialförband från Emiraten, återtagit Aden.²⁴⁶ Det dröjde dock inte länge förrän koalitionen styrkor även hade återerövrat flygplatsen utanför Aden och militärbasen al-Anad. Koalitionen drev dessutom bort huthierna från områden kring Bab al-Mandab och delar av Marib-provinsen i centrala Jemen.²⁴⁷

Det inledande halvåret av markoperationer var således framgångsrikt för koalitionen. Den riktade därefter in sig på att häva rebellernas kontroll över Mocka och Taiz samt att få kontroll över hela den oljerika provinsen Marib. Detta visade sig vara betydligt svårare än vad koalitionen hade väntat sig.

Under hösten 2015 gick interventionen in i en ny fas då koalitionen etablerade *forward operating bases*²⁴⁸ för luftunderstöd och Emiraten initierade och ledde en träningsmission.²⁴⁹ De offensiver i centrala Jemen som därpå följde hade dock inte samma framgångar som de inledande markoperationerna i syd. Huthierna och de Saleh-trogna omgrupperade sig i sin hemmamiljö längre norrut medan den sydliga motståndsrörelsen al-Hirak, som eftersträvade en självständig stat i södra Jemen, inte hade något större intresse av att strida i norr. Friktionerna på regeringssidan blev allt tydligare medan de Saleh-trogna och huthiernas stora förmåga att stå emot koalitionen offensiver blev allt mer uppenbar. Ju längre norrut regeringstrogna trupper avancerade, desto svårare blev det för koalitionen att återta territorium.

Sedan hösten 2015 har frontlinjerna i kriget mellan regeringstrogna inte förändrats nämnvärt. Ett undantag är att Emiraten med allierade har flyttat fram sina positioner längs Röda havskusten, i synnerhet sedan Saleh-falangen bröt alliansen med huthierna i december 2017 och lierade sig med koalitionen. I maj 2018 hade Emiraten med allierade, såsom salafister, sudanesiska soldater, lokala väpnade grupper, och förband trogna Tareq Saleh, avancerat till utkanten av den strategiskt

²⁴⁴ Knights och Mello, ”The Saudi-UAE War Effort in Yemen (part 1: Operation Golden Arrow in Aden)”, Policy Watch 2464, *The Washington Institute for Near East Policy*, 10 augusti 2015.

²⁴⁵ Ibid.

²⁴⁶ Ibid.

²⁴⁷ Mohammed Mukhashaf, ”Pro-Hadi fighters recapture Yemen's largest base from Houthis”, *Reuters*, 25 mars 2016; Knights och Mello, ”The Gulf Coalition Operation in Yemen (Part 1): The Ground War”, Policy Watch 2594, *The Washington Institute for Near East Policy*, 25 mars 2016.

²⁴⁸ En bas som byggs upp tillfälligt och syftar till att ge stöd till förband som befinner sig i fält.

²⁴⁹ Ibid.

belägna hamnstaden Hudaida.²⁵⁰ Den 13 juni 2018 påbörjade koalitionen en storskalig offensiv mot Hudaida.²⁵¹

4.4 Misslyckad internationell diplomati

Det internationella samfundet har misslyckats kapitalt när det gäller medling och fredsskapande åtgärder i Jemen. Bristande förståelse för den komplexa säkerhetspolitiska situationen i landet under den arabiska våren, men även därefter, bidrog till att övergångsprocessen havererade och gav Saleh och huthierna incitament att förenas och återta makten i Sanaa med militära medel.

I april 2015 antog säkerhetsrådet resolution 2216 som är ensidigt riktad mot rebellerna och tar Saudiarabiens och Emiratens perspektiv. Resolutionen fick stöd av alla 15 medlemsstater, förutom Ryssland som lade ned sin röst.²⁵² Resolutionen kräver att huthierna upphör att använda våld och lämnar alla områden som erövrats (inklusive Sanaa) samt att ett vapenembargo införs mot huthiernas ledare Abdul Malik al-Huthi och den före presidentens son Ahmed Ali Saleh.²⁵³

Diskrepansen mellan målen i resolution 2216 och den faktiska maktbalansen på marken är stor. Rebellernas tillit till FN och västerländska makter är begränsad. Den enda betydande aktör som åtminstone för en tid hade någorlunda förtroende på båda sidor av konflikten är Ryssland, som har kontakter med både regeringsrepresentanter, Saleh och huthierna.²⁵⁴ Stridigheter mellan Saleh och huthierna i december 2017 har dock komplicerat läget även för Ryssland.

Givet de militära maktförhållandena och säkerhetsrådsresolutionens inriktning är det inte förvånande att FN:s medlaruppdrag i Jemen har misslyckats. I maj 2015 kollapsade en FN-ledd samtalsrunda mellan parterna i Genève och i augusti 2016 möttes parterna i Kuwait utan att nå resultat.²⁵⁵ Även de medlingsinitiativ som USA och Oman initierat har misslyckats.²⁵⁶

²⁵⁰ Miranda Morton et al, "Yemen Crisis Situation Report", *Critical Threats*, 16 maj 2018.

²⁵¹ Mohammed Ghobari och Mohamed Mokhashef, "Arab states launch biggest assault of Yemen war with attack on main port", *Reuters*, 13 juni 2018.

²⁵² United Nations Security Council, "Resolution 2216 (2015), S/RES/2216 (2015)", 14 april 2014; www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2216.pdf; hämtad 2017-10-27.

²⁵³ United Nations Security Council, "Security Council Demands End to Yemen Violence, Adopting Resolution 2216 (2015), with Russian Federation Abstaining", 14 april 2015; www.un.org/press/en/2015/sc11859.doc.htm; hämtad 2017-10-27.

²⁵⁴ Middle East Monitor, "Russia envoy meets with top Houthi diplomat in Yemen", 25 januari 2017;

Samuel Ramani, "Moscow's shifting strategy in Yemen", *Al-Monitor*, 26 juli 2017.

²⁵⁵ Al-Jazeera, "Yemen Peace Talks in Geneva collapse", 19 juni 2015; Al-Jazeera, "Yemen peace talks in Kuwait end amid fighting", 7 augusti 2017.

²⁵⁶ Stacey Philbrick Yadav, "Oman is a mediator in Yemen. Can it play the same role in Qatar?", *The Washington Post*, 22 juli 2017.

Under 2017 har en uppgörelse om den huthi-kontrollerade hamnstaden Hudaida varit på agendan. Koalitionen har stött en överenskommelse som innebär att en neutral aktör tar kontroll över säkerheten i Hudaida i utbyte mot att centralbanken, som kontrolleras av Hadi-administrationen, även betalar ut löner till tjänstemän i rebellkontrollerat territorium.²⁵⁷ Huthierna verkar dock inte vara villiga att förlora kontrollen över sin enda hamn tillika en av landets viktigaste städer. En konvoj med det särskilda sändebudet Ismail Ould Cheikh Ahmed blev istället beskjuten när han skulle besöka huthierna i Sanaa i maj 2017.²⁵⁸ Det är symptomatiskt för det internationella samfundets diplomatiska misslyckande i Jemen. I februari 2018, efter nästan tre år av diplomatiska misslyckanden, avgick Cheikh Ahmed som FN:s sändebud till Jemen.²⁵⁹

Enligt medieuppgifter har Saudiarabien och huthierna under 2018 mötts i Oman för att i hemlighet diskutera en möjlig fredsöverenskommelse, men utan att president Hadi haft kännedom om detta.²⁶⁰ Martin Griffiths, FN:s nya sändebud till Jemen, ska inom kort presentera en fredsplan.²⁶¹ FN har dock misslyckats med sitt initiativ att förhindra att koalitionen angriper Hudaida.

Utmaningarna att få till stånd en hållbar fredsprocess är många. Offensiven mot Hudaida i juni 2018 eskalerar kriget och begränsar möjligheterna för samtal betydligt. På kort sikt finns två centrala målsättningar för det internationella samfundet: att förhindra huthiernas missilattacker mot Saudiarabien, och att motverka att den koalitionsledda offensiven mot Hudaida bidrar till fortsatt eskalering och förvärrad humanitär situation i norra Jemen.

4.5 Sammanfattning

I september 2014 genomförde huthierna en statskupp och några månader senare erövrade rebellrörelsen flera av Jemens större städer, inklusive Aden. Saudiarabien och Emiraten svarade med att bilda en koalition bestående av de arabiska gulfstaterna (förutom Oman och Irak) samt Egypten, Jordanien och Marocko. Koalitionens underskott på infanteri gjorde att Saudiarabien och Emiraten vände

²⁵⁷ Reuters, "Yemen government agrees to U.N. Hodeidah plan, Houthis skeptical", 17 juni 2017.

²⁵⁸ United Nations Secretary-General, "Note to Correspondents: UN Special Envoy to Yemen Concludes Visit to Sana'a", 24 maj 2014; www.un.org/sg/en/content/sg/note-correspondents/2017-05-24/note-correspondents-un-special-envoy-yemen-concludes-visit; hämtad 2017-10-30.

²⁵⁹ Office of the Special Envoy of the Secretary-General for Yemen, "Yemen Envoy decides not to continue his mission after the end of his present mandate" 22 januari 2018; osesgy.unmissions.org/yemen-envoy-decides-not-continue-his-mission-after-end-his-present-mandate; hämtad 2018-06-07.

²⁶⁰ Mohammed Ghobari och Noah Browning, "Yemen's Houthis and Saudi Arabia in secret talks to end war – sources", *Reuters*, 15 mars 2018.

²⁶¹ Warren Strobel et al, "Yemen peace plan sees ceasefire, Houthis abandoning missiles", *Reuters*, 7 juni 2018.

sig till Eritrea, Sudan och Senegal för fotsoldater, samt tränade lokala jemenitiska väpnade grupper, alltifrån sydliga separatister till militanta salafister. Emiraten använde sig dessutom av utländska legosoldater. Koalitionen erhöll politiskt och militärt stöd från USA, Storbritannien och Frankrike i form av bland annat rådgivning, underrättelser och lufttankning.

Den militära interventionen har haft tre beståndsdelar: blockader, luftkampanjer och markoperationer. Sjö- och luftblockader infördes i syfte att upprätthålla ett vapenembargo, försvaga rebellerna ekonomiskt och isolera dem diplomatiskt. Luftkampanjen har fokuserat på de norra delarna av landet och på att angripa rebellernas ledarskap, träningsanläggningar, militärbaser och ballistiska missiler men även civil infrastruktur (såsom broar och vägar). Tusentals civila bedöms ha omkommit till följd av koalitionen luftkampanjer.

Koalitionen markoffensiver fokuserade i ett första skede på att återerövra Aden. Efter att ha återtagit staden och delar av södra Jemen avancerade koalitionen i riktning mot Sanaa. Men ju längre norrut koalitionen kom, desto svårare blev det att återta terräng. Under nästan två års tid pågick därför ett utnötningskrig där frontlinjerna varit mer eller mindre konstanta. Under 2017 och 2018 har dock förband allierade med Emiraten avancerat i riktning mot Hudaida. I juni 2018 påbörjade koalitionen ett angrepp mot den strategiskt viktiga hamnstaden.

Det internationella samfundet har samtidigt misslyckats när det gäller att mäkla fred. FN:s stöd för Saudiarabien, Emiraten och Hadi i och med säkerhetsrådets resolution 2216 har försvårat diplomatiska initiativ. Medlingsarbetet i Jemen har alltså skett i uppförsbacke.

5 Krigets konsekvenser

Vilka ekonomiska, humanitära och politiska konsekvenser har kriget i Jemen haft? Detta kapitel diskuterar hur kriget har resulterat i en av vår tids största humanitära katastrofer, bidragit till att Jemen delats i två enklaver med allvarliga interna konflikter samt stärkt den religiösa extremismen i landet. Avslutningsvis diskuteras säkerhetspolitiska konsekvenser för de externa aktörerna Saudiarabien, Emiraten, Iran, USA och Ryssland.

5.1 En humanitär katastrof

Redan före interventionen 2015 var Jemen Mellanösterns fattigaste stat, med enorma sociala och ekonomiska problem.²⁶² Men den humanitära situationen i landet har drastiskt förvärrats till följd av kriget. FN:s kontor för humanitärt bistånd (OCHA) uppger att åtminstone 10 000 människor dödades efter att interventionen började.²⁶³ Enligt FN:s höga sändebud för mänskliga rättigheter har nästan 5 000 civila dödades och fler än 8 500 skadats sedan mars 2015.²⁶⁴

Ca 22 miljoner människor, omkring två tredjedelar av befolkningen, är i behov av humanitärt bistånd eller skydd.²⁶⁵ Av dessa är drygt tio miljoner i akut behov av hjälp.²⁶⁶ Dessutom har tillgången på såväl mat och rent vatten som hälsovård och utbildning kraftigt minskat. Kriget drabbar framför allt landets barn. Enligt OCHA dör i genomsnitt ett jemenitiskt barn under fem års ålder var tionde minut. För ca 17 miljoner invånare är tillgången på mat osäker; sju miljoner av dessa befinner sig i nödläge. Över två miljoner barn riskerar att dö av akut undernäring.²⁶⁷

Som en indirekt konsekvens av kriget saknar över 19 miljoner jemeniter tillgång till rent vatten medan Jemen har drabbats av en koleraepidemi under 2017. Koleraepidemin beskrivs som den största och snabbast spridda i modern tid. Enligt Världshälsoorganisationen kan över 800 000 jemeniter ha infekterats mellan januari och oktober 2017. Drygt 40 procent av dessa är barn under 15 år. Fram till

²⁶² Världsbanken, GDP per capita, PPP (current international \$), 2014; data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?end=2014&start=2014&year_high_desc=true; hämtad 2017-10-17.

²⁶³ Kareem Shaheen, "Yemen death toll has reached 10,000, UN says", *The Guardian*, 16 januari 2017.

²⁶⁴ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (OCHA). "Press briefing note on Yemen and destruction of Mosul mosque", 23 juni 2017; www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=21796&LangID=E; hämtad 2017-10-17.

²⁶⁵ OCHA, "2018 Humanitarian Needs Overview: Yemen at Glance", December 2016; reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/hno_2018_snapshot_en.pdf, 2018-01-12.

²⁶⁶ Ibid.

²⁶⁷ OCHA. "Crisis Overview"; www.unocha.org/yemen/about-ocha-yemen; hämtad 2017-10-17.

och med oktober 2017 uppgavs 2 150 personer ha dött av kolera.²⁶⁸ Åtminstone tre miljoner jemeniter är i dag på flykt från sina hem.²⁶⁹

Möjligheterna att lämna landet är samtidigt mycket små, vilket är en förklaring till att få jemeniter lyckats ta sig till Europa under de senaste åren samt att krisen fått begränsad uppmärksamhet i västvärlden.

Samtidigt har Jemens ekonomi havererat. Sedan 2015 har landets BNP fallit med nästan 40 procent.²⁷⁰ Den ekonomiska aktiviteten i Jemens två viktigaste sektorer – jordbruk och energi – är låg.²⁷¹ Handeln med omvärlden har minskat, bland annat till följd av hamnstädernas centrala roll i kriget; blockaden av hamnstäder försvårar import av mat, mediciner och bränsle.²⁷² En krigsekonomi har utvecklats, som försvårar nedtrappning av konflikten.²⁷³ Den jemenitiska staten, som länge uppfattats som svag (*fragile*), bör nu definitivt ses som misslyckad (*failed*).

Brotten mot den internationella humanitära rätten har sannolikt varit omfattande. Koalitionen har exempelvis använt klusterbomber och angripit civil infrastruktur, skolor och begravingar.²⁷⁴ Huthiernas styre i Sanaa kännetecknas å sin sida av kränkningar av mänskliga rättigheter, såsom tortyr av olikänkande.²⁷⁵ Det politiska styret i södra Jemen, där al-Hirak och Emiraten är framträdande aktörer, anklagas också för att använda tortyrmetoder.²⁷⁶ Huthierna bedöms vidare använda barnsoldater i stor skala.²⁷⁷ Även regeringssidan uppges ha minderåriga bland sina kombattanter.²⁷⁸

²⁶⁸ Ibid.

²⁶⁹ Kate Lyons, "Yemen's cholera outbreak now the worst in history as millionth case looms", *The Guardian*, 12 oktober 2017.

²⁷⁰ Världsbanken, "Yemen's Economic Outlook", oktober 2017; www.worldbank.org/en/country/yemen/publication/yemen-economic-outlook-october-2017; hämtad 2017-10-21.

²⁷¹ Ibid.

²⁷² Världsbanken, "Yemen's Economic Outlook", oktober 2017; www.worldbank.org/en/country/yemen/publication/yemen-economic-outlook-october-2017; hämtad 2017-10-21.

²⁷³ Salisbury, 2017, 24-37.

²⁷⁴ Human Rights Watch, "Yemen: Events of 2016"; www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/yemen; hämtad 2017-10-21; Nadia Khomami, "Airstrikes on Yemen funeral kill at least 140 people, UN official says", *The Guardian*, 9 oktober 2016; Shuaib Almosawa och Rod Nordland, "Saudi Coalition Airstrikes Near Yemen's Capital Kill Civilians", *The New York Times*, 23 augusti 2017.

²⁷⁵ Human Rights Watch, "Yemen: Events of 2016"; www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/yemen; hämtad 2017-10-21. Human Rights Watch, "Yemen: Abusive Detention Rife Under Houthis", 17 november 2016; www.hrw.org/news/2016/11/17/yemen-abusive-detention-rife-under-houthis; hämtad 2017-10-21.

²⁷⁶ Laura Pitter, "US Ignores Allies' Torture in Yemen", *Human Rights Watch*, 22 juni 2017.

²⁷⁷ Human Rights Watch, "Yemen: Events of 2016"; www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/yemen; hämtad 2017-10-21.

²⁷⁸ Ibid.

5.2 Två söndrade enklaver

För närvarande är Jemen delat i två enklaver: ett rebellkontrollerat norr med centrum i Sanaa och ett koalitionsdominerat söder med Aden som ”temporär huvudstad”. Stora delar av det som utgjorde Nordjemen kontrolleras i dag av huthierna. De områden som tidigare ingick i Sydjemen kontrolleras till stora delar av koalitionslierade styrkor, såsom al-Hirak, Hadi-allierade förband och diverse stammiliser.

Risken för att Jemen de facto delas i två stater är uppenbar. Båda enklaverna kännetecknas av starka inre motsättningar och dåliga förutsättningar för ekonomisk utveckling. I skrivande stund har Jemen åtminstone tre rivaliserande regeringar, ledda av huthierna, al-Hirak respektive Hadi.

5.2.1 Våld, anarki och separatism i södra Jemen

Säkerhetssituationen i södra Jemen har förvärrats till följd av kriget. Det finns starka interna motsättningar mellan Hadi och al-Hirak; mellan Emiraten och Saudiarabien; mellan stammar och regioner; mellan socialister och islamister; mellan koalitionslierade grupper och jihadister. Allt sedan koalitionen återtog kontrollen av södra Jemen har det varit mycket svårt att upprätthålla lag och ordning i Jemen. Våldsnivåerna har varit höga. Både al-Qaida och Islamiska staten är närvarande och genomför kontinuerligt attacker mot både huthierna och regeringstrogna trupper.

Närmare tre år efter återtagandet av Aden befinner sig president Hadi fortsatt i Riyadh och saknar kontroll i södra Jemen. Den ”temporära huvudstaden” Aden domineras av lokala aktörer, i synnerhet general Aidarus al-Zubaidi, ”Emiratens man i Sydjemen”, som är medlem av den sydliga separatiströrelsen al-Hirak.²⁷⁹

I början av 2017 eskalerade kampen mellan Hadi och al-Zubaidi. Al-Zubaidi aspirerar på presidentposten i ett självständigt Sydjemen och tycks ha ett stort folkligt stöd i södern. Därigenom utgör han ett stort hot mot Hadi. Trots att Hadi själv kommer från den sydliga provinsen Abyan uppfattas han av många som en ”quisling” eftersom han i snart tre decennier varit allierad med högländska eliter och varit delaktig i krig och exploatering av södern. Al-Zubaidi utgör emellertid inte bara ett problem för Hadi utan också för Saudiarabien och de högländska eliterna – primärt Ali Muhsin och Ahmar-familjen – som motsätter sig en sydjemenitisk statsbildning.

Stridigheter har gradvis eskalerat mellan å den ena sidan al-Hirak och å den andra sidan Islah och förband trogna Ali Muhsin och Hadi. I februari 2017 nekade emiratsstödda grupper tillstånd för Hadis presidentflyg att landa på den

²⁷⁹ Faisal Edroos, ”UAE on the verge of splitting Yemen in two”, *Al-Jazeera*, 20 oktober 2017.

internationella flygplatsen i Aden.²⁸⁰ Presidenten använde då presidentgardet anført av sin son Nasser al-Hadi för att ta kontroll över flygplatsen. Stridigheter om flygplatsen, som involverade sudanesiska trupper, pågick till och från mellan februari och juni 2017, och ökade spänningarna mellan Emiraten och Hadi-regeringen.²⁸¹ I juni stod slutligen styrkor lierade med Emiraten som segrare.²⁸² Emiraten har enligt uppgifter fortsatt motsatt sig att Hadi ankommer till Aden. Jemens president har i sin tur beskrivit Abu Dhabis kronprins Muhammad bin Zayed som ”en ockupationsmakt snarare än en kraft för befrielse”.²⁸³

I april 2017 sparkade dessutom presidenten al-Zubaidi som guvernör i Aden. Al-Zubaidi svarade en vecka senare med att bilda ”det sydliga övergångsrådet” (al-majlis al-intiqali al-janubi), även känt som Southern Transitional Council (STC) tillsammans med fem provinsguvernörer samt militärer och stamledare från södra Jemen.²⁸⁴ I oktober 2017, på årsdagen av starten för upproret mot det brittiska styret år 1963, uppgav al-Zubaidi att en folkomröstning om Sydjemens självständighet skulle hållas inom kort och att ett parlament med 303 ledamöter skulle bildas.²⁸⁵ I januari 2018 tog al-Hirak/STC ett ytterligare steg genom att kräva att Jemens internationellt erkända regering ledd av premiärminister Ahmed Obaid bin Daghr skulle avgå. När kravet inte uppfyllades tog al-Hirak/STC till vapen och inom loppet av ett par dagar hade rörelsen tagit över större delen av Aden.²⁸⁶ Al-Hirak har således tagit reella steg mot självständighet för Sydjemen.

Samtidigt som Hadi inte förmår upprätta sin auktoritet på ”befriat territorium” överskuggas han ifråga om inflytande av Ali Muhsin. Den gamle högländske generalen med traditionellt nära band till Islah, salafister och Saudiarabien har stort militärt inflytande på marken i Jemen. Sedan februari 2016 är Ali Muhsin vice befälhavare för Jemens väpnade styrkor och är sedan april 2016 vicepresident.²⁸⁷ Ali Muhsin är dessutom ordförande för den trilaterala kommission som koordinerar den jemenitiska regeringens, Saudiarabiens och Emiraterns beslutsfattande kring kriget i Jemen.²⁸⁸

²⁸⁰ The New Arab, ”Boiling tensions: Yemen's pro-coalition forces fight for Aden Airport”, 13 februari 2017; The New Arab, ”UAE-backed forces gain control over Aden airport”, 1 juni 2017.

²⁸¹ The Daily Star Lebanon, ”UAE-backed forces gain control over Aden airport”, 1 juni 2017.

²⁸² Ibid.

²⁸³ Faisal Edroos, ”UAE on the verge of splitting Yemen in two”, *Gulf Times*, 20 oktober 2017.

²⁸⁴ The New Arab, ”Banished Aden governor forms independent 'South Yemen' council, 11 Maj, 2017; www.alaraby.co.uk/english/news/2017/5/11/governor-turned-president-adens-al-zubaidi-announces-council-to-govern-south-yemen; hämtad 2017-10-21.

²⁸⁵ Reuters, ”Southern Yemen leader sees independence referendum, parliament body”, 14 oktober 2017.

²⁸⁶ Muhammed Mukhashaf, ”Yemen separatists capture Aden, government confined to palace: residents”, *Reuters*, 30 januari 2018.

²⁸⁷ Al-Jazeera, ”Yemeni PM sacked in major shake-up of senior officials”, 3 april 2016.

²⁸⁸ Stephen Seche och Eric Pelofsky, ”Yemen: The View from Riyadh”, *The Washington Institute for Near East Policy*, 23 juli 2017.

Konflikterna i södra Jemen mellan Islah och al-Hirak samt mellan Hadi och al-Zubaidi har i sin tur ökat friktionerna mellan Saudiarabien och Emiraten. I augusti 2017 skickade Saudiarabien för första gången sedan 2015 in trupper i Aden i syfte att stärka upp säkerheten kring det provisoriska presidentpalatset.²⁸⁹

Situationen i södra Jemen försämrades gradvis under 2017 och eskalerade i början av 2018. Utvecklingen i södra Jemen ser generellt ut att gå i en negativ riktning. Risken för fortsatta strider är uppenbar.

5.2.2 Huthierna och Saleh – från allierade till fiender

Säkerhetsläget är allvarligt även i norra och västra Jemen där större delen av landets befolkning bor. Regionen är hårt drabbad av koalitionens blockader och bombningar. Al-Qaida och Islamiska staten utgör dock inte ett lika stort problem här som i södra Jemen.

Överlag har den rebellstyrda norra enklaven varit stabilare än den södra. Den oheliga alliansen mellan Saleh och huthierna visade sig länge vara tillräckligt solid för att upprätthålla en gemensam front mot koalitionens militära angrepp. Rebellerna har dessutom successivt tagit steg för att ”cementera revolutionen” och institutionalisera det politiska styret i Sanaa. I augusti 2016 överfördes i teorin den politiska makten från ”revolutionskommittén” ledd av Muhammad al-Huthi, en kusin till rörelsens ledare, till ett ”övergripande politiskt råd” bestående av tio personer, lika delar huthier och Saleh-lierade.²⁹⁰ Saleh Ali al-Sammad, en huthitrogen tjänsteman, blev president.²⁹¹ I november 2016 inrättade rebellerna formellt en regering med Abdel Aziz bin Habtour, från Salehs GPC, som premiärminister.²⁹² Den huthiledda revolutionskommittén kom dock fortsatt att verka bakom kulisserna.²⁹³

Under 2017 ökade spänningarna mellan Saleh och huthierna. Ett skäl var försök från Saleh och Saudiarabien att närma sig varandra. Koalitionens strategi har sedan länge varit att så split mellan rebellerna, bryta ”den oheliga alliansen” och tvinga huthierna till en uppgörelse på för dem ofördelaktiga villkor.²⁹⁴ Saudiarabien tycktes kunna acceptera en roll för Saleh, som ju tidigare varit allierad med Riyadh, i utbyte mot att han lämnade samarbetet med huthierna. Under våren 2017 uppges

²⁸⁹ Arab News, ”Saudi forces deployed in Yemen’s port of Aden amid friction”, 18 augusti 2017.

²⁹⁰ Yemen News Agency (SABA), ”SRC hands over authority to SPC”, 15 augusti 2016; Yemen News Agency (SABA), ”SPC sworn on”, 14 augusti 2016; The International Crisis Group, ”Discord in Yemen’s North Could Be a Chance for Peace”, Middle East Briefing, 11 oktober 2017: 5.

²⁹¹ Yemen News Agency (SABA), ”SRC hands over authority to SPC”, 15 augusti 2016.

²⁹² Shuaib Al-Moswa, ”Houthis, in Surprise Move, Form a Government in Yemen”, *The New York Times*, 28 september 2016; Yemen News Agency (SABA), ”SPC sworn on”, 14 augusti 2016.

²⁹³ The International Crisis Group, ”Discord in Yemen’s North Could Be a Chance for Peace”, Middle East Briefing, 11 oktober 2017: 3.

²⁹⁴ Ibid.

samtal ha ägt rum mellan representanter för Saudiarabien och Saleh i Berlin. I maj 2017 sade Saleh att dialog var nödvändigt för att nå en uppgörelse och indikerade att han var villig att bege sig till Riyadh för samtal. Den forne presidenten var dock inte benägen att förhandla med Hadi, utan menade att Riyadh först måste hitta ett ”nytt ledarskap”.²⁹⁵

Friktionerna mellan huthierna och GPC ökade delvis på grund av deras kamp om inflytande över ministerier och andra statliga institutioner. Håtsk ordväxling åtföljde maktkampen. Saleh-lierade grupper anklagade huthierna för att inte vilja dela makten, att anamma religiös extremism och att sakna kompetens för ledarskap. Huthierna anklagade i sin tur Saleh och GPC för att vilja försonas med Saudiarabien, att tillhöra ett korrupt etablissemang och att inte delta tillräckligt i kriget.

I augusti 2017 försökte Saleh visa sin styrka gentemot både omvärlden och huthierna då han samlade tiotusentals människor på gatorna i Sanaa för att fira GPC:s 35-årsdag.²⁹⁶ Huthierna svarade med en mindre demonstration dagen därpå. I det spända läge som följde utbröt skottlossning mellan huthierna och Saleh-trogna i Sanaa. Flera personer miste livet, bland annat en framstående företrädare för GPC. Al-Sammad sparkade därefter 29 Saleh-lierade officerare från försvars- och inrikesministerierna och ersatte dem med personer lojala med huthierna.²⁹⁷

Spänningarna mellan Saleh och huthierna nådde bristningsgränsen i december 2017 då Saleh offentligt bröt med huthierna, sträckte ut en hand till Saudiarabien och mobiliserade sina styrkor i Sanaa. Huthierna visade sig dock vara den starkare parten. Efter fem dagar av blodiga strider i Sanaa hade huthierna besegrat de Saleh-trogna styrkorna, tagit kontroll över hela Sanaa och dödat Saleh.²⁹⁸

Ahmed Ali Saleh svarade med att förklara krig mot huthierna och lovade att hämnas sin fars död.²⁹⁹ Saudiarabien och Emiraten försökte använda splittringen mellan rebellerna för att förändra maktbalansen på marken. I samband med konflikten på rebellsidan har koalitionen bombningar ökat och striderna intensifierats. Styrkor ledda av Emiraten har lyckats erövra territorium i Tihama på den jemenitiska västkusten och avancerat mot Hudaida.³⁰⁰ Förband trogna Tareq Saleh, den förre presidentens svåger, har deltagit på koalitionen sida i denna offensiv mot sina forna allierade, huthierna.³⁰¹ Saudiarabien tycks också ha förnyat sina luftangrepp mot ledare bland huthierna. I april 2018 dödades

²⁹⁵ The Daily Star Lebanon, ”Ex-strongman Saleh willing to negotiate with Saudi Arabia”, 11 maj 2017.

²⁹⁶ Reuters, ”Yemen’s Saleh rallies followers in Sanaa amid Houthi rift”, 24 augusti 2017.

²⁹⁷ Al-Arabiya, ”Tensions rise between Houthis and Saleh loyalists in Yemen”, 27 augusti 2017.

²⁹⁸ Reuters, ”Yemen’s Saleh says ready for ‘new page’ with Saudi-led coalition”, 2 december 2017; Al Jazeera, ”Yemen: Ex-President Ali Abdullah Saleh killed”, 10 december 2017.

²⁹⁹ Reuters, ”Houthis celebrate as Saleh’s son calls for revenge”, 5 december 2017.

³⁰⁰ Reuters, ”Saudi-led coalition says has cut Houthi supply line: report”, 3 januari 2018.

³⁰¹ Asharq Alawsat, ”Tareq Saleh’s Forces Confuse Houthis in Yemen”, 21 april 2018.

huthiernas president al-Sammad i ett luftangrepp i provinsen Hudaida.³⁰² Al-Sammad uppfattades tillhöra den moderata falangen inom rebellrörelsen; hans död riskerar därför att stärka de mer radikala elementen bland huthierna.

På det stora hela har huthierna hittills haft förmåga att stå emot koalitionen förnyade offensiver och samtidigt stärkt kontrollen i och kring Sanaa.

5.3 Stärkt våldsbejakande extremism

Kriget har bidragit till att stärka militanta islamistgrupper i landet, sunnitiska såväl som shiitiska. Den växande sekterismen har ökat möjligheterna för terrorgrupper att rekrytera i landet.

Huthierna är en zaidisk-shiitisk, anti-wahhabitisk och Iran-inspirerad väckelse-rörelse som successivt radikaliserats och militariserats. Huthiernas offensiv söderut har i sin tur resulterat i mobilisering bland sunniter i landet. Extrema tolkningar av sunnislam har därigenom fått vind i seglen.

Islamiska staten etablerade sig i Jemen i samband med huthiernas maktövertagande. Terrororganisationen har tagit på sig en rad spektakulära dåd, både mot regeringstroga och mot huthierna.³⁰³

Islamiska staten överskuggas dock av al-Qaida som stärkte sin roll i Jemen i samband med huthiernas maktövertagande och den saudiledda interventionen. Interventionen resulterade inledningsvis i säkerhetsvakuum som al-Qaida kunde nyttja, till exempel genom att etablera ett emirat i Mukalla i Hadramaut.³⁰⁴ Sunnitiska al-Qaida uppfattade huthierna som en shiitisk fiende och framställde sig som en fanbärare i kampen mot den ”högländska och shiitiska” invasionen. Huthiernas expansion söderut gynnade därför al-Qaidas rekryteringsarbete. Vidare prioriterade Saudiarabien och Emiraten inledningsvis kriget mot huthierna framför kampen mot al-Qaida. Terrorgrupper kom därför att strida sida vid sida med trupper som understöddes av koalitionen.³⁰⁵ Dessutom kom huthiernas erövring av basen al-Anad att försvåra för USA:s kontra-terroroperationer. Det var först under 2016 som Emiraten och USA på allvar agerade för att försvaga al-Qaida i landet, genom en kampanj i Mukalla.³⁰⁶

Al-Qaida tycks i nuläget vara svagare än i början av 2016, men är på intet sätt utslaget. Under 2017 genomförde al-Qaida på den arabiska halvön (AQAP) ca 200

³⁰² Al-Jazeera, ”Houthi political chief Saleh al-Sammad killed in Saudi air raids”, 23 april 2018.

³⁰³ Shuaib al-Mosawa, Kareem Fahim och Eric Schmitt, ”Islamic State Gains Strength in Yemen, Challenging Al Qaeda”, 14 december 2015; The Guardian, ”Yemen: over 100 dead in suicide bombings at Houthi mosques in Sana'a”, 20 mars 2015.

³⁰⁴ Ayisha Amr, ”How al Qaeda Rules in Yemen”, *Foreign Affairs*, 28 oktober 2015.

³⁰⁵ The International Crisis Group, ”Yemen's al-Qaeda: Expanding the Base”, Middle East Report N°174, 2 februari 2017.

³⁰⁶ BBC, ”Yemen conflict: Troops retake Mukalla from al-Qaeda”, 26 april 2016.

terrorattacker i Jemen.³⁰⁷ AQAP har gång på gång visat sig ha förmåga att återkomma i nya inkarnationer. Al-Qaida är fortsatt en stark kraft i Jemen och kan sannolikt inte besegras enbart med militära medel.³⁰⁸ Organisationen gynnas av kriget, allianser med stammar och bristen på lag och ordning i södra Jemen.

Som en konsekvens av huthiernas framväxt och den militära interventionen har också den militanta salafismen blivit allt starkare i Jemen. Liksom jihadisterna är salafisterna ultrakonservativa och anti-shiitiska, men till skillnad från de förstnämnda har de för närvarande inte väst som måltavla.

Vid upprepade tillfällen mellan 2011 och 2014 attackerade huthierna ett salafistiskt centrum i Dammaj i Saada.³⁰⁹ Detta resulterade i en militarisering av salafismen i Jemen – en trend som kom att förstärkas efter interventionen. Saudiarabien, Emiraten och Ali Muhsin/Ahmar-familjen/Islah har nyttjat salafistiska miliser i kriget, till exempel i Taiz.³¹⁰

Sammanfattningsvis har kriget bidragit till att ytterligare stärka den våldsbejakande islamismen i Jemen, i salafistisk, jihadistisk såväl som i zaidisk-shiitisk skepnad.

5.4 Säkerhetspolitiska konsekvenser för externa aktörer

Kriget i Jemen har haft stor inverkan på regionala och globala aktörers inflytande och agerande i landet. Saudiarabiens och USA:s inflytande i Jemen har minskat till följd av kriget medan Emiratens och Irans positioner har stärkts. Ryssland stärkte tillfälligt sin roll i Jemen i och med att väst förlorade inflytande, men tycks ha tappat mark från slutet av 2017.

5.4.1 Ett saudiskt misslyckande

Kriget i Jemen är ett stort strategiskt misslyckande för Saudiarabien. Huthierna kontrollerar norra Jemen och Sanaa, trots att interventionen har pågått i snart tre års tid och trots att Saleh slutligen bytte sida igen. Istället för att minska Irans roll i Jemen tycks interventionen ha resulterat i att norra Jemen, som länge varit del av Saudiarabiens inflytelsesfär, har rört sig allt närmare Iran. Utvecklingen stärker

³⁰⁷ United Nations' Panel of Experts, "Final report of the Panel of Experts in accordance with paragraph 6 of resolution 2342 (2017)", 26 januari 2018; www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2018/68; hämtad 28 januari 2018.

³⁰⁸ The Economist, "Al-Qaeda is losing ground in Yemen. Yet is far from defeated", 10 juni 2017.

³⁰⁹ Fatima Abo Alasrar, "Yemen's quandary in Dammaj", *Foreign Policy*, 11 november 2013.

³¹⁰ The International Crisis Group, "Yemen's al-Qaeda: Expanding the Base", Middle East Report N°174, 2 februari 2017; Middle East Eye, "Yemen's Taiz sinks into the abyss as Salafis fight war of revenge", 2 december 2015.

bilden av att Saudiarabiens inflytande i arabvärlden har minskat på Irans bekostnad.

Kriget har dessutom ökat hoten mot saudiskt territorium. Huthierna genomför kontinuerligt angrepp mot försvarsställningar och städer i södra Saudiarabien. I takt med att huthierna har fått tillgång till ballistiska missiler med allt längre räckvidd har också både Saudiarabiens storstäder och dess fartyg i Röda havet angripits.³¹¹

Kostnaderna för interventionen i pengar och manskap är okända men sannolikt mycket stora. Interventionen har dessutom ägt rum under en tid när oljepriset varit ovanligt lågt och Saudiarabien planerat för stora inhemska investeringar. Trots detta tycks Saudiarabiens kronprins Muhammad bin Salman inte vara villig att ge upp kampen mot huthierna. Det beror på att kriget i Jemen är intimt sammanlänkat med kronprinsen personligen och att han därför av inrikespolitiska skäl inte har råd att förlora kriget. Samtidigt kan Saudiarabien av säkerhetspolitiska skäl inte acceptera att en Iranstödd Hizbollah-liknande entitet etableras på sin bakgård, i synnerhet inte om den har förmåga att angripa stora delar av kungarikets territorium med missiler.

5.4.2 Emiraten – en växande regional stormakt

Emiraten hade en begränsad roll i Jemen före interventionen men har nu klivit fram som den viktigaste externa aktören i landet. Detta följer ett mönster av ökande emiratisk inblandning i andra stater i Mellanöstern under senare år, exempelvis i Libyen, Egypten och Bahrain. Emiraterns militära operationer i Jemen har varit mer framgångsrika än saudisk-ledda insatser. De terrängvinster som koalitionen har gjort beror mer på Emiraten än på Saudiarabien. Så trots att interventionen inte lyckats med att besegra huthierna och minska Irans roll har Emiraten stärkt sin ställning både som aktör i södra Jemen och som framträdande maktspelare i Mellanöstern. Maktbalansen i Jemen mellan Emiraten och Saudiarabien har således förskjutits till den förstnämndes fördel.

Emiraten har spelat en central roll både i återtagandet av Aden från huthierna och Mukalla från al-Qaida. Abu Dhabi stödjer al-Hirak och har stort inflytande i södra Jemen. Dessutom uppges den emiratiska militären ha upprättat baser i Assab (Eritrea) och Berbera (Somaliland) vid Röda havet samt på Socotra – en strategiskt belägen ö i Arabiska havet.³¹² Emiraterns växande militära förmåga och krigserfarenhet de senaste decennierna har således gett effekt. USA:s

³¹¹ Reuters, "Yemen's Houthis attack Saudi ship, launch ballistic missile", 30 januari 2017.

³¹² BBC, "Somaliland agrees to UAE military base in Berbera", 13 februari 2017; the Economist, "The ambitious United Arab Emirates", 6 april 2017; Arab News, "UAE says it sent military recruits to Yemen island for drill", *Arab News*, 16 maj 2017.

försvarsminister James Mattis har av goda skäl benämnt Emiraten för "lilla Sparta".³¹³

Abu Dhabis kronprins och de emiratiska väpnade styrkornas vice befälhavare Muhammed bin Zayed al Nahyan är en av Jemens mäktigaste män. Hur Emiraten kommer att förhålla sig till al-Hiraks självständighetsambitioner, Hadis svaga presidentskap och huthiernas kontroll av nordvästra Jemen kommer sannolikt att ha stor påverkan på Jemens utveckling.

5.4.3 Allt större iranska fotavtryck

Interventionens implicita mål att minska Irans roll i Jemen har resulterat i motsatt effekt: Irans stöd till huthierna tycks ha vuxit. Fram till interventionen 2015 ställde många västerländska analytiker sig frågande till om Iran hade en faktisk militär roll i Jemen; i dag är det en utbredd uppfattning att IRGC och Hizbollah stödjer huthierna med militära medel – frågan är dock till vilken grad och på vilket sätt.

Huthierna uppges ha fått tillgång till mer avancerade vapensystem under krigets gång, såsom missilerna Burkan-1, Burkan-2, Zilzal-2, Zilzal-3 och Qaher-2M, liksom obemannade luftfarkoster av typen Qasef, raketen Badr-1, samt maritima "kamikaze"-drönare.³¹⁴ Missilernas räckvidd har dessutom successivt ökat under kriget. Abdul Malik al-Huthi uppger att de nya vapnen har producerats av den inhemska försvarsindustrin.³¹⁵ Jemen ska dock aldrig tidigare ha haft inhemsk tillverkning av missiler eller uppdaterat sin befintliga arsenal av äldre SCUD-missiler.³¹⁶ De nya vapnen som anskaffats bedöms dessutom ha stora likheter med iranska system. Qasef-1 påminner om drönare av märket Ababil, som tillverkas i Iran.³¹⁷ Zilzal är namnet på en iransk serie korträckviddiga raketer som även finns

³¹³ The Economist, "The ambitious United Arab Emirates", 6 april 2017.

³¹⁴ Jane's, "Yemeni rebels enhance ballistic missile campaign", 2017; www.janes.com/images/assets/330/72330/Yemeni_rebels_enhance_ballistic_missile_campaign.pdf; hämtad 2018-02-12; Jeremy Binnie, "Saudi Arabia confirms long-range Yemeni ballistic missile attack", *Jane's Defence Weekly*, 23 maj 2017; Thomas Gibbons-Neff, "Houthi forces appear to be using Iranian-made drones to ram Saudi air defenses in Yemen, report says", *The Washington Post*, 22 mars 2017; Conflict Armament Research, "Iranian Technology Transfers to Yemen", mars 2017; Conflict Armament Research, "Anatomy Of A 'Drone Boat'", december 2017; Behnam Ben Taleblu och Amir Toumaj, "Analysis: IRGC implicated in arming Yemeni Houthis with rockets", *Long War Journal*, 12 augusti 2016; Yemen Press, "Yemeni Missile Program is Developing ... and New Systems Coming", 12 februari 2018.

³¹⁵ Middle East Media Research Institute, "Houthi Leader Threatens to Sink Saudi Oil Tankers, Adds: UAE Unsafe, Our Missiles Can Reach Abu Dhabi", 14 september 2017

³¹⁶ Jane's, "Yemeni rebels enhance ballistic missile campaign", 2017; www.janes.com/images/assets/330/72330/Yemeni_rebels_enhance_ballistic_missile_campaign.pdf; hämtad 2018-02-12

³¹⁷ Conflict Armament Research, "Iranian Technology Transfers to Yemen", mars 2017, 2.

i Teheran-stödda Hizbollahs arsenal.³¹⁸ Burkan-2, som huthierna använt mot mål i Saudiarabien, är enligt bland andra USA egentligen den iranska missilen Qiam-1.³¹⁹ Iran avfärdar dock från officiellt håll uppgifterna om militärt stöd till huthierna som propaganda. Huthierna, å sin sida, dementerar att man får vapenleveranser från Teheran.³²⁰

Företrädare för Iran och Hizbollah har samtidigt indikerat att de faktiskt stödjer huthierna.³²¹ Vice befälhavaren för Quds-styrkorna, en viktig enhet inom IRGC, har exempelvis hävdade att huthierna lärts upp ”under iransk flagg”.³²² En högt uppsatt iransk tjänsteman hävdade redan 2014 att al-Quds-styrkorna, IRGC:s externa arm, hade ”några hundra” militärer på plats i Jemen där de tränade huthierna.³²³ Han nämnde dessutom att omkring 100 huthier hade rest till en IRGC-bas utanför Qom i Iran för träning, att det fanns ett dussintal iranier på plats i Jemen och att överföringen av vapen till huthierna hade ökat sedan de tog kontroll över Sanaa.³²⁴

Två medlemmar i Hizbollah hävdade redan 2015 att det då fanns flera hundra rådgivare från Iran och Hizbollah i Jemen.³²⁵ En befälhavare hävdade att Hizbollah hade tränat tillsammans med huthierna i över tio år – i Libanon, Iran och Jemen.³²⁶ I en annan intervju i december 2016 bekräftade en Hizbollah-befälhavare att huthierna tränats under en längre tid och menade att Hizbollah hade ansvaret för huthiernas gerillaoperationer och hade avfyrat missiler.³²⁷ En annan Hizbollah-medlem indikerade att det fanns en arbetsfördelning mellan Hizbollah och Iran vad gäller stödet till huthierna; att Iran förmodligen fokuserar på missiler och andra vapen medan Hizbollah inriktar sig på träning i gerillataktik.³²⁸ I maj 2015 uppgavs

³¹⁸ Anthony H. Cordesman, ”Iran’s Rocket and Missile Forces and Strategic Options”, *Center for Strategic & International Studies*, 7 oktober 2014: iii, 70-71.

³¹⁹ United States Mission to the United Nations, ”Press Release: Ambassador Haley on Weapons of Iranian Origin Used in Attack on Saudi Arabia”, 7 november 2017.

³²⁰ PressTV, ”Claim of Iran military aid to Yemen sheer lie: Larijani”, 18 december 2017; The National, ”Houthi official denies receiving arms from Iran”, 16 mars 2012.

³²¹ Se till exempel Yossi Mansharof och E. Kharrazi, ”Iran's Support For The Houthi Rebellion In Yemen:

‘Without Iran There Would Be No War In Syria And Ansar Allah Would Have Never Emerged’”, 20 april 2015.

³²² Behnam Ben Taleblu och Amir Toumaj, ”Analysis: IRGC implicated in arming Yemeni Houthis with rockets”, FDD's Long War Journal, 21 augusti 2016.

³²³ Yara Bayoumy och Mohammed Ghobari, ”Iranian support seen crucial for Yemen's Houthis”, *Reuters*, 15 december 2014.

³²⁴ Ibid.

³²⁵ Erika Solomon, ”Lebanon’s Hizbollah and Yemen’s Houthis open up links”, *The Financial Times*, 8 May 2015.

³²⁶ Ibid.

³²⁷ Nicholas Blanford, ”Hizbullah’s expanded role in Syria threatens Israel”, *Jane’s*, 2017, 6-7.

³²⁸ Yara Bayoumy och Mohammed Ghobari, ”Iranian support seen crucial for Yemen's Houthis”, *Reuters*, 15 december.

åtta medlemmar av Hizbollah ha dött i Jemen.³²⁹ Enligt en annan bedömning, baserad på nyheter i jemenitisk och gulfarabisk media, hade 44 IRGC-medlemmar och Hizbollah-krigare dödats eller tillfångatagits i juni 2017.³³⁰ Även om man måste förhålla sig kritiskt till uppgifterna finns det alltså indikationer på att Iran och dess allierade i Hizbollah stödjer huthierna militärt.

USA har också förändrat sin syn på Irans roll i Jemen. I samband med Saudiarabiens intervention i Jemen 2009 bedömde den amerikanska ambassaden i Sanaa att Irans ”fotavtryck var litet”. Irans inflytande begränsade sig enligt ambassadens bedömning till ”informella religiösa band” och försumbara investeringar i energi och utveckling. Den enda reella iranska inblandningen var enligt ambassaden iranska mediernas stöd för huthierna; man kunde inte notera något militärt understöd från Iran, trots att Jemen och Saudiarabien hävdade motsatsen. USA:s ambassad noterade dock att dess kunskap om Irans inblandning i Jemen var begränsad.³³¹

Ett skifte i synen på Irans roll i Jemen ägde därefter rum under Barack Obamas presidentskap. Gerald Feierstein, USA:s ambassadör i Sanaa 2010-2013, kom att få en helt annan bild av Irans roll och hävdar i dag att Iran och Hizbollah aktivt stödjer huthierna militärt, bl a genom att bistå med allt mer sofistikerade vapen.³³² Den amerikanska retoriken avseende Irans inblandning i Jemen har trappats upp ytterligare under Trump-administrationen. Under 2017 har höga representanter för USA:s militär vid upprepade tillfällen anklagat Iran för att stödja huthierna med missiler, drönare och minor.³³³ Efter en missilattack mot Riyadh:s internationella flygplats i november 2017 lade USA offentligt fram vad man menade var bevis för iranskt militärt stöd till huthierna.³³⁴

FN:s panel för Jemen har analyserat missiler och drönare som slagit ner under 2017. I sin rapport från februari 2018 kom FN-panelen fram till att missiler och drönare som huthierna använt är av iranskt ursprung och att Iran brutit mot

³²⁹ Erika Solomon, ”Lebanon’s Hizbollah and Yemen’s Houthis open up links”, *The Financial Times*, 8 May 2015.

³³⁰ Joshua Koontz, ”Iran’s Growing Casualty Count in Yemen”, *War on the Rocks*, 1 juni 2017.

³³¹ USA:s ambassad i Sanaa, ”Iran In Yemen: Tehran’s Shadow Looms Large, But Footprint Is Small”, 12 september 2009; wikileaks.org/plusd/cables/09SANAA1662_a.html; hämtad 2018-02-13.

³³² Gerald M. Feierstein, ”Resolving the conflict in Yemen: U.S. Interests, Risks and Policy”, *The United States Senate Foreign Relations Committee*, 9 mars 2017; www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/030917_Feierstein_Testimony.pdf; hämtad 2018-02-13.

³³³ James Kitfield, ”CJCS Dunford Talks Turkey, Iran, Afghan Troop Numbers & Daesh”, *Breaking Defense*, 16 juni 2017; breakingdefense.com/2017/06/cjcs-dunford-talks-turkey-iran-afghan-troop-numbers-daesh/; hämtad 2018-02-13; Eric Schmitt, ”Iran Is Smuggling Increasingly Potent Weapons into Yemen, U.S. Admiral Says”, *The New York Times*, 18 september 2017.

³³⁴ Zachary Cohen et al, ”Haley: Missile debris ‘proof’ of Iran’s UN violations”, *CNN*, 15 december 2017.

vapenembargot.³³⁵ Flera rapporter av Conflict Armament Research tyder också på att Iran har skickat vapen till huthierna.³³⁶

Sammanfattningsvis pekar mycket mot att Iran stödjer huthierna militärt, i ökande grad under krigets gång. Agerandet följer ett mönster av iransk inblandning i arabstater i regionen. Iran hävdade länge att man inte hade närvaro i Irak och Syrien, vilket visade sig vara felaktigt. Många västerländska analytiker menade att talet om Teherans inblandning i Jemen var kraftigt överdrivet och påverkat av propaganda från gulfstater och Israel. I både Syrien och Irak visade sig uppgifterna om ”Irans dolda hand” stämma. Mycket tyder på att så är fallet även i Jemen, även om det iranska stödet mycket väl kan vara betydligt mindre och initierats senare än vad Saudiarabien hävdar.

5.4.4 Försvagad amerikansk roll

Huthiernas framväxt som framträdande aktör har tillsammans med koalitionen misslyckade krig bidragit till att försvaga USA:s roll i Jemen. En pro-amerikansk president i Sanaa har ersatts av en ytterst anti-amerikansk rörelse med länkar till Iran. Huthiernas slogan och flagga innehåller orden ”död åt Amerika”.

USA utövar genom sin militära närvaro och nära strategiska relationer till Riyadh och Abu Dhabi visst inflytande i Jemen. De amerikanska operationerna mot al-Qaida har sedan 2016 åter ökat, inte minst genom samarbete med Emiraten. Under 2017, president Trumps första år vid makten, uppges de amerikanska anti-terroroperationerna ha nått nya rekordnivåer. Enligt the Bureau of Investigative Journalisms statistik genomförde USA 127 drönattacker i Jemen under 2017, vilket är mer än något tidigare år.³³⁷ Den första kontra-terroroperationen utomlands under Trumps presidentskap uppges dessutom ha ägt rum mot al-Qaida i Jemen.³³⁸

Ifråga om inflytande har dock USA:s stjärna dalat betänkligt i Jemen. Till dags dato har USA:s militära bidrag till koalitionen krig varit relativt begränsat. Diskussioner har emellertid förts inom Trump-administrationen om att öka det amerikanska engagemanget i Jemen i syfte att understödja allierade och begränsa Irans regionala roll. Enligt Washington Post har försvarsminister James Mattis

³³⁵ United Nations' Panel of Experts, "Final report of the Panel of Experts in accordance with paragraph 6 of resolution 2342 (2017)", 26 januari 2018; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2018/68; hämtad 28 januari 2018.

³³⁶ Conflict Armament Research, "Maritime Interdictions of Weapon Supplies to Somalia and Yemen: Deciphering a Link to Iran", November, 2016; "Iranian Technology Transfers to Yemen", mars 2017; "Anatomy Of A 'Drone Boat'", December 2017.

³³⁷ The Bureau of Investigative Journalism, "US strikes in Yemen, 2002 to present", docs.google.com/spreadsheetsd/1lb1hEYJ_omI8lSe33izwS2a2lbiygs0hTp2Al_Kz5KQ/edit#gid=323032473; hämtad 2018-01-18.

³³⁸ Eric Schmitt, "U.S. Commando Killed in Yemen in Trump's First Counterterrorism Operation", *The New York Times*, 29 januari 2017.

förespråkat en större amerikansk roll i kampen mot huthierna och Iran.³³⁹ Hittills har USA inte gjort mycket för att trappa upp engagemanget på koalitionen sida, utöver att stärka de politiska banden till Saudiarabien och underlätta exporten av försvarsmateriel till Riyadh.³⁴⁰ USA uppges dock ha ökat stödet till koalitionen sedan slutet av 2017, genom närvaro av specialförband, bland annat för operationer mot huthierna.

Ett ökat amerikanskt militärt engagemang i kriget mot huthierna skulle dock stämma väl överens med Trump-administrationens Iran-strategi att ”motverka [den iranska] regimen destabiliserande aktiviteter och stöd för terrorist-proxies [såsom huthierna] i regionen”.³⁴¹ Hur USA väljer att agera framgent för att begränsa Irans roll i Jemen kan få stora konsekvenser för krigets utveckling, t ex vad gäller kampen om norra Jemen och möjligheterna för att få till stånd en fredsprocess.

5.4.5 En tillfälligt stärkt rysk position?

Från och med de jemenitiska revolutionerna på 1960-talet till och med slutet av 1980-talet hade Moskva en framträdande roll i södra Arabien, framför allt i det marxistiskt orienterade Sydjemen. Under ca 25 år efter Sovjetunionens sammanbrott kom emellertid Moskva länge att spela en undanskymd roll. Huthiernas erövring av Sanaa och kriget i Jemen innebar dock att Rysslands position tillfälligt stärktes i landet – om än från en låg nivå.

Under det kalla kriget innebar Jemens läge vid centrala internationella sjöfartsleder att landet var viktigt för Moskva. Sovjetunionen understödde Egypten och den revolutionära sidan i inbördeskriget 1962-1967. Efter en fredsuppgörelse kom Moskva periodvis att ha förhållandevis goda relationer till Nordjemen och bidrog bland annat med militärmateriel och träning. I den tidigare brittiska kolonin i södra Jemen blev Sovjetunionen den nya statens patron och bundsförvant. I och med att Sydjemen övertogs av en marxistisk och Sovjetvänlig falang 1969 kunde Moskva gradvis stärka sitt inflytande i Sydjemen. Sovjet bidrog bland annat med militärt bistånd, nyttjade hamnen Aden för sin flotta och stationerade stridsflyg på flygplatsen i Aden. Men i och med Sovjetunionens kollaps och Jemens enande 1990 ebbade Moskvass inflytande ut.

Ett kvartssekel senare resulterade huthiernas framgångar och koalitionen misslyckande i att åtminstone för en tid stärka den ryska positionen i Jemen. Medan västerländska ambassader stängdes efter huthiernas maktövertagande i

³³⁹ Karen DeYoung och Missy Ryan, ”Trump administration weighs deeper involvement in Yemen War”, *The Washington Post*, 26 mars 2017; hämtad 2018-01-17.

³⁴⁰ Reuters, ”Trump to resume precision munitions deliveries to Saudis: officials”, 13 juni 2017.

³⁴¹ Donald Trump, ”Remarks by President Trump on Iran Strategy”, Vita huset, 13 oktober 2017; <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-iran-strategy>; hämtad 2018-01-17.

Sanaa fortsatte Ryssland tillsammans med Iran och Assadregimen i Syrien att ha diplomatisk närvaro i Sanaa. Ryssland har under krigets gång haft kontakter med rebellerna, framför allt med Saleh, och samtidigt erkänt Hadis styre som legitimt. När FN:s säkerhetsråd antog resolution 2216 som var riktad mot Saleh och huthierna i april 2015 var Ryssland den enda stat som lade ner sin röst.

Relationerna mellan Saleh och Ryssland tycks ha varit särskilt goda. Saleh erbjöd under 2016 Moskva militärbaser i Jemen i utbyte mot stöd i "kriget mot terrorismen" och har uttryckt sig i mycket positiva ordalag om Ryssland.³⁴² Moskva har dessutom av historiska skäl gott anseende inom framför allt marxistiskt orienterade falanger av al-Hirak. Under 2017 tycks dessutom banden mellan president Hadi och Ryssland ha stärkts. I juni 2017 accepterade Ryssland Hadis kandidat som ambassadör i Moskva.³⁴³

Ryssland har i ökad grad också börjat balansera mellan de olika regionala makterna i Jemen. Å den ena sidan har det rysk-iranska militära samarbetet fördjupats mot bakgrund av kriget i Syrien. Å den andra sidan har Moskva paradoxalt nog också stärkt relationerna till både Saudiarabien och Emiraten samtidigt som krigen i Syrien och Jemen pågått. Saudiarabien planerar att införskaffa det ryska missilförsvarssystem S-400.³⁴⁴ Ryssland ska dessutom bygga en vapenfabrik i landet.³⁴⁵ Emiraten å sin sida uppges ha planer på att samproducera den femte generationens stridsflyg tillsammans med Ryssland.³⁴⁶

I och med huthiernas militära seger över Saleh i december 2017 kom dock Rysslands roll att försvagas i Jemen och Moskva suspenderade därefter sin diplomatiska närvaro i Sanaa.³⁴⁷

Huruvida Rysslands stärkta position i Mellanöstern och för en tid framgångsrika balansakt i södra Arabien kommer att medföra ökat inflytande i Jemen på sikt återstår att se.

³⁴² Reuters, "Yemen's ex-president says could work with Russia to 'fight terrorism'", 21 april 2016.

³⁴³ Mark N. Katz, "Yemen's President Invites Closer Ties with Russia", *The Arab Gulf States Institute in Washington*, 3 augusti 2017.

³⁴⁴ Asharq Alawsat, "Saudi Arabia Signs Deal to Purchase S-400 Air-Defense System", 6 oktober 2017.

³⁴⁵ Al-Arabiya, "Saudi Arabia signs agreement to manufacture Russian weapons locally", 5 oktober 2017.

³⁴⁶ Sean Cronin, "Index 2017: UAE and Russia to develop fighter jet", *The National*, 20 februari 2017.

³⁴⁷ Reuters, "Russia suspends diplomatic presence in Yemen, moves envoy to Riyadh: agencies", 12 december 2017.

5.5 Sammanfattning

Kriget i Jemen har resulterat i stora humanitära och säkerhetspolitiska konsekvenser. Den humanitära krisen i Jemen är den värsta i världen. Terrororganisationer som al-Qaida och Islamiska staten närs av det pågående kriget. Vidare har konflikten resulterat i två söndrade enklaver med interna konflikter. Mycket lite tyder på att kriget i Jemen kommer sluta snart.

Kriget är dessutom en regional konflikt som har förändrat balansen mellan olika externa aktörers inflytande. Saudiarabien och USA, de två viktigaste externa aktörerna i Jemen före kriget, har minskat sitt inflytande. För Saudiarabien har kriget hittills varit ett stort bakslag. USA har en begränsad politisk roll i Jemen men fortsätter att vara verksamt i kriget mot terrorismen, delvis i och med alliansen med Emiraten. Iran har stärkt sin roll i norra Jemen i och med huthiernas framgångar. Emiratens inflytande och regionala stormaktsroll har stärkts av dess intervention och stödet till al-Hirak. Ryssland har flyttat fram sina positioner i Jemen under kriget, men det ryska inflytandet har, åtminstone tillfälligt, försvagats i och med huthiernas militära seger över Saleh i slutet av 2017.

6 Slutsatser

Romarna kallade Jemen för *Arabia Felix*, ”det lyckliga Arabien”, på grund av dess rikedomar. I dag pågår världens största humanitära kris i landet. Externa stater har blandat sig i Jemens utveckling och förvandlat ett lokalt inbördeskrig till ett regionalt storkrig. Landet utgör ett fäste för både al-Qaida och Islamiska staten. Utvecklingen i Jemen har direkt inverkan på kampen mot terrorismen och säkerheten i Mellanöstern i stort.

I början av 2015 tog rebellrörelsen huthierna, som har band till Iran, över makten i huvudstaden Sanaa i en kupp. Irans rivaler Saudiarabien och Förenade Arabemiraten svarade genom att bilda en koalition och intervensera militärt, med stöd av USA, Frankrike och Storbritannien. Men istället för att resultera i en snabb seger för koalitionen har interventionen lett till ett utdraget utnötningskrig. Den jemenitiska staten har kollapsat och ekonomin havererat. Civilbefolkningen har drabbats hårt av koalitionens flygbombningar och blockader. Samtidigt har huthierna fått ökad förmåga att med missiler angripa Saudiarabiens storstäder och fartyg längs centrala sjöfartsleder i Röda havet.

Ett fortsatt utnötningskrig eller en eskalering kan få stora konsekvenser för Jemen, för konflikten mellan Saudiarabien och Iran och för den generella säkerhetsdynamiken i Mellanöstern. Offensiven mot hamnstaden Hudaida i juni 2018 kommer att eskalera kriget ytterligare, öka regionala spänningar och förvärra den humanitära krisen. Eventuella framgångsrika missilattacker mot mål i Saudiarabien kommer dessutom att spä på motsättningarna i regionen. Trots det internationella samfundets intresse av nedtrappning i Jemen och stabilitet i Mellanöstern har de diplomatiska initiativen hittills varit otillräckliga. Trump-administrationens Iranpolitik ökar samtidigt osäkerheterna ytterligare kring utvecklingen i landet. Sammantaget tycks det därför inte finnas någon enkel lösning på konflikten.

Policyrelevanta slutsatser

- **Kriget i Jemen har bidragit till att skapa världens största humanitära kris.** Över 22 miljoner jemeniter – ca 75 procent av befolkningen – är i behov av humanitärt bistånd eller skydd. En stor andel av dessa är barn. Över 8 miljoner jemeniter befinner sig på gränsen till svält och omkring 3 miljoner är på flykt från sina hem. Staten har brutit samman och ekonomin i Jemen, sedan länge Mellanösterns fattigaste stat, har kraschat. Utbildningssystemet, sjukvården och tillgången till rent vatten har kraftigt försämrats. Under 2017 insjuknade ca en miljon jemeniter i kolera.
- **Den väpnade konflikten i Jemen har bidragit till att förstärka den religiösa extremismen, att ge utrymme för terroristorganisationer och att stärka spänningar mellan sunniter och shiiter.** Extrema sunnitiska rörelser såsom al-Qaida, Islamiska staten och en rad militanta

salafistiska rörelser har närvaro i landet. Men även huthierna, som i dag kontrollerar huvudstaden Sanaa, är en extrem islamistisk rörelse, i zaidisk-shiitisk tappning. Konflikten mellan sunni och shia är dock enbart en av många av krigets dimensioner – inte dess primära orsak.

- **Kriget i Jemen är multipolärt och utspelar sig på flera olika nivåer samtidigt.** Först och främst är det ett inbördeskrig mellan ett stort antal lokala aktörer om makt och ekonomiska resurser. För det andra är det en konflikt mellan de regionala stormakterna Saudiarabien, Förenade Arabemiraten och Iran. För det tredje inkluderar konflikten USA:s krig mot al-Qaida och Islamiska staten.
- **Mycket tyder på att kriget i Jemen kommer att fortsätta under en lång tid framöver.** Många inblandande regionala och nationella aktörer saknar incitament för att lägga ner vapnen. Statens kollaps, fragmenteringen av den militära makten och framväxten av en krigsekonomi försvårar dessutom steg mot fred.
- **Det internationella samfundet har allt sedan den arabiska våren misslyckats med att bidra till stabilitet och motverka eskalering.** Detta beror delvis på konfliktens komplexitet och regionala stormakters ovilja att kompromissa, men också på felaktig analys, önsketänkande och bristande opartiskhet. Det finns en stor diskrepans mellan målen i FN:s säkerhetsrådsresolution 2216 och verkligheten på marken. Konflikten har dessutom saknat en medlare med tillräcklig tillit bland krigets centrala aktörer, inklusive huthierna.
- **Den väpnade konflikten i Jemen är en central del av säkerhetsdynamiken i Mellanöstern, inte en perifer konflikt i regionens utkant.** Vad som sker i Jemen påverkar utvecklingen i andra länder i Mellanöstern, i synnerhet kampen mot terrorismen, rivaliteter mellan regionala stormakter, samt spänningen mellan sunni och shia.
- **Rivaliteten mellan Iran och Saudiarabien har bidragit till att förvärra konflikten i Jemen och göra den svårare att lösa.** Saudiarabiens flygkampanj i Jemen och blockader av landet har drabbat civilbefolkningen hårt. Samtidigt är Saudiarabien långt ifrån att besegra huthierna och att minska Irans inflytande i Jemen. Kriget har istället resulterat i att Irans roll stärkts och att Saudiarabiens storstäder nu hotas av ballistiska missiler. Varken Saudiarabien eller Iran tycks i nuläget vara benägna att kompromissa om Jemen. Saudiarabiens kronprins Muhammad bin Salman kan av inrikes- och säkerhetspolitiska skäl inte dra sig ur kriget som förlorare. Irans incitament att sluta stödja huthierna tycks i nuläget samtidigt vara små.
- **Förenade Arabemiraten är förmodligen den mest inflytelserika externa aktören i Jemen, men har samtidigt intressekonflikter med**

Saudiarabien. Till skillnad från Saudiarabien har Förenade Arabemiraten uppnått betydande militära framgångar i Jemen. Stora delar av södra Jemen kontrolleras i dag av grupper allierade till Abu Dhabi. Förenade Arabemiraten stödjer separatiströrelsen al-Hirak som vill etablera en självständig stat i Sydjemen. Men Saudiarabien, dess allierade från norra Jemen och president Abd Rabu Mansur al-Hadi motsätter sig alla en tvåstatslösning. Friktionerna mellan koalitionen två ledande stater och dess respektive ombud kan mycket väl komma att bidra till ökat våld framöver.

- **Den internationellt erkände presidenten Hadi saknar såväl nationell legitimitet som förmåga att styra landet.** Huvudstaden Sanaa såväl som Aden, centralorten i södra Jemen, är bortom Hadis kontroll. Presidenten saknar en stark maktbas och befinner sig i exil i Saudiarabien. Ett enat Jemen med Hadi som president ter sig därför allt mindre sannolikt. Hadi skulle däremot kunna försvåra en fredsuppgörelse om han åsidosattes i en framtida process.
- **Risken finns att Jemen åter delas i två svaga och konfliktfyllda stater.** Huthierna kontrollerar sedan 2014 huvudstaden Sanaa och stora delar av det som tidigare utgjorde Nordjemen, där större delen av landets befolkning bor. I januari 2018 tog al-Hirak över Aden med militära medel och har börjat etablera institutioner för en framtida sydjemenitisk stat. Men ett de facto återskapande av Sydjemen skulle sannolikt åtföljas av ytterligare väpnad våld.
- **Centralt för utvecklingen av konflikten i Jemen är hur USA:s Iran-strategi implementeras och hur frågan om den huthikontrollerade hamnstaden Hudaida hanteras.** Trump-administrationen har ett starkt intresse av att begränsa Irans inflytande i Mellanöstern, inklusive i Jemen. Ökat amerikanskt stöd för koalitionen i kriget mot huthierna skulle kunna ha stor inverkan på utvecklingen i landet. Emiraten och Saudiarabien inledde i juni 2018 ett angrepp på den strategiskt viktiga staden Hudaida, som utgör den viktigaste livlinan för stora delar av befolkningen i norra Jemen. Angreppet på Hudaida kommer att eskalera konflikten och förvärra den humanitära krisen i landet avsevärt.
- **Behovet av bistånd och fredsbevarande insatser i Jemen kommer sannolikt att vara stort under lång tid framöver.** Om Jemen ska kunna stabiliseras och återhämta sig krävs sannolikt ett omfattande och långsiktigt engagemang från det internationella samfundets sida. De statliga institutionerna behöver återuppbyggas. Grunden för ekonomisk utveckling behöver läggas på nytt. Tilliten mellan samhällseliga grupper behöver öka. Om freden ska skapas och därefter bevaras på sikt behövs sannolikt även neutrala och utomstående truppers närvaro.

Bibliografi

Böcker och rapporter

Amr, Ayisha, "How al Qaeda Rules in Yemen", *Foreign Affairs*, 28 oktober 2015.

Adaki, Oren, "Houthi rebels sweep Yemeni capital", *Long War Journal*, 23 september 2014.

Boucek, Christopher, "Yemen - on the Brink: From Local Insurrection to National Challenge", *Carnegie Endowment for International Peace*, Middle East Program, Number 110, april 2010.

Bratton, Michael och Nicolas Van de Welle, *Democratic Experiments in Africa*, Cambridge: 1997.

Brehony, Noel, "Yemen and the Huthis: Genesis of the 2015 crisis", *Asian Affairs*, Vol. XLVI, no II, 2015.

Bergenwall, Samuel, "The Assertive Kingdom: Saudi Arabia's Threat Perception, Capabilities and Strategies", *Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI)*, FOI-R--4390--SE, december 2016.

Cordesman, Anthony H., "Iran's Rocket and Missile Forces and Strategic Options", Center for Strategic & International Studies, 7 oktober 2014.

Clark, Victoria, *Yemen: Dancing on the Heads of Snakes*, New Haven, London: Yale University Press, 2010.

Day, Stephen W., *Regionalism and Rebellion in Yemen: A Troubled National Union*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

Dresch, Paul, *A History of Modern Yemen*, Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Feierstein, Gerald M., "Resolving the conflict in Yemen: U.S. Interests, Risks and Policy", *The United States Senate Foreign Relations Committee*, 9 mars 2017.

Freeman, Jack, "The al Houthi Insurgency in the North of Yemen: An Analysis of Shabab al Moumineen", *Studies in Conflict & Terrorism*, 2009.

Heinze, Marie-Christine, ed, "Addressing Security Sector Reform in Yemen Challenges and Opportunities for Intervention During and Post-Conflict", *Center for Applied Research in Partnership with the Orient*, 20 december 2017.

Hill, Ginny, et al, "Yemen: Corruption, Capital Flight and Global Drivers of Conflict", *Chatham House*, The Royal Institute of International Affairs, september 2013.

Hill, Ginny, *Yemen Endures: Civil War, Saudi Adventurism and the Future of Arabia*, Oxford University Press, 2017.

Hokayem, Emile, och David B. Roberts, "The War in Yemen", *Survival*, 58:6, 2016, 165.

International Crisis Group, "Yemen's Military-Security Reform: Seeds of New Conflict?", Middle East Report No 139, 4 april 2013.

International Crisis Group, "The Huthis: From Saada to Sanaa", Middle East Report No 154, 10 juni 2014.

International Crisis Groups, Yemen: Is Peace Possible?, Middle East Report No 167, 9 februari 2016.

International Crisis Group, "Discord in Yemen's North Could Be a Chance for Peace", Middle East Briefing, 11 oktober 2017.

International Crisis Group, "Yemen's al-Qaeda: Expanding in the Base", Middle East Report No 174, 2 februari 2017.

Johnsen, Gregory D., *The Last Refuge: Yemen, al-Qaeda and America's war in Arabia*, New York, London: W. W. Norton & Company, New York: 2014.

Knight, Michael, "The Military Role in Yemen's Protests: Civil-Military Relations in the Tribal Republic", *Journal of Strategic Studies*, 36:2, 2013.

Lackner, Helen, ed., *Why Yemen Matters?: A Society in Transition*, London: SAQI Books, 2014.

Mazzetti, Mark, *The Way of the Knife: The CIA, A Secret Army, and a War at the Ends of the Earth*, New York: The Penguin Press, 2013.

Phillips, Sara, *Yemen and the Politics of Permanent Crisis*, London, The International Institute for Strategic Studies, Routledge, 2011.

Salmoni, Barak A., et al, *Regime and Periphery in Northern Yemen: The Huthi Phenomenon*, RAND, National Defence Research Institute, 2010.

Salisbury, Peter, "Yemen. Stemming the Rise of a Chaos State", Middle East and North Africa Programme, *Chatham House*, The Royal Institute of International Affairs, maj 2016.

Salisbury, Peter, "National Chaos, Local Order", Research Paper, Middle East and North Africa Programme, *Chatham House*, december 2017.

The United Nations, "Report of the Monitoring Group on Somalia and Eritrea pursuant to Security Council resolution 2182 (2014): Eritrea", S/2015/802, 19 oktober 2015.

The United Nations' Panel of Experts, "Final report of the Panel of Experts in accordance with paragraph 6 of resolution 2342 (2017)", 26 januari 2018.

Övriga källor

Al-Araby
Al Arabiya
Al-Monitor
Al Jazeera
Ahrām Online
Arab News
Asharq Alawsat
Associated Press
Bloomberg
Breaking Defense
British Broadcasting Corporation
Brookings
Business Insider
CBS News
CNN
Conflict Armament Research
Critical Threats
Encyclopaedia Britannica
Foreign Policy
Gulf Times
Human Rights Watch
Jane's Defence Weekly
Middle East Eye
Middle East Monitor
Office of Political Analysis
Office of the Special Envoy of the Secretary-General for Yemen
PressTV
Qantara
Reuters
Slate

Stockholm International Peace Research Institute
The Arab Gulf States Institute
The Bureau of Investigative Journalism
The Daily Star Lebanon
The Economist
The Financial Times
The Guardian
The Jamestown Foundation
The Middle East Institute
The National
The New Arab
The New York Times
The New Yorker
The Telegraph
The Washington Institute for Near East Policy
The Washington Post
The White House
Time
Transparency International
United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
United Nations Department of Economic and Social Affairs
United Nations Security Council
U.S. Department of the Treasury
U.S. Energy Information Administration
U.S. Mission to the United Nations
U.S. State Department
Världsbanken
War on the Rocks
Yemen News Agency

Huthierna, en rebellrörelse med band till Iran, tog i början av 2015 över makten i Jemens huvudstad Sanaa i en kupp. Saudiarabien och Förenade Arabemiraten svarade genom att bilda en koalition och intervensera militärt i landet. Men istället för en snabb seger för koalitionen har interventionen lett till ett utdraget utnötningskrig.

Kriget har bidragit till att skapa världens största humanitära kris och till att öka spänningarna mellan regionala makter i Mellanöstern. Dessutom utgör konflikten en grogrund för terroristorganisationer, i synnerhet IS och al-Qaida.

Denna rapport analyserar bakgrunden till kriget i Jemen, dess utveckling och konsekvenser. Vidare drar den policyrelevanta slutsatser.